

INFORMACJA

**o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych
działających na podstawie ustawy
z dnia 27 kwietnia 2006 r.
o spółdzielniach socjalnych
za okres 2010–2011 r.**

INFORMACJA

o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych
działających na podstawie ustawy
z dnia 27 kwietnia 2006 r.
o spółdzielniach socjalnych
za okres 2010–2011 r.

Warszawa, sierpień 2012 r.

 www.pozytek.gov.pl

Łamanie i druk: ZWP MPiPS. Zam. 593/2012.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	5
Spółdzielczość socjalna w Polsce	6
Ramy prawne określające warunki funkcjonowania spółdzielni socjalnych w Polsce	6
Założyciele spółdzielni socjalnej	7
Dynamika liczby spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2009–2011	8
Ustawowe formy wsparcia spółdzielni socjalnych	10
Dotacje na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej	10
Zwolnienie z opłat sądowych założycieli spółdzielni socjalnych	13
Refundacja składek na ubezpieczenie społeczne	13
Ulga podatkowa	14
Uproszczona rachunkowość	14
Wsparcie wolontariuszy	14
Zlecenie zadania publicznego	14
Klauzule społeczne w zamówieniach publicznych	16
Inne formy wsparcia finansowego ze strony jednostek samorządu terytorialnego ...	16
Pozostałe instrumenty wsparcia i źródła finansowania spółdzielni socjalnych w Polsce	17
Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich	19
Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007–2013	21
Monitoring spółdzielni socjalnych	23
Główne cele badania	23
Metodologia badania	25
Opis badanej zbiorowości	27
Członkostwo w Ogólnopolskim Związku Rewizyjnym Spółdzielni Socjalnych	29
Struktura spółdzielni socjalnych wg podmiotów założycielskich	30
Obszary działalności spółdzielni socjalnych	42
Obszary działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych	42
Klienci spółdzielni socjalnych	45
Działalność gospodarcza spółdzielni socjalnych	47
Obszary działalności społecznej	51
Ocena efektywności podejmowanych działań	58
Sytuacja finansowa spółdzielni socjalnych	67
Zagrożenia rozwoju spółdzielni socjalnych	79
Oceny regulacji prawnych określających ramy funkcjonowania spółdzielni socjalnych	81
Statystyczna Polska Spółdzielnia Socjalna w świetle wyników badania „Monitoring Spółdzielni Socjalnych” – podsumowanie	90

Wnioski	93
Obszary działalności spółdzielni socjalnych	93
Sytuacja finansowa spółdzielni socjalnych	94
Ocena regulacji prawnych określających ramy funkcjonowania spółdzielni socjalnych	94
Analiza mocnych i słabych stron, szans oraz zagrożeń dla sektora spółdzielczości socjalnej w Polsce	96
Spis tablic	98
Spis wykresów	98

Wprowadzenie

W pierwotnym brzmieniu ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych w art. 20 wprowadzono postanowienie nakazujące Radzie Ministrów złożenie do dnia 30 czerwca 2008 r. sprawozdania z realizacji ustawy. Sprawozdanie to miało objąć okres od dnia wejścia w życie ustawy tj. 6 lipca 2006 r. do dnia 31 grudnia 2007 r. Ustawodawca określił przede wszystkim termin złożenia sprawozdania przez Radę Ministrów.

W czerwcu 2008 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej pismem nr DPS-IV-071-AT/08 przedłożył Marszałkowi Sejmu „Sprawozdanie z realizacji zadań ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych”. Sprawozdanie to z datą 30 lipca 2008 r. zostało opublikowane jako druk sejmowy nr 930. Sprawozdanie zostało rozpatrzone 17 czerwca 2009 r. na posiedzeniu Komisji Polityki Społecznej i Rodziny Sejmu RP nr 159. Na posiedzeniu komisji jednomyślnie przyjęto sprawozdanie (druk sejmowy nr 2089), rekomendując Sejmowi przyjęcie sprawozdania. Sprawozdanie to nie zostało przyjęte w trakcie obrad VI kadencji Sejmu.

W 2010 r. Najwyższa Izba Kontroli przeprowadziła kontrolę rozpoznawczą w zakresie funkcjonowania systemu aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i biernych zawodowo w ramach przedsiębiorczości społecznej. W wystąpieniu skierowanym do Ministra Pracy i Polityki Społecznej, Najwyższa Izba Kontroli krytycznie oceniła fakt, iż MPiPS nie posiada stałych informacji o przebiegu realizacji zadań wynikających z ustawy o spółdzielniach socjalnych. Jednocześnie pozytywnie oceniono podjęcie działań zmierzających do rozpoczęcia inicjatywy legislacyjnej, polegającej na wprowadzeniu do ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych postanowień o obowiązku powtarzalnego okresowego monitoringu ww. ustawy, wzorem rozwiązań przyjętych w znowelizowanej ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Wskutek stanowiska NIK, w ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 205, poz. 1211), w art. 4 pkt 3 została przyjęta zmiana ustawy wprowadzająca system stałego monitoringu, w postaci nowego art. 19a. Przepis ten zobowiązuje Radę Ministrów do przedkładania Sejmowi i Senatowi Rzeczypospolitej Polskiej co dwa lata informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych, najpóźniej do dnia 30 czerwca roku następującego po roku sprawozdawczym. Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz niektórych innych ustaw, pierwszy termin sprawozdania ustalono na 30 czerwca 2012 r., co powinno objąć informację za okres 2010 r. i 2011 r., a następne sprawozdanie – za okres 2012 r. i 2013 r. przedstawione będzie do 30 czerwca 2014 r.

Docelowo dane do przedstawianej przez Radę Ministrów informacji mają pochodzić od ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w oparciu o dane przekazane przez związki rewizyjne właściwe dla spółdzielczości socjalnej.

Spółdzielczość socjalna w Polsce

Ramy prawne określające warunki funkcjonowania spółdzielni socjalnych w Polsce

Początek regulacji prawnych związanych z poszukiwaniem nowych form aktywizacji osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w Polsce związany był z uchwaleniem ustawy z 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. z 2011 r. Nr 43, poz. 225, z późn. zm.) Nr 122, poz. 1143 z późn. zm.), która zdefiniowała pojęcia wykluczenia społecznego, zatrudnienia socjalnego, jako formy uczestnictwa w Centrach i Klubach Integracji Społecznej oraz tzw. wspieranego zatrudniania socjalnego m.in. w ramach własnej działalności w formie spółdzielni. Po raz pierwszy wskazano wówczas na możliwość aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym opuszczających Centra Integracji Społecznej poprzez założenie spółdzielni pracy.

Samo pojęcie „spółdzielnia socjalna” po raz pierwszy pojawiło się w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.). Ustawą tą znowelizowano ustawę z dnia 16 kwietnia 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848, z późn. zm.), wprowadzając możliwość stworzenia nowego typu spółdzielni jako specyficznego rodzaju spółdzielni pracy – nie nastawionej na maksymalizację zysku. W związku z tym, że spółdzielniom socjalnym przypisano istotną rolę w polityce rynku pracy i systemie zabezpieczenia społecznego jednocześnie podjęto prace nad odrębnym aktem prawnym.¹ Ostatecznie 27 kwietnia 2006 r. uchwalono ustawę o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. Nr 94, poz. 651, z późn. zm.) wskazując, iż ich głównym celem jest przywrócenie na rynek pracy, przez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób o niskiej zatrudnialności oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizację zawodową.²

Tym samym utworzono nowy podmiot prawny, którego głównym celem jest nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej, lecz również działalność na rzecz:

- społecznej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- zawodowej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.

Najważniejsze akty prawne regulujące działalność spółdzielni socjalnych w Polsce:

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. Nr 94, poz. 651, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze.

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym.

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.).

¹ Uzasadnienie do projektu ustawy o spółdzielniach socjalnych, www.sejm.gov.pl

² Ibidem.

Założyciele spółdzielni socjalnej

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, założycielami spółdzielni socjalnej mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne. Jeżeli założycielami spółdzielni socjalnej są osoby fizyczne, ich liczba nie może być mniejsza niż 5, a jeżeli założycielami są osoby prawne, liczba ta nie może być mniejsza niż 2. Spółdzielnia socjalna liczy nie mniej niż 5 członków i nie więcej niż 50.³ Przyjęcie takiego rozwiązania podyktowane było z jednej strony chęcią stworzenia możliwości prowadzenia wspólnej działalności dla osób, które samodzielnie miałyby trudności w podjęciu działalności gospodarczej, z drugiej zaś koniecznością stworzenia optymalnych warunków dla reintegracji społecznej członków spółdzielni, w tym tworzenia i wzmacniania więzi międzyludzkich.⁴

Zgodnie z obowiązującym prawem⁵ w kręgu osób fizycznych uprawnionych do tworzenia spółdzielni socjalnej znajdują się przede wszystkim:

- osoby bezrobotne, w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- osoby, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 1–4, 6 i 7 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, czyli:
 - osoby uzależnione od alkoholu, narkotyków oraz innych środków odurzających po zakończeniu leczenia,
 - bezdomni, którzy realizują indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
 - byli więźniowie, mających trudności w integracji ze środowiskiem,
 - osoby chore psychicznie,
 - uchodźcy mający problemy z integracją;
- osoby niepełnosprawne, w rozumieniu art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych – posiadające pełną zdolność do czynności prawnych;
- inne osoby, niż wskazane powyżej, pod warunkiem, że ich liczba nie przekracza 50% ogólnej liczby założycieli.

Od 2009 r. spółdzielnię socjalną mogą również założyć co najmniej dwie osoby prawne spośród niżej wymienionych:

- organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- jednostki samorządu terytorialnego;
- kościelne osoby prawne.

Zgodnie z art. 5a ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, po założeniu spółdzielni socjalnej, osoby prawne zobowiązane są do zatrudnienia co najmniej 5 osób fizycznych spośród tych wymienionych w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spół-

³ Zgodnie z art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych wyjątkiem od tej reguły są spółdzielnie socjalne powstałe w wyniku przekształcenia się spółdzielni inwalidów lub spółdzielni niewidomych, które mogą liczyć więcej niż 50 członków.

⁴ Uzasadnienie do projektu ustawy o spółdzielniach socjalnych, www.sejm.gov.pl

⁵ Art. 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

dzielniach socjalnych, w terminie 6 miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do Krajowego Rejestru Sądowego (KRS). Po 12 miesiącach nieprzerwanego zatrudnienia w spółdzielni, zatrudnione w ten sposób osoby fizyczne mogą stać się jej pełnoprawnymi członkami.

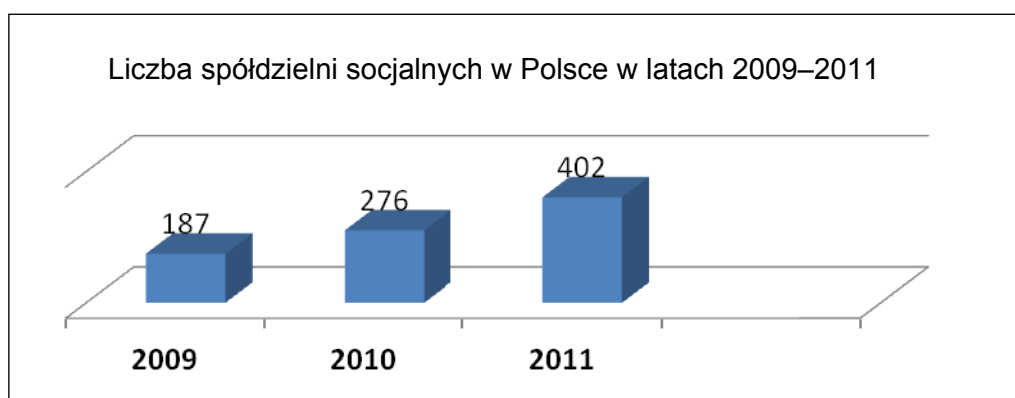
Ponadto członkostwo w spółdzielni socjalnej mogą nabyć:

- osoby fizyczne uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej wymienione w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, które posiadają ograniczoną zdolność do czynności prawnych;
- inne osoby fizyczne, pod warunkiem, że ich praca na rzecz spółdzielni socjalnej wymaga szczególnych kwalifikacji, których nie posiadają pozostali członkowie spółdzielni i ich liczba nie przekracza 50% ogólnej liczby członków spółdzielni;
- organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- kościelne osoby prawne;
- jednostki samorządu terytorialnego;
- osoby, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych zatrudnione nieprzerwanie przez okres 12 miesięcy w spółdzielni socjalnej, której założycielami były osoby prawne.

Dynamika liczby spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2009–2011

W okresie po pierwszym „Sprawozdaniu z realizacji zadań ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych”, przedłożonym Marszałkowi Sejmu przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w 2008 r., obserwujemy w Polsce systematyczny przyrost liczby zarejestrowanych spółdzielni socjalnych. Na koniec 2009 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym, zwanym dalej KRS, zarejestrowanych było 187 spółdzielni socjalnych, w roku 2010 była to już liczba 276 spółdzielni socjalnych, a z końcem 2011 r. w KRS figurowały 402 spółdzielnie socjalne. Dynamikę wzrostu liczby spółdzielni socjalnych w Polsce odzwierciedla poniższy wykres.

Wykres 1 – Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2009–2011

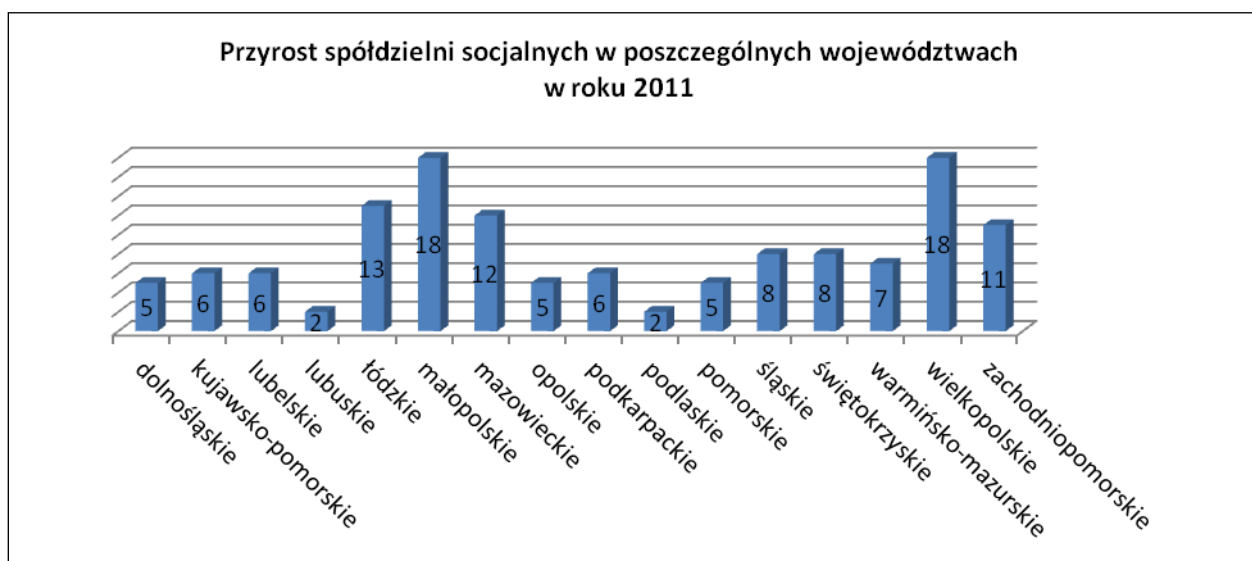
W 2010 r. w ujęciu wojewódzkim największą dynamikę wzrostu liczby spółdzielni socjalnych obserwujemy w regionie wielkopolskim, mazowieckim oraz śląskim. W roku 2011 były to województwa wielkopolskie, małopolskie, łódzkie, mazowieckie oraz zachodniopomorskie.

Najmniej dynamicznie zwiększała się liczba spółdzielni społecznych odpowiednio w roku 2010 w województwach opolskim i świętokrzyskim oraz w roku 2011 w województwach lubuskim i podlaskim.

Wykres 2 – Przyrost spółdzielni społecznych w poszczególnych województwach w roku 2010

Wykres 3 – Przyrost spółdzielni społecznych w poszczególnych województwach w roku 2011

Ustawowe formy wsparcia spółdzielni socjalnych

Dotacje na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej

Osobom zainteresowanym podjęciem działalności w formie spółdzielni socjalnej przysługuje prawo ubiegania się o jednorazową dotację ze środków Funduszu Pracy na podjęcie działalności gospodarczej w wysokości nie przekraczającej 4-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia na każdego członka założyciela spółdzielni socjalnej oraz 3-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia na każdego członka przystępującego do już istniejącej spółdzielni socjalnej (art. 46 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy).

Tablica 1 – Kwota dotacji przyznanych spółdzielniom socjalnym ze środków Funduszu Pracy w latach 2005–2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Wysokość dotacji	291 400,00	460 000,00	705 700,00	366 700,00	839 800,00	2 135 900,00	819 600,00
Liczba osób, którym przyznano dotacje	42	68	97	50	77	189	75

Źródło: Departament Funduszy w MPiPS.

Tablica 2 – Liczba udzielonych dotacji i wydatki Funduszu Pracy (w tys. zł) w poszczególnych miesiącach 2010 r.

Miesiące	Liczba dotacji	Wydatki w miesiącu	Narastająco w roku
styczeń	–	–	–
luty	5	61,6	61,6
marzec	5	50,0	111,6
kwiecień	31	364,5	476,1
maj	19	232,9	709,0
czerwiec	11	139,1	848,1
lipiec	19	223,2	1.071,3
sierpień	11	136,1	1.207,4
wrzesień	7	82,5	1.289,9
październik	4	34,9	1.324,8
listopad	10	94,4	1.419,2
grudzień	67	716,7	2.135,9
ŁĄCZNIE	189		

Źródło: Departament Funduszy w MPiPS.

Grudniowa dominanta zaistniała za sprawą 17 osób w PUP dla m. st. Warszawy w **mazowieckim**; 10 osób w PUP w Leżajsku w **podkarpackim**; 9 osób w PUP w Chodzieży, 6 osób w PUP w Gostyniu, 3 osób w PUP w Kaliszu w **wielkopolskim**; 4 osób w PUP w Kwidzynie i 6 osób w PUP w Chojnicach w **pomorskim**; 4 osób w PUP w Policach w **zachodniopomorskim**.

W całym 2010 r. wydatków z Funduszu Pracy na dotacje nie było w województwach lubelskim, łódzkim i opolskim. W pozostałych województwach w wydatkach (w tys. zł) dominowały PUP-y odpowiednio:

Tablica 3 – Wydatki z Funduszu Pracy w roku 2010 w ujęciu wojewódzkim

Województwo	Kwota całkowita wydatków z Funduszu Pracy na przedmiotowe dotacje (w tys. zł)	Dominujący PUP	Kwota wydatków dominującego PUP z Funduszu Pracy na przedmiotowe dotacje (w tys. zł)
dolnośląskie	83,5	Świdnica	74,0
kujawsko-pomorskie	186,4	Chełmno	126,4
lubelskie	0	–	0
lubuskie	63,0	Żary	63,0
łódzkie	0	–	0
małopolskie	198,0	Kraków	138,0
mazowieckie	240,0	Miasto st. Warszawa	201,3
opolskie	0	–	0
podkarpackie	187,9	Leżajsk	127,9
podlaskie	66,0	Łomża	66,0
pomorskie	321,4	Kwidzyń	125,3
śląskie	103,2	Żywiec	64,5
świętokrzyskie	98,0	Ostrowiec Świętokrzyski	50,0
warmińsko-mazurskie	161,6	Lidzbark Warmiński	123,5
wielkopolskie	295,7	Kalisz	112,9
zachodnio-pomorskie	131,0	Łobez	61,6

Źródło: Departament Funduszy w MPiPS.

W roku 2011 na dotacje dla 75 osób, łącznie wydatkowano 819,6 tys. zł. Nie odnotowano wydatków w lubuskim, łódzkim, podkarpackim, podlaskim i pomorskim. Najwięcej natomiast, 175,1 tys. zł wystąpiło w warmińsko-mazurskim w tym Olsztyn 79,9 tys. zł, Lidzbark Warmiński 60,0 tys. zł. Rekordowe wydatki odnotował PUP w Bydgoszczy (kujawsko-pomorskie) 124,2 tys. i PUP dla m. st. Warszawy (mazowieckie) 107,7 tys. zł. Przytoczyć należy jeszcze Wołów (dolnośląskie) 50,0 tys. zł; Chełm (lubelskie) 49,0 tys. zł; Kraków (małopolskie) 50,0 tys. zł; Głubczyce (opolskie) 25,4 tys. zł; Częstochowa (śląskie) 40,5 tys. zł; Białogard (zachodniopomorskie) 40,2 tys. zł.

Z kolei osoby niepełnosprawne zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy jako osoby bezrobotne albo poszukujące pracy mogą otrzymać z Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych środki na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, w wysokości określonej w umowie zawartej ze starostą, w kwocie nie przekraczającej wysokości piętnastokrotnego prze-

ciężnego wynagrodzenia (art. 12a ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych).

Tablica 4 – Szczegółowo w 2011 r. liczba dotacji i wydatki Funduszu Pracy w poszczególnych województwach i powiatowych urzędach pracy

Województwo	Liczba dotacji	Kwota całkowita wydatków z Funduszu Pracy na przedmiotowe dotacje (w tys. zł)	PUP	Liczba dotacji z danego PUP	Kwota wydatków poszczególnych PUP z Funduszu Pracy na przedmiotowe dotacje (w tys. zł)
dolnośląskie	4	50,0	Wołów	4	50,0
kujawsko-pomorskie	24	217,8	Bydgoszcz	17	124,2
			Wąbrzeźno	3	28,8
			Włocławek	4	54,8
lubelskie	5	49,9	Chełm	5	49,9
lubuskie	0	0	-	0	0
łódzkie	0	0	-	0	0
małopolskie	5	50,0	Kraków	5	50,0
mazowieckie	8	107,7	Miasto st. Warszawa	8	107,7
opolskie	2	25,4	Głubczyce	2	25,4
podkarpackie	0	0	-	0	0
podlaskie	0	0	-	0	0
pomorskie	0	0	-	0	0
śląskie	4	50,5	Częstochowa	3	40,5
			Mikołów	1	10,0
świętokrzyskie	2	19,0	Ostrowiec Świętokrzyski	2	19,0
warmińsko-mazurskie	14	175,1	Elbląg	1	10,0
			Lidzbark Warmiński	5	60,0
			MUP Olsztyn	6	79,9
			PUP Olsztyn	2	25,2
wielkopolskie	3	24,0	Kalisz	3	24,0
zachodnio-pomorskie	4	50,2	Białogard	3	40,2
			Kamień Pomorski	1	10,0
ŁĄCZNIE	75	819,6			

Źródło: Departament Funduszy w MPiPS.

Tablica 5 – Środki na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej z Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w latach 2010–2011

Województwo	Wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, realizacja zadania w latach 2010–2011			
	Rok 2010		Rok 2011	
	liczba	kwota	liczba	kwota
dolnośląskie	0	0	1	20 000
kujawsko-pomorskie	2	50 000	5	82 300
lubelskie	0	0	0	0
lubuskie	0	0	0	0
łódzkie	0	0	0	0
małopolskie	1	45 000	0	0
mazowieckie	0	0	0	0
opolskie	0	0	0	0
podkarpackie	0	0	0	0
podlaskie	0	0	0	0
pomorskie	11	330 550	6	234 000
śląskie	0	0	1	36 900
świętokrzyskie	0	0	0	0
warmińsko-mazurskie	1	11 346	3	39 504
wielkopolskie	1	29 009	1	23 000
zachodniopomorskie	0	0	0	0
Ogółem	16	465 905	17	435 704

Źródło: PFRON.

Zwolnienie z opłat sądowych założycieli spółdzielni socjalnych

Spółdzielnie socjalne na mocy art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych nie uiszczają opłaty sądowej od wniosku o wpis spółdzielni do Krajowego Rejestru Sądowego oraz nie uiszczają opłaty za ogłoszenie tego wpisu w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Zwolnienie z opłat traktowane jest jako pomoc publiczna *de minimis*.

Refundacja składek na ubezpieczenie społeczne

Na podstawie art. 12 ust. 3a–3d ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna ma możliwość ubiegania się o sfinansowanie ze środków Funduszu Pracy składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe od kwoty minimalnego wynagrodzenia osób, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych, w pełnej wysokości przez okres 24 miesięcy od dnia zatrudnienia oraz w połowie wysokości przez kolejne 12 miesięcy. Zwroty składek ubezpieczeniowych dokonywane są w okresach kwartalnych. Od 2009 r. spółdzielnie socjalne mają również możliwość ubiegania się o miesięczne zaliczki na opłacanie składek ubezpieczenia społecznego. Należy jednak zaznaczyć, iż ta forma wsparcia ma charakter fakultatywny.

Sprawozdanie MPiPS-02 o przychodach i wydatkach Funduszu Pracy, począwszy od 2011 r. agreguje dane odnośnie wydatkowania z Funduszu Pracy środków na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków na część wynagrodzenia oraz kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenia społeczne, w zakresie i na zasadach określonych w art. 12 ust. 3a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych. Wynika to ze zmiany w ustawie o promocji zatrudnienia (...) brzmienia pkt 41 w ust. 1 w art. 108, wprowadzonego ustawą z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 257, poz. 1725, z późn. zm.). Wydatki Funduszu Pracy na to zadanie w 2011 r. wyniosły łącznie 184,7 tys. zł i dotyczyły 118 osób. Odnotowano je w dziesięciu województwach, najwięcej 48 tys. zł w pomorskim, 32 tys. zł w małopolskim, 29 tys. zł w podlaskim, 23 tys. zł w wielkopolskim, 16 tys. zł w warmińsko-mazurskim, po 11 tys. zł w opolskim i dolnośląskim, 7 tys. zł w podkarpackim, 6 tys. zł w śląskim oraz 3 tys. zł w kujawsko-pomorskim.

Ulga podatkowa

Zgodnie z art. 17 ust. 1 pkt 43 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2011 r. Nr 74, poz. 397, z późn. zm.) dochody spółdzielni wydatkowane w roku podatkowym na cele związane ze społeczną i/lub zawodową reintegracją jej członków są zwolnione z podatku dochodowego od osób prawnych w części niezaliczonej do kosztów uzyskania przychodów.

Uproszczona rachunkowość

Spółdzielnie socjalne mogą stosować uproszczone zasady rachunkowości. Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2009 r. Nr 152, poz. 1223, z późn. zm.), nie stosuje się ww. ustawy, jeżeli przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych spółdzielni socjalnej za poprzedni rok obrotowy nie przekroczyły równowartości w walucie polskiej 1 200 000,00 EUR.

Wsparcie wolontariuszy

Wolontariusze mogą wykonywać świadczenia na rzecz spółdzielni socjalnej odpowiadające świadczeniu pracy, na zasadach określonych w art. 42–50 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Zlecenie zadania publicznego

Spółdzielnie socjalne mają prawo uczestniczenia, na zasadach analogicznych jak organizacje pozarządowe, w realizacji zadań publicznych ze sfery pożytku publicznego. Z danych uzyskanych przez Departament Pożytku Publicznego w MPiPS w ramach monitoringu ustawy z dnia

24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (uDPP) wynika, iż w 2010 roku tylko 16 (0,6%) instytucji administracji publicznej zlecało spółdzielniom socjalnym realizację zadań publicznych na podstawie uDPP, przy czym w 10 (0,4%) instytucjach był to tryb otwartego konkursu ofert. W 2010 roku nie odnotowano przypadków przekazania przez instytucje administracji publicznej środków finansowych spółdzielniom socjalnym na podstawie umów wieloletnich. W 2010 roku zadania o charakterze lokalnym lub regionalnym z pominięciem otwartego konkursu ofert (na podstawie art. 19a uDPP) były zlecone przez instytucje administracji publicznej spółdzielniom socjalnym w 33 przypadkach, na łączną kwotę 502 334,00 zł.

Tablica 6 – Zadania publiczne zlecane w 2010 roku przez instytucje administracji publicznej spółdzielniom socjalnym na podstawie uDPP

	Powierzenie	Wspieranie
liczba ofert złożonych w 2010 roku	4	9
liczba podpisanych umów w 2010 roku – ogółem	4	6
w tym liczba umów wieloletnich podpisanych w 2010 roku	0	0
wysokość przekazanych w 2010 roku środków na podstawie umów podpisanych w 2009 i 2010 roku	987 800,00 zł	30 600,00 zł

Źródło: Departament Pożytku Publicznego w MPIPS.

W 2011 roku 21 (0,8%) instytucji administracji publicznej zlecało spółdzielniom socjalnym realizację zadań publicznych na podstawie uDPP, przy czym w 15 (0,6%) instytucjach był to tryb otwartego konkursu ofert. Na podstawie umów wieloletnich zawartych przed 2011 rokiem pomiędzy spółdzielnią socjalną a instytucją administracji publicznej środki finansowe przekazano tylko w jednym przypadku (2 umowy), na łączną kwotę 86 690,00 zł. W 2011 roku zadania o charakterze lokalnym lub regionalnym z pominięciem otwartego konkursu ofert (na podstawie art. 19a uDPP) były zlecone przez instytucje administracji publicznej spółdzielniom socjalnym tylko w jednym przypadku, na kwotę 5 780,00 zł.

Tablica 7 – Zadania publiczne zlecane w 2011 roku przez instytucje administracji publicznej spółdzielniom socjalnym na podstawie uDPP

	Powierzenie	Wspieranie
liczba ofert złożonych w 2011 roku	9	74
liczba podpisanych umów w 2011 roku – ogółem	9	59
w tym liczba umów wieloletnich podpisanych w 2011 roku	2	0
wysokość przekazanych w 2011 roku środków na podstawie umów podpisanych w 2010 i 2011 roku	1 811 189,00 zł	430 700,00 zł

Źródło: Departament Pożytku Publicznego w MPIPS.

Klauzule społeczne w zamówieniach publicznych

W ramach zamówień publicznych zamawiający może określić w opisie przedmiotu zamówienia wymagania związane z realizacją zamówienia, dotyczące np. zatrudnienia osób⁶:

- bezrobotnych lub młodocianych w celu przygotowania zawodowego, o których mowa w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- niepełnosprawnych, o których mowa w przepisach o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- innych osób, o których mowa w przepisach o zatrudnieniu socjalnym.

W ramach specyfikacji istotnych warunków zamówienia zamawiający określa jednocześnie o jaką liczbę zatrudnionych osób mu chodzi. Może to np. oznaczać, że zamawiający oczekuje, iż ponad 50% pracowników danego podmiotu będzie osobami zaliczającymi się do osób niepełnosprawnych w rozumieniu art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych lub właściwych przepisów państw członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego⁷.

Z danych uzyskanych z rejestrów Urzędu Zamówień Publicznych wynika, iż wśród zamieszczanych w Biuletynie Zamówień Publicznych 160882 ogłoszeń przetargowych w roku 2010 oraz 171052 ogłoszeń przetargowych w roku 2011, postępowania zawierające klauzule na podstawie art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych liczyły odpowiednio 547 ogłoszeń (0,34%) w roku 2010 oraz 325 ogłoszeń (0,19%) w roku 2011.

Inne formy wsparcia finansowego ze strony jednostek samorządu terytorialnego

Na podstawie art. 15 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, działalność spółdzielni socjalnej może zostać wsparta ze środków budżetu jednostki samorządu terytorialnego, w szczególności poprzez:

- dotacje;
- pożyczki;
- usługi lub doradztwo w zakresie finansowym, księgowym, ekonomicznym, prawnym i marketingowym;
- zrefundowanie kosztów lustracji.

⁶ Art. 29 ust. 4 oraz art. 36 ust. 2 pkt 9 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2010 r. Nr 113, poz. 759, z późn. zm.).

⁷ Art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych.

Pozostałe instrumenty wsparcia i źródła finansowania spółdzielni socjalnych w Polsce

Pierwszym działaniem podjętym na rzecz spółdzielni socjalnych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej było utworzenie w 2005 r. Regionalnych Funduszy Ekonomii Społecznej (RFES). W wyniku otwartego konkursu wybrano wówczas kilka organizacji, którym przekazano środki finansowe w łącznej kwocie 1,0 mln zł. Zadaniem operatorów było udzielanie wsparcia finansowego w formie grantów pierwszym grupom założycielskim oraz prowadzenie kampanii edukacyjno-promocyjnych. W wyniku podjętych działań powstało 20 spółdzielni socjalnych.⁸

Tablica 8 – Regionalne Fundusze Ekonomii Społecznej

Nazwa organizacji tworzącej fundusz	Adres	Obszar geograficzny działania	Przekazana dotacja na działania wspierające
Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego	35-959 Rzeszów, ul. Szopena 51 tel. (17) 852 06 00 fax (17) 852 06 11 e-mail: info@rarr.rzeszow.pl	Województwo Podkarpackie	50,0 tys. zł
Fundacja Wzajemnej Pomocy „Barka”	61-003 Poznań, ul. Wincentego 6/7 tel. 0505 83-59-39 e-mail: barka@barka.org.pl	Województwa: Lubuskie, Pomorskie, Kujawsko-Pomorskie, Warmińsko-Mazurskie, Wielkopolskie, Zachodniopomorskie,	350,0 tys. zł
Agencja Rozwoju Spółdzielczości, Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy	30-646 Kraków, ul. Malborska 65 tel. (12) 265-73-90 fax (12) e-mail: arszlsp@poczta.onet.pl	Województwa: Lubelskie, Świętokrzyskie, Małopolskie, Mazowieckie, Podlaskie	350,0 tys. zł
Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej „WAMA-COOP”	10-444 Olsztyn, ul. Kołobrzaska 13, pok. 203 A tel. (89) 533-84-5, fax (89) 533-84-05 e-mail: wamacoop@wamacoop.olsztyn.pl	Województwa: Śląskie, Dolnośląskie, Opolskie	200,0 tys. zł
Ogólnopolskie Porozumienie Organizacji Bezrobotnych	91-055 Łódź, ul. Rybna 7a-e tel. (42) 632-22-65, fax (42) 637-62-62	Województwo Łódzkie	50,0 tys. zł

Źródło: Departament Pomocy i Integracji Społecznej, MPIPS.

Kolejnym etapem tworzenia infrastruktury wsparcia było zapoczątkowanie w 2006 r. resortowego programu „Wspieranie Rozwoju Spółdzielczości Socjalnej”, dzięki któremu udało się powołać w miarę stabilną sieć podmiotów prowadzących Ośrodki Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej (OWSS).

⁸ Na koniec grudnia 2005 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowanych było 40 spółdzielni socjalnych, a więc połowa z nich powstała w wyniku wsparcia udzielonego przez RFES.

Tablica 9 – Podmioty prowadzące Ośrodki Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej w latach 2007–2009

Rok 2007	Rok 2008	Rok 2009
<ol style="list-style-type: none"> 1. Stowarzyszenie Wsparcia Społecznego „JA-TY-MY z siedzibą Łodzi 2. MOPS w Olsztynie 3. Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego w Rzeszowie 4. Urząd Miasta i Gminy Byczyna (woj. opolskie) 5. Agencja Rozwoju Spółdzielczości Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy w Krakowie 6. Krajowy Związek Rewizyjny Spółdzielni Inwalidów i Spółdzielni Niewidomych w Warszawie 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego w Rzeszowie 2. Stowarzyszenie „Nowa Szansa” w Zamościu 3. MOPS w Olsztynie 4. Stowarzyszenie „WAMA-COOP” z Olsztyna 5. Krajowy Związek Rewizyjny Spółdzielni Inwalidów i Spółdzielni Niewidomych w Warszawie 6. Stowarzyszenie „JA-TY-MY” z Łodzi 7. Urząd Miasta i Gminy Byczyna wraz ze Stowarzyszeniem Pomocy Wzajemnej „Barka” w Strzelcach Opolskich 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stowarzyszenie „WAMA-COOP” w Olsztynie 2. Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych w Poznaniu 3. Stowarzyszenie NOWA SZANSA w Zamościu 4. Krajowy Związek Rewizyjny Spółdzielni Inwalidów i Spółdzielni Niewidomych w Warszawie 5. Powiatowy Urząd Pracy w Rudzie Śląskiej 6. MOPS w Olsztynie 7. Urząd Miejski w Byczynie 8. Caritas Diecezji Kieleckiej
Rok 2007	Rok 2008	Rok 2009
<ol style="list-style-type: none"> 7. Regionalne Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych w Wałbrzychu 8. Stowarzyszenie „Nowa Szansa” w Zamościu 9. Powiatowy Urząd Pracy w Rudzie Śląskiej 10. Stowarzyszenie na rzecz Spółdzielni Socjalnych w Poznaniu 11. Fundacja „Dom Wspólny Barka” w Drezdenku 	<ol style="list-style-type: none"> 8. Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych z Poznania 9. Ośrodek Pomocy Społecznej w Zaborze, woj. lubuskie 10. Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy – Agencja Spółdzielczości w Krakowie 11. Ośrodek Pomocy Społecznej w Kluczach, woj. małopolskie 12. Powiatowy Urząd Pracy w Rudzie Śląskiej 13. Regionalne Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych w Wałbrzychu 14. Caritas Diecezji Kieleckiej w Kielcach 	<ol style="list-style-type: none"> 9. Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy, Agencja Rozwoju Spółdzielczości w Krakowie 10. Centrum Integracji Społecznej CISTOR w Toruniu 11. Fundacja Pomocy Wzajemnej BARKA w Poznaniu 12. Ośrodek Pomocy Społecznej w Kluczach 13. Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego w Rzeszowie

Źródło: Departament Pomocy i Integracji Społecznej w MPiPS.

W ramach bieżącej działalności Ośrodki Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej realizowały zadania z zakresu:

- doradztwa:
 - w zakresie restrukturyzacji profilu działalności spółdzielni socjalnych,
 - prawnego oraz księgowo-finansowego,
 - w zakresie tworzeniu lokalnych grup producenckich, związków rewizyjnych spółdzielni socjalnych oraz partnerstw lokalnych;
- usług edukacyjnych w formie warsztatów oraz spotkań konsultacyjnych kierowanych przede wszystkim do grup założycielskich;
- wsparcia finansowego w formie:
 - poręczeń w przypadku wspierania osób bezrobotnych zamierzających utworzyć spółdzielnię socjalną i ubiegających o środki na ten cel z Funduszu Pracy,

- pożyczek na opłatę składek ubezpieczeniowych spółdzielców, którym Fundusz Pracy refundował je na podstawie ówczesnego art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych⁹,
- pożyczek na zakup materiałów i narzędzi niezbędnych do wykonania udzielonego zamówienia publicznego lub wykonania realizacji zadania publicznego na podstawie ówczesnego art. 5 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (powierzenie oraz wspieranie przez organy administracji publicznej wykonywania zadań publicznych),
- pożyczek na wadium składane podczas uczestnictwa w przetargu oraz na wniesienie zabezpieczenia należytego wykonania umowy, o których mowa w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych,
- grantów dla działających spółdzielni socjalnych, które podejmą proces restrukturyzacji profilu swojej działalności oraz dla nowo powstałych grup założycielskich¹⁰,
- grantów na przeprowadzenie lustracji (na podstawie art. 15 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych).

W lutym 2010 r. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej ogłosiło harmonogram konkursów w obszarze aktywnych form pomocy, w którym po raz pierwszy od 2007 r. nie wyodrębniono środków na kontynuację programu. W ocenie MPiPS funkcjonująca dotąd formuła programu wymagała zmian i przeorientowania priorytetów, co związane było m.in. z pojawieniem się nowych źródeł finansowania tego typu przedsięwzięć w ramach funduszy europejskich. Ponadto od 2011 r. zaproponowano nową formę wspierania spółdzielczości socjalnej w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (PO FIO) w postaci wyodrębnionego komponentu regionalnego, którego zadaniem ma być m.in. wspieranie spółdzielni socjalnych.

Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (PO FIO)

Kolejnym elementem wsparcia rozwoju przedsiębiorczości społecznej w Polsce, w tym spółdzielczości socjalnej jest Program Operacyjny Funduszu Inicjatyw Obywatelskich 2009–2013, w ramach którego wyodrębniono Priorytet IV Rozwój przedsiębiorczości społecznej, zaś wśród możliwych obszarów wsparcia znalazło się m.in. promowanie i upowszechnianie idei przedsiębiorczości społecznej oraz dobrych praktyk w tym obszarze oraz promowanie nowych form gospodarowania i tworzenia własnych miejsc pracy, w tym również w formie spółdzielni socjalnych.

⁹ W obecnym brzmieniu ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych art. 12 ust. 3 został uchylony, a zakres rozszerzonych możliwości, warunków i trybu finansowania ze środków Funduszu Pracy składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i wypadkowe za zatrudnionego w spółdzielni socjalnej określa art. 12 ust. 3a–3d tej ustawy.

¹⁰ W przypadku, kiedy funkcję Ośrodka Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej pełniły jednostki bezpośrednio dysponujące środkami budżetu państwa lub budżetu jednostek samorządu terytorialnego, udzielenie grantu na przewidziany w przedmiotowym programie resortowym cel odbywało się na podst. art. 15 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

Tablica 10 – Liczba wniosków o dofinansowanie złożonych przez spółdzielnie socjalne w ramach PO FIO w latach 2009–2011

	PO FIO 2009	PO FIO 2010	PO FIO 2011
Dofinansowane	10	13	11
Niedofinansowane	6	17	35
Ogółem	16	30	45

Źródło: Departament Pożytku Publicznego w MPIPS.

Dodatkowo w 2011 r. w ramach Priorytetu IV Rozwój przedsiębiorczości społecznej wyodrębniono komponent regionalny, w ramach którego wyłoniono cztery dwuletnie projekty, których celem jest wspieranie lokalnych projektów realizowanych przez podmioty ekonomii społecznej, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w zakresie:

- współpracy sektora publicznego i sektora społecznego oraz sektora biznesowego (budowa partnerstwa publiczno-społecznego lub publiczno-społeczno-prywatnego na rzecz rozwoju przedsiębiorczości społecznej poprzez lokalne porozumienia, pakty, plany działania lub przygotowywanie wspólnych projektów o charakterze partnerskim);
- rozwijania lub wprowadzania nowych rozwiązań, produktów lub usług podmiotów ekonomii społecznej służących realizacji zadań pożytku publicznego lub użyteczności publicznej lub/i społeczności lokalnej (np. udoskonalanie systemów sprzedaży, wdrażanie narzędzi zarządzania, marketingu, lustrację spółdzielczą, badanie lokalnego rynku na potrzeby wprowadzania nowych usług lub produktów, propagowanie klauzul społecznych, realizacja usług na rzecz społeczności lokalnej).

Do podmiotów uprawnionych do ubiegania się o środki zaliczono wyłącznie te organizacje, które w latach 2006–2009 uczestniczyły (jako projektodawca lub partner) w realizacji omawianego wcześniej Programu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej „Wspieranie Rozwoju Spółdzielczości Socjalnej”.¹¹

Tablica 11 – Wykaz podmiotów, które otrzymały dotację w ramach Komponentu Regionalnego PO FIO w 2011 r.

Nazwa organizacji	Tytuł projektu
Stowarzyszenie Popierania Zaradności Życiowej i Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Pomocy Wzajemnej w Byczynie	Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości
Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej WAMA-COOP z Olsztyna	Regionalny Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości
Regionalne Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych z Wałbrzycha	Innowacyjny Spółdzielca
Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych z Poznania	Nowe otwarcie Ośrodka Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej

Źródło: Departament Pożytku Publicznego w MPIPS.

¹¹ Zasady przyznawania i rozliczania dotacji w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich w 2011 r., Departament Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2011, s. 15–16.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007–2013 (PO KL)

W ramach projektów współfinansowanych ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki podejmowane są działania mające na celu m.in. stworzenie możliwości zakładania i prowadzenia spółdzielni socjalnych. Wśród możliwych typów operacji przewidzianych w Poddziałaniu 7.2.2 Wsparcie Ekonomii Społecznej przewidziano:

- doradztwo prawne, księgowo i marketingowe;
- doradztwo indywidualne i grupowe świadczone m.in. przez centra lub inkubatory przedsiębiorczości społecznej, w tym doradztwo w zakresie pozyskiwania przez podmioty ekonomii społecznej zewnętrznych źródeł finansowania;
- szkolenia umożliwiające nabycie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej;
- wsparcie na założenie spółdzielni socjalnej, przystąpienie lub zatrudnienie w spółdzielni socjalnej poprzez zastosowanie co najmniej dwóch spośród następujących instrumentów:
 - wsparcie szkoleniowe i doradztwo (indywidualne i grupowe) umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia, prowadzenia, przystąpienia lub pracy w spółdzielni socjalnej, w tym szkolenia zawodowe potrzebne do pracy w spółdzielni socjalnej,
 - przyznanie środków finansowych dla spółdzielni socjalnej na założenie¹², przystąpienie do lub zatrudnienie w spółdzielni socjalnej do wysokości 20 000,00 zł na: członka założyciela w przypadku osoby fizycznej, osobą zatrudnianą w spółdzielni socjalnej utworzonej przez osoby prawne,
 - wsparcie pomostowe obejmujące wsparcie finansowe połączone z doradztwem oraz pomocą w efektywnym wykorzystaniu środków¹³.

Ponadto spółdzielnie socjalne mają możliwość ubiegania się o realizację projektów współfinansowanych ze środków UE w ramach wszystkich Priorytetów wsparcia. Do chwili obecnej zrealizowały one lub realizują 13 projektów w ramach 4 Priorytetów PO KL.

Tablica 12 – Lista projektów zrealizowanych lub realizowanych przez spółdzielnie socjalne w ramach PO KL 2007–2013 (stan na 01.11.2011 r.)

Lp.	Nazwa beneficjenta	Numer i nazwa Priorytetu	Numer i nazwa Działania	Tytuł projektu	Okres realizacji	Wartość projektu
1.	Spółdzielnia Socjalna ELLES	VII Promocja integracji społecznej	7.3. Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji	Aktywizacja liderów/liderek i mieszkańców obszarów wiejskich na rzecz rozwiązywania problemów społecznych	01.10.2009– –31.01.2010	39 473,00 zł

¹² Do 2011 r. dotacje na założenie spółdzielni socjalnej przyznawane były w ramach Priorytetu VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich PO KL.

¹³ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa grudzień 2011, s. 239–240.

Lp.	Nazwa beneficjenta	Numer i nazwa Priorytetu	Numer i nazwa Działania	Tytuł projektu	Okres realizacji	Wartość projektu	
2.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna EDU-Projekt	IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach	9.5. Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich	„Ścieżka zdrowia – edukacja, integracja, rewalidacja i rehabilitacja dzieci niepełnosprawnych z terenów wiejskich”	01.01.2011– –31.12.2011	50 000,00 zł	
3.	Spółdzielnia Socjalna Usługowo- -Handlowo- -Produkcyjna w Bieczynie	VII Promocja integracji społecznej	7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	„Od CIS-u do Spółdzielni Socjalnej”	01.01.2011– –30.06.2012	789 176,00 zł	
4.				Łatwiejszy dostęp do rynku pracy	01.01.2010– –31.03.2011	666 978,00 zł	
5.				Inkubator Przedsiębiorczości Społecznej	01.11.2011– –31.10.2012	605 334,00 zł	
6.				7.3. Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji	„Każdy może zostać liderem”	01.09.2010– –31.12.2010	49 000,00 zł
7.			VIII Regionalne kadry gospodarki	8.1. Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie	Wyższe kwalifikacje – lepsze jutro	01.04.2008– –30.06.2009	504 879,5 zł
8.					Postaw na swoje umiejętności!	01.01.2010– –30.06.2011	422 550,00 zł
9.	Spółdzielnia Socjalna GRÓD	VIII Regionalne kadry gospodarki	8.1. Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie	Doskonalenie zawodowe zatrudnionych w obsłudze ruchu turystycznego Opolszczyzny	01.10.2010– –31.03.2011	197 895,00 zł	
10.	Spółdzielnia Socjalna UL	VII Promocja integracji społecznej	7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	Następny Krok – Praca	01.09.2010– –30.11.2011	184 390,00 zł	
11.	Żarska Spółdzielnia Socjalna	I Zatrudnienie i integracja społeczna	1.3. Ogólnopolskie programy integracji i aktywizacji zawodowej	Romowie wczoraj i dziś – promocja integracji społeczności romskiej w Żarach	01.03.2011– –29.02.2012	234 584,3 zł	
12.	Spółdzielnia Socjalna WwwPromotion	VII Promocja integracji społecznej	7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	Spółdzielnia socjalna – profesjonalna firma	01.03.2009– –31.05.2010	202 090,00 zł	
13.	Spółdzielnia Socjalna „Mona Lisa”	VII Promocja integracji społecznej	7.3. Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji	Otwarty dialog publiczno-społeczny jako forma wpływu mieszkańców na rozwój lokalny	31.05.2010– –31.10.2010	40 786,00 zł	

Źródło: Lista beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013 – stan na 01.11.2011 r., www.mrr.gov.pl

Monitoring spółdzielni socjalnych

Obszar spółdzielczości socjalnej odgrywa istotną rolę w sektorze ekonomii społecznej. Sektor spółdzielczości socjalnej w Polsce jest niezwykle dynamiczny, jednakże dane o jego funkcjonowaniu są fragmentaryczne, bowiem żadna instytucja nie gromadziła kompleksowych informacji na temat działalności spółdzielni socjalnych; nie przeprowadzono również dotąd w Polsce żadnego kompleksowego badania, które objęłoby swym zakresem wszystkie zarejestrowane spółdzielnie socjalne w Polsce.

W związku z powyższym, a także mając na uwadze potrzebę zbadania efektywności wsparcia spółdzielni socjalnych w ramach PO FIO, MPiPS przygotowało przedsięwzięcie badawcze pn. *Monitoring spółdzielni socjalnych*. Jego głównym celem było pozyskanie kompleksowej wiedzy o tych podmiotach, zdiagnozowanie ich obecnej kondycji ekonomicznej i społecznej oraz poznanie realnej pozycji na rynku pracy. Zbadanie obecnych relacji pomiędzy spółdzielniami socjalnymi, a istniejącymi instrumentami wsparcia, a także poznanie opinii spółdzielców o rozwiązaniach stosowanych dotychczas w ramach funkcjonujących rozwiązań, jako wiedza empiryczna, posłuży do właściwego programowania rozwiązań strategicznych i planowaniu dalszego rozwoju instrumentów wsparcia spółdzielni socjalnych.

Nie mniej istotną kwestią było uzyskanie opinii spółdzielców socjalnych na temat warunków, w jakich działają, problemów, które dotyczą ich organizacji, a także sposobu wykorzystania przez spółdzielnie socjalne instrumentów wsparcia zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi, jak również stosowania instrumentów pomocy dla spółdzielni socjalnych przez instytucje dysponujące w swoich właściwościach odpowiednimi instrumentami prawnymi.

Wyniki Monitoringu spółdzielni socjalnych pozwolą na uzyskanie niezbędnych informacji, zarówno w kontekście weryfikacji i diagnozy funkcjonowania sektora spółdzielczości socjalnej po nowelizacji w 2009 r. ustawy o spółdzielniach socjalnych¹⁴, jak również w szerszym kontekście przy dalszym kreowaniu polityk publicznych w obszarze zatrudnienia i spraw społecznych.

Główne cele badania

Spółdzielnie socjalne wypełniają dwie odmienne, lecz równie ważne funkcje wpisane w logikę różnych podsystemów. W porządku ekonomicznym ich podstawową funkcją jest wytwórczość. Muszą więc tworzyć takie usługi i produkty, które będą wyróżniały się na tle konkurencji, będą odpowiadały oczekiwaniom klientów, a ceny z ich sprzedaży winny pokrywać wydatki związane z procesem produkcji. W tym sensie są one podmiotami gospodarczymi podporządkowanymi logice rynkowej. Jednakże obowiązkiem spółdzielni socjalnych jest także prowadzenie działalności w innej przestrzeni społecznej. W tej przestrzeni ich podstawową funkcją jest integracja. Prowadzą zatem taką aktywność, która służy wzmocnieniu istniejących i tworzeniu nowych więzi społecznych, promują określone wzorce i normy postępowania, czy ogólnie mówiąc służą społecznościom lokalnym. Ta dualna lokacja powoduje, że spółdzielnie socjalne borykają się z większą liczbą problemów i muszą sprostać większym wymogom niż firmy komercyjne lub organizacje non-profit.

¹⁴ Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 742).

Spółdzielczość socjalna – która stwarza możliwość aktywizacji zawodowej specyficznych i często marginalizowanych środowisk, inicjuje oddolne procesy przedsiębiorczości i samoorganizacji, zwiększając tym samym poziom społecznej partycypacji w procesach zbiorowych – jest ważnym fenomenem, który z różnych praktycznych względów należy wspierać. Jednakże adekwatne wsparcie jest możliwe jedynie wtedy, gdy istnieje wiedza o problemach z jakim boryka się środowisko spółdzielców socjalnych. Im większy jest zakres tej wiedzy, im ona jest bardziej dogłębna, tym szanse na adekwatne (tj. dobrze ukierunkowane i wyposażone w odpowiednio dobrane instrumenty) wsparcie spółdzielni socjalnych są większe.

Badania terenowe miały miejsce w okresie czerwiec–wrzesień 2011 r., i na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej były prowadzone przez Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych. Ankiety miały charakter kwestionariuszy wspomaganych komputerowo, jak również tradycyjnych, papierowych. Proces wypełniania i odsyłania ankiet był monitorowany przez badaczy, których zadaniem było m.in. wsparcie merytoryczne ankietowanych oraz zabieganie o pozyskanie jak najwyższej stopy zwrotu prawidłowo wypełnionych ankiet. Jednakże z pozyskanych informacji wynika, iż 80% odpowiedzi zwrotów wypełnionych ankiet otrzymano w ostatnich trzech tygodniach badania. Wynikać to mogło z okresu wakacyjnego oraz czasu przeprowadzania walnych zgromadzeń członków spółdzielni.

Badaniu *Monitoring spółdzielni socjalnych* przyświecał cel zebrania kompleksowych informacji o sytuacji krajowych spółdzielni socjalnych. Autorzy koncepcji badawczej¹⁵ wyodrębnili kilka bardzo rozległych obszarów problemowych.

Pierwszy, szczegółowy cel badania odnosił się do kwestii wewnątrz-organizacyjnych spółdzielni socjalnych. Chodziło więc o zebranie informacji o tym, w jaki sposób spółdzielnie organizują swoją pracę. Mówiąc konkretnie w tym przypadku koncentrowano uwagę na tym: ilu członków liczą poszczególne podmioty, jaki jest poziom rotacji członków w składzie spółdzielni, jak długi mają staż działalności, w jakim stopniu organizacje formalizują swoje działania.

Drugi, szczegółowy cel badania dotyczył obszarów działalności spółdzielni socjalnych. W tym przypadku ogniskowano uwagę na aktywności zarówno gospodarczej, jak i społecznej poszczególnych podmiotów. A więc z perspektywy działalności gospodarczej w badaniu interesowano się tym: jakie są pola aktywności gospodarczej spółdzielni socjalnych – czy zwykle koncentrują się one na jednej specyficznej branży, czy też działają w wielu różnych, co decyduje o wyborze obszarów działalności gospodarczej, kto jest nabywcą produktów/usług wytwarzanych w spółdzielniach, jak spółdzielcy oceniają swoje szanse w konkurencji z innymi na rynku. Natomiast w przypadku aktywności w obszarach społecznych zbierano informacje o tym: jakie typy działań społecznych podejmowane są przez środowisko, czy ograniczają się one jedynie do członków, czy też swym zasięgiem obejmują większe społeczności; jakie formy przybierają najczęściej te działania i w końcu, jaka część aktywności społecznej badanych podmiotów wpisuje się w sferę pożytku publicznego.

Trzeci, szczegółowy cel badania dotyczył kondycji finansowej spółdzielni socjalnych. W tej części chodziło o poznanie stanu faktycznego i prognoz dotyczących jego zmian w najbliższej przyszłości. W badaniu więc zebrano informacje o: poziomie i strukturze przychodów spółdzielni według źródeł ich pozyskania, wyniku finansowym oddającym w sposób syntetyczny

¹⁵ Założenia i koncepcja badania zostały opracowane przez Departament Pożytku Publicznego w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej.

kondycję spółdzielni na koniec 2010 r. i opinie spółdzielców na temat tego, czy sytuacja finansowa ulega zmianie, i w jakim kierunku będzie zmierzała w najbliższej przyszłości.

Czwarty, szczegółowy cel badania dotyczył zakresu i form wsparcia spółdzielni socjalnych. W ramach tego obszaru problemowego wyodrębniono dwa kolejne zagadnienia dotyczące finansowego i pozafinansowego wsparcia, z jakiego korzystały podmioty. W związku z tym zbierano dość szczegółowe informacje o: wielkości otrzymanego wsparcia finansowego według źródeł, instytucjach i organizacjach, które udzieliły tej pomocy – na etapie tworzenia, jak i w trakcie bieżącej działalności spółdzielni; ponadto zebrano szereg informacji o tym, z jakich form pozafinansowego wsparcia najchętniej korzystają spółdzielnie, a także gromadzono opinie i oceny przedstawicieli spółdzielni socjalnych na temat jakości otrzymanego wsparcia.

Piąty, szczegółowy cel badania dotyczył tego w jaki sposób oceniane są regulacje prawne, które wyznaczają kontekst działalności spółdzielni socjalnych. Regulacje prawne są dla środowiska spółdzielców socjalnych szczególnie ważne, gdyż przesądzają one o możliwościach, ale także i formule funkcjonowania. Z tego powodu wszelkie niewłaściwe rozwiązania powodują zbędne ograniczenia i stawiają spółdzielnie w utrudnionej pozycji wobec podmiotów, z którymi muszą konkurować na wolnym rynku. W tej części badania skoncentrowano się w szczególności na zebraniu opinii środowiska dotyczących zmian wprowadzonych w 2009 roku nowelą ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

W prezentowanym poniżej opracowaniu z badań zachowano strukturę problemową badania, tak że każdy odrębny dział opracowania jest poświęcony konkretnemu celowi szczegółowemu. Z uwagi na bardzo obszerny materiał empiryczny zgromadzony w trakcie badań zdecydowano się na jednolity układ prezentacji. Prezentując dane rozpoczęto od omówienia wyników ogólnych, a następnie wyniki są przedstawione w poszczególnych regionach. Ujęcie regionalne ma na celu diagnozę sytuacji spółdzielczości socjalnej w poszczególnych regionach kraju i wynika z przekonania, że rozwój tej formy przedsiębiorczości jest w pewnym zakresie zróżnicowany na terenie kraju. Uzyskane dane z badania zawsze prezentowane są w taki sposób – niezależnie od tego, czy występuje owo zróżnicowanie, czy też nie.

Metodologia badania

Podstawowe zamierzenie badawcze, jakim było dokonanie kompleksowej oceny sytuacji spółdzielni socjalnych działających w 2010 r. na terenie kraju, wywarło przemożny wpływ na przyjęte w procesie badawczym rozwiązania metodologiczne i organizacyjne. Założenia badania, metodologia oraz narzędzie badawcze zostały opracowane w Departamencie Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

W projekcie badania założono, że **obserwacją należy objąć całą populację**, a więc wszystkie krajowe spółdzielnie socjalne. Przekonanie to wynikało po pierwsze z chęci zebrania rzetelnej i wiarygodnej wiedzy o różnych aspektach funkcjonowania badanych podmiotów. Dodatkowo, jak wskazywały informacje zgromadzone w Departamencie Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, liczba podmiotów zarejestrowanych jako spółdzielnie socjalne nie jest bardzo duża, a więc koszt całościowych badań w tej sytuacji okazał się relatywnie niski. Kolejnym ważnym argumentem za objęciem badaniem wszystkich spółdzielni socjalnych była chęć aktualizacji danych na ich temat, gdyż jak to zwykle bywa gromadzone dane w rejestrach z uwagi

na dynamikę procesów gospodarczych różnią się od stanu faktycznego. Badaniem objęto całą populację spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym na koniec grudnia 2010 r. Spośród 287 zarejestrowanych podmiotów na ankietę odpowiedziało 112 spółdzielni socjalnych.

Techniką zbierania danych był wystandaryzowany kwestionariusz ankiety. Przyjęcie takiej techniki badawczej gwarantuje nie tylko ujednoliconą fazę kontaktu z respondentami, co oznacza inaczej mówiąc, że wszystkim badanym zostają zadane w tej samej kolejności i tak samo brzmiące pytania, a więc w oczywisty sposób rzutuje to na porównywalność uzyskanych wyników. Dodatkowo zastosowanie tej techniki badawczej pozwala w stosunkowo krótkim czasie na zgromadzenie obszernego materiału analitycznego. Wykorzystane w procesie zbierania informacji narzędzie były bardzo rozbudowane zarówno pod względem zakresu podejmowanych problemów, jak i budowy kwestionariusza.

Zgodnie z założeniem, iż badanie ma w sposób pełny umożliwić ocenę sytuacji spółdzielni socjalnych kwestionariusz zawierał szereg pytań poświęconych następującym zagadnieniom: – składowi założycielskiemu spółdzielni socjalnych; – strukturze organizacyjnej badanych podmiotów; – obszarom i rezultatom działalności gospodarczej i społecznej prowadzonej przez spółdzielnie socjalne; – zakresowi i wielkości wsparcia finansowego i pozafinansowego z jakiego korzystają badane podmioty; – sytuacji finansowej; – opiniom spółdzielców na temat aktualnych rozwiązań prawnych; – współpracy spółdzielni z innymi podmiotami administracji publicznej i sfery rynkowej.

Tak szerokie spektrum podejmowanej problematyki spowodowało, że kwestionariusz ankiety był bardzo obszerny – nominalnie zawierał blisko 100 pytań. Przeważająca część z tych pytań miała charakter pytań zamkniętych przyjmujących zróżnicowane formy (np. pytania rozstrzygnięcia, pytania–skale, czy pytania wielokrotnego wyboru). I choć nominalna liczba pytań w kwestionariuszu nie przekraczała 100, to w rzeczywistości respondenci udzielali w trakcie wywiadu odpowiedzi na około 500 różnych pytań. Ponadto z uwagi na fakt, że niektóre pytania nie dotyczyły wszystkich badanych podmiotów narzędzie zawierało pytania filtrujące.

Wykorzystanie tak obszernego i dość skomplikowanego narzędzia przesądziło o innych rozwiązaniach przyjętych w niniejszym badaniu. Przede wszystkim należy podkreślić to, że korzystano z wiedzy starannie dobranych kluczowych informatorów. Osobami udzielającymi odpowiedzi na pytania byli zwykle członkowie Zarządów, którzy z uwagi na pełnione funkcje dysponowali szeroką wiedzą o funkcjonowaniu spółdzielni i mieli dostęp do dokumentów organizacji. Dzięki temu mogli oni w sposób rzetelny udzielać odpowiedzi na pytania skrajnie różne, a więc np. te dotyczące wyniku finansowego, jak i oceny rozwiązań legislacyjnych.

Ważnym rozwiązaniem mającym gwarantować poprawność procesu zbierania informacji było także i to, że osobami odpowiedzialnymi za prawidłowe zebranie danych w pojedynczej spółdzielni byli specjalnie wybrani i przeszkoleni badacze. W skład zespołu badawczego weszły tylko osoby, które miały szeroką wiedzę i praktyczne doświadczenia w obszarze spółdzielczości socjalnej. Czyli inaczej mówiąc już w trakcie badania proces zbierania danych był poddany szczególnej kontroli.

Realizację badań terenowych prowadził Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych w okresie czerwiec–wrzesień 2011 r. W celu zwiększenia poziomu uczestnictwa w badaniu w czasie zbierania danych zespół badaczy kontaktował się z poszczególnymi spółdzielniami monitorując ich postępy w udzielaniu odpowiedzi.

Dynamika wypełniania ankiet przez spółdzielnie socjalne cechowała się dużą nierównomiernością. O ile w pierwszym okresie badań pozyskano niewielką część z zebranego materiału, to w ostatnich 3 tygodniach realizacji uzyskano aż 80% materiału. Trudność w dotarciu do respondentów i przeprowadzeniu wywiadów w pierwszym okresie wynikała m.in. z faktu, iż pierwsze tygodnie badania pokrywały się z okresem organizowania walnych zgromadzeń związanych z obowiązkiem zatwierdzenia sprawozdań finansowych do dnia 30 czerwca każdego roku. Pewne trudności w realizacji badania były spowodowane okresem wakacyjnym (niedostępność kluczowych informatorów z powodów urlopów).

Opis badanej zbiorowości

Spśród figurujących w bazie danych 287 podmiotów (stan na 31 grudnia 2009 r.) badaniem objęto 112 spółdzielni socjalnych. W większości województw badanie zostało zrealizowane na poziomie przekraczającym 40% ogółu populacji. Jak wynika z poniżej zamieszczonych danych największy poziom uczestnictwa w badaniu dotyczył spółdzielni socjalnych z województwa lubelskiego (92%), podkarpackiego (83%), świętokrzyskiego (80%). Z kolei najniższy zasięg badania wystąpił w województwie wielkopolskim (13,9%), lubuskim (16,7%) oraz zachodniopomorskim (18,2%). I choć zasięg badania w niektórych województwach był niski, to uczestniczące w badaniu spółdzielnie reprezentują różne lokalizacje, czyli wyniki umożliwiają uchwycenie regionalnej specyfiki funkcjonowania.

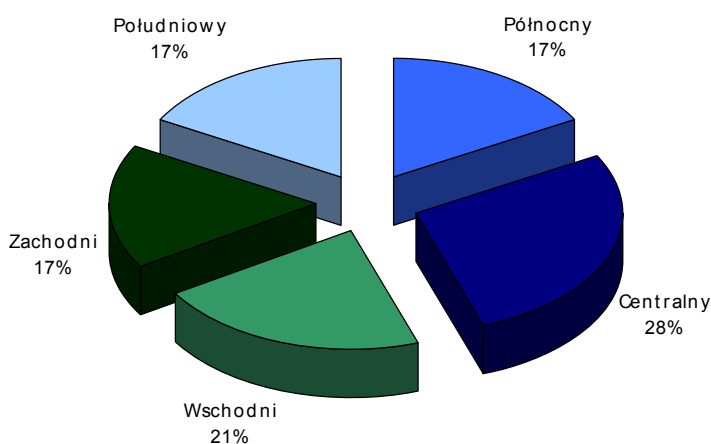
Tablica 13 – Liczba spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości i w populacji oraz zasięg badania

Województwo	Próbka		Populacja		Jako % z populacji
	n	%	n	%	
Dolnośląskie	8	7,1	19	6,6	42,1
Kujawsko-pomorskie	9	8,0	17	5,9	52,9
Lubelskie	12	10,7	13	4,5	92,3
Lubuskie	2	1,8	12	4,2	16,7
Łódzkie	14	12,5	23	8,0	60,9
Małopolskie	5	4,5	20	7,0	25,0
Mazowieckie	8	7,1	30	10,5	26,7
Opolskie	4	3,6	7	2,4	57,1
Podkarpackie	10	8,9	12	4,2	83,3
Podlaskie	2	1,8	5	1,7	40,0
Pomorskie	9	8,0	17	5,9	52,9
Śląskie	10	8,9	40	14,0	25,0
Świętokrzyskie	4	3,6	5	1,7	80,0
Warmińsko-mazurskie	5	4,5	36	12,6	13,9
Wielkopolskie	2	1,8	11	3,8	18,2
Zachodniopomorskie	2	1,8	11	3,8	18,2

Sumaryczny wskaźnik różnic = 23,5%

Najwięcej spółdzielni objętych badaniem miało swoją siedzibę w regionie centralnym (28%) oraz wschodnim (21%). W pozostałych regionach odsetek spółdzielni, które wzięły udział w badaniu wynosił po 17%.

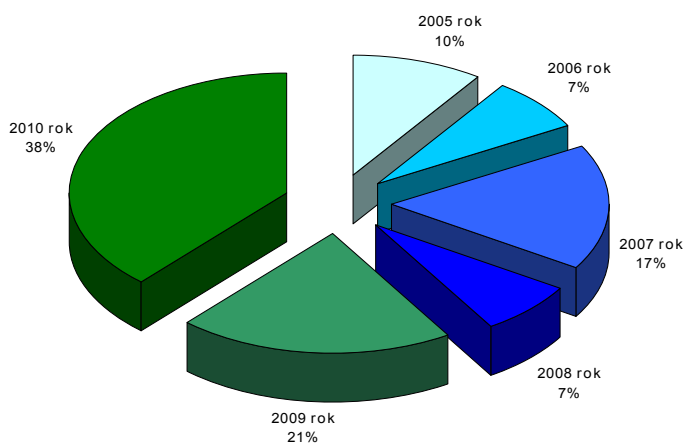
Wykres 4 – Udział spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości wg regionów³

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.¹⁶

Wśród badanych spółdzielni socjalnych największą grupę stanowiły spółdzielnie o krótkim czasie działalności, tj. takie, które zostały zarejestrowane w 2010 r. (38%). Jedynie co 10 spółdzielnia została zarejestrowana w 2005 r., czyli jeszcze przed uchwaleniem ustawy o spółdzielniach socjalnych.

Wykres 5 – Udział spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości wg roku założenia

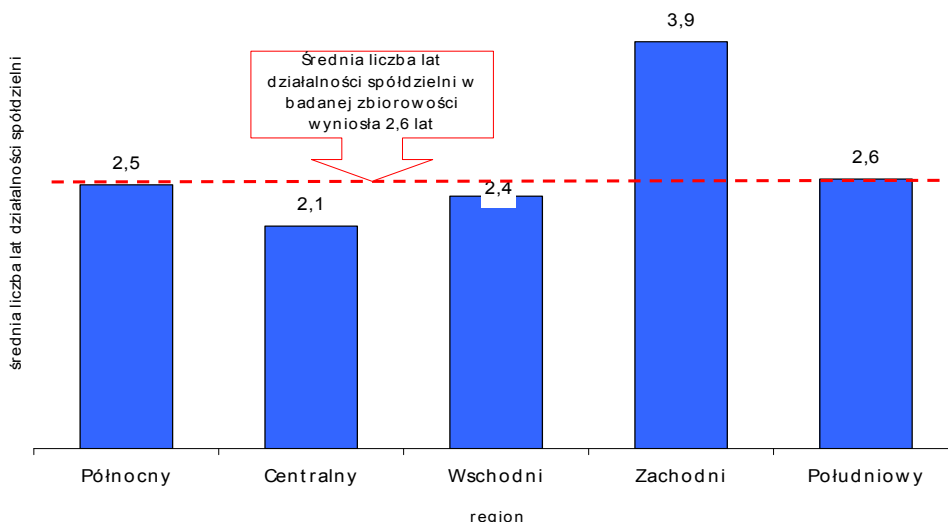

W większości regionów średni okres prowadzenia działalności przez badane spółdzielnie przekraczał dwa lata, jedynie w przypadku regionu zachodniego średni czas działalności wynosił blisko 4 lata.

¹⁶ Centra Ekonomii Społecznej (CES) funkcjonują w ramach Projektu 1.19 „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej”, Priorytet I PO KL. Pełna lista i terytorialny zasięg działania CES znajdują się pod linkiem: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/594425?projekt=543995>

Region Centralny obejmuje spółdzielnie z województw: – kujawsko-pomorskiego, – łódzkiego, – mazowieckiego, Region Wschodni obejmuje spółdzielnie z województw: – lubelskiego, – podkarpackiego, – podlaskiego, Region Zachodni obejmuje spółdzielnie z województw: – dolnośląskiego, – lubuskiego, – opolskiego, – wielkopolskiego, Region Południowy obejmuje spółdzielnie z województw: – małopolskiego, – śląskiego, – świętokrzyskiego.

Wykres 6 – Średni czas działalności spółdzielni wg regionów^a

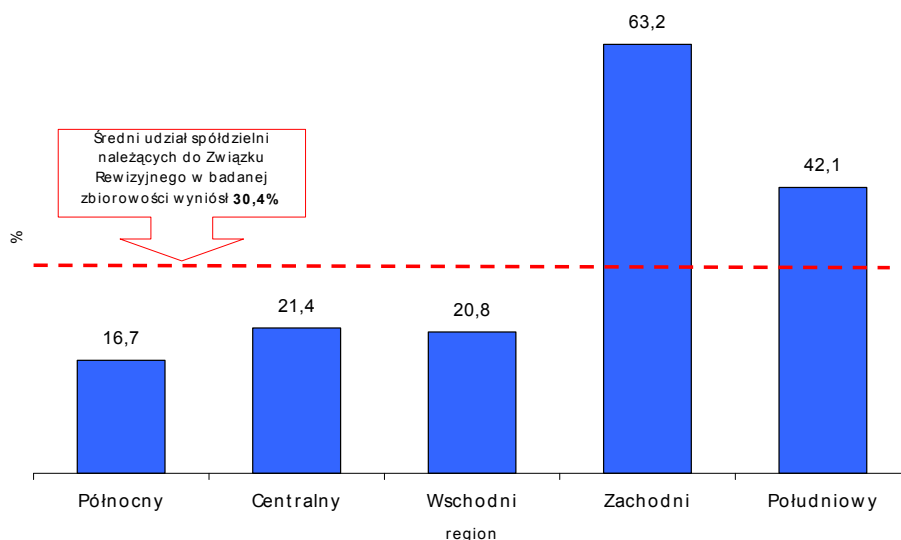

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Członkostwo w Ogólnopolskim Związku Rewizyjnym Spółdzielni Socjalnych

Członkostwo w Ogólnopolskim Związku Rewizyjnym Spółdzielni Socjalnych deklaruje średnio 30,4% badanych spółdzielni. Jednak w poszczególnych regionach udział spółdzielni będących członkami Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych był wyraźnie zróżnicowany. Największy odsetek zrzeszonych spółdzielni odnotowano w regionie zachodnim (60,3%), zaś najniższy w regionie północnym (16,7%).

Wykres 7 – Procent spółdzielni socjalnych należących do Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych wg regionów^a

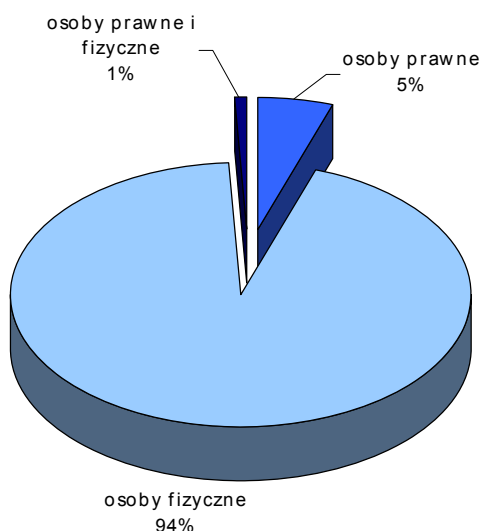
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

W świetle uzyskanych wyników można przypuszczać, że przynależność do związku jest ściśle związana z długością prowadzenia działalności.

Struktura spółdzielni socjalnych według podmiotów założycielskich

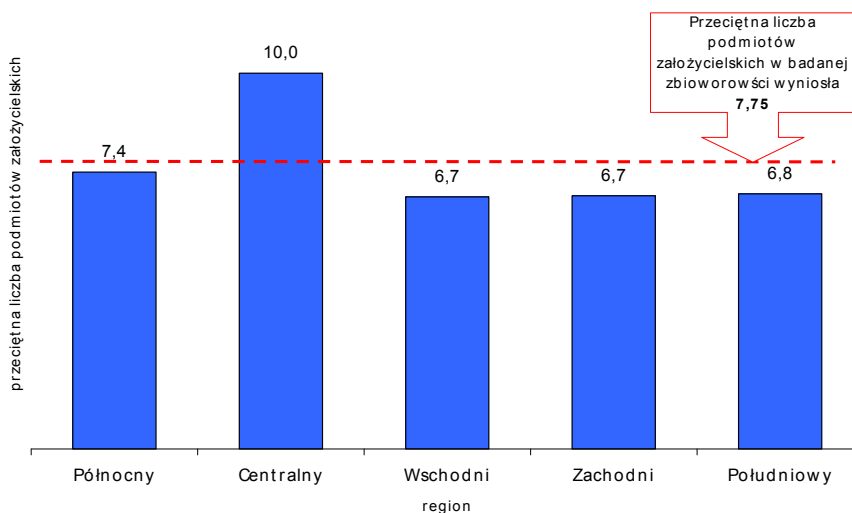
Wśród badanych spółdzielni zdecydowanie dominują spółdzielnie socjalne założone przez osoby fizyczne (94%). Zaledwie 5% spółdzielni zostało założonych przez osoby prawne, zaś 1% w oparciu o mieszany model członków założycieli, tj. osoby fizyczne i osoby prawne.

Wykres 8 – Struktura spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości wg podmiotu założycielskiego

Przeciętna liczba członków założycieli badanych spółdzielni socjalnych wynosiła 7,75. W większości regionów kształtowała się ona na poziomie ok. 7, jedynie w przypadku regionu centralnego była wyższa i wynosiła – średnio biorąc – 10 osób prawnych i/lub fizycznych.

Wykres 9 – Średnia liczba podmiotów założycielskich wg regionów^a

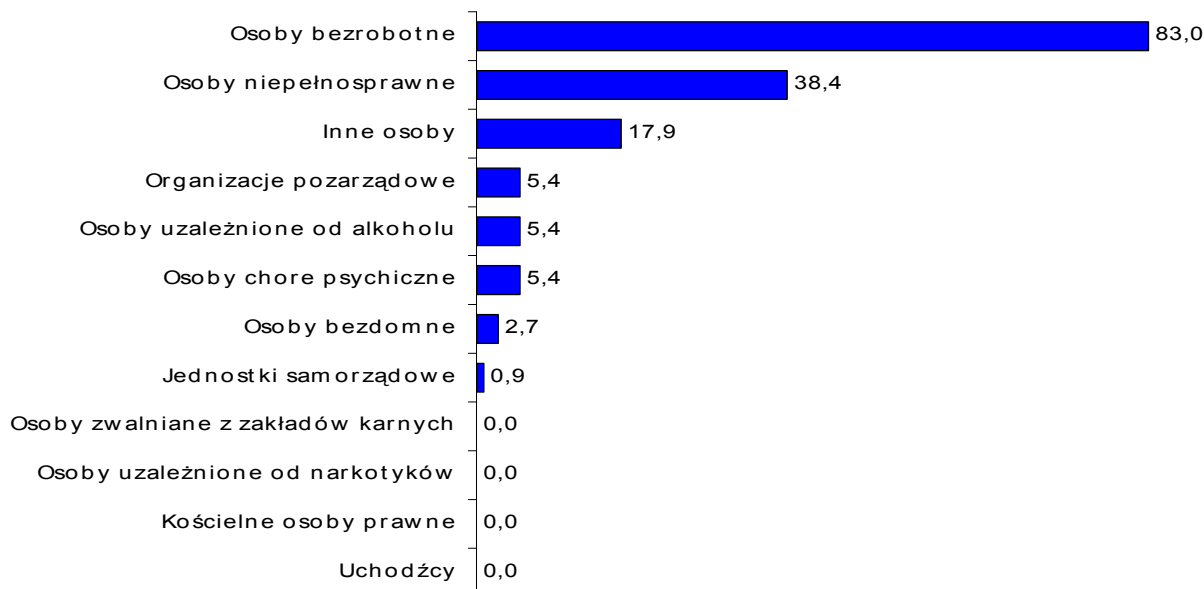

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Główną grupą spośród której rekrutuje się większość członków założycieli spółdzielni socjalnych są osoby bezrobotne. W przypadku 83% spółdzielni członkami założycielami były osoby bezrobotne. Uwagę zwraca również stosunkowo wysoki odsetek spółdzielni mających w składzie członków założycieli osoby niepełnosprawne (38,4%). Z drugiej strony należy podkre-

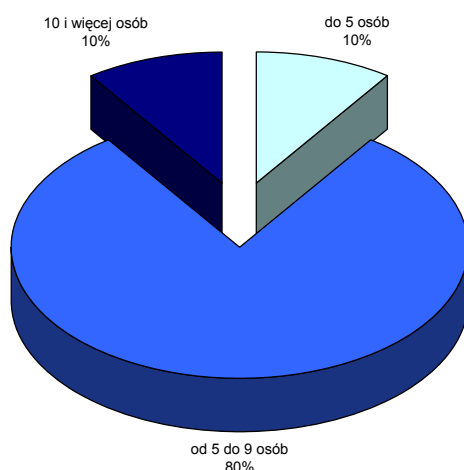
ślić i to, że w składzie podmiotów założycielskich badanych spółdzielni nie było: osób zwalnianych z zakładów karnych, uzależnionych od narkotyków, czy uchodźców oraz kościelnych osób prawnych.

Wykres 10 – Procent spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości, które wśród podmiotów założycielskich miały:

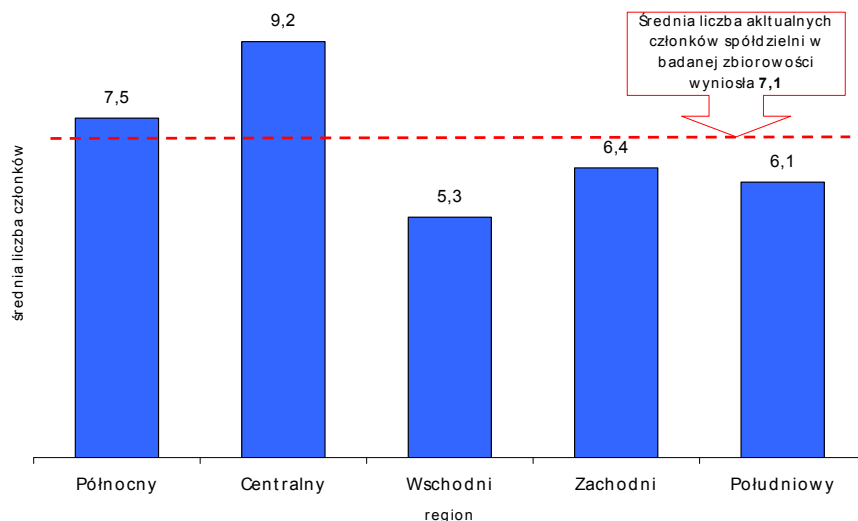
W 2010 r. wśród badanych spółdzielni socjalnych zdecydowanie przeważały spółdzielnie małe, liczące od 5 do 9 członków. 10 i więcej członków miało zaledwie 10% spółdzielni. Przeciętna spółdzielnia socjalna funkcjonująca w 2010 r. liczyła 7,1 członków.

Wykres 11 – Udział spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości wg aktualnej liczby członków

Region centralny charakteryzował się najwyższą średnią liczbą członków, gdzie wynosiła ona 9,2, natomiast najmniejszą liczbę członków miały spółdzielnie z regionu wschodniego, gdzie ich liczba przeciętnie wyniosła 5,3.

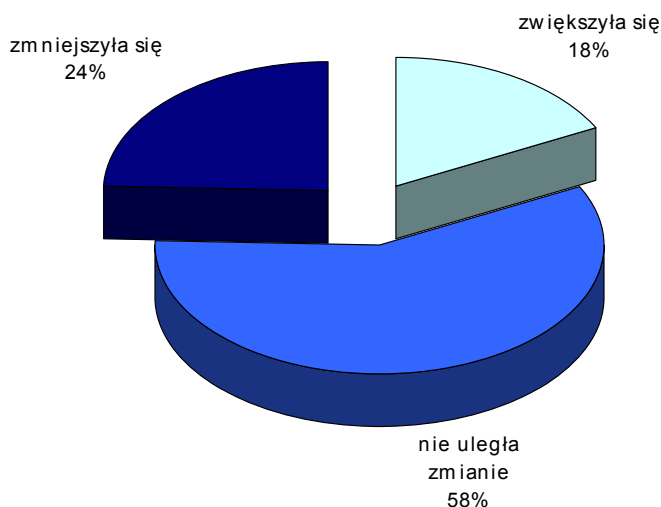
Wykres 12 – Średnia liczba członków spółdzielni wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej

W większości badanych spółdzielni liczba członków w stosunku do roku poprzedniego nie uległa zmianie. Niemal w 1/4 przypadków liczba członków zmniejszyła się, zaś w przypadku ok. 20% badanych spółdzielni wzrosła.

Wykres 13 – Udział spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości wg zmian^x w liczbie członków

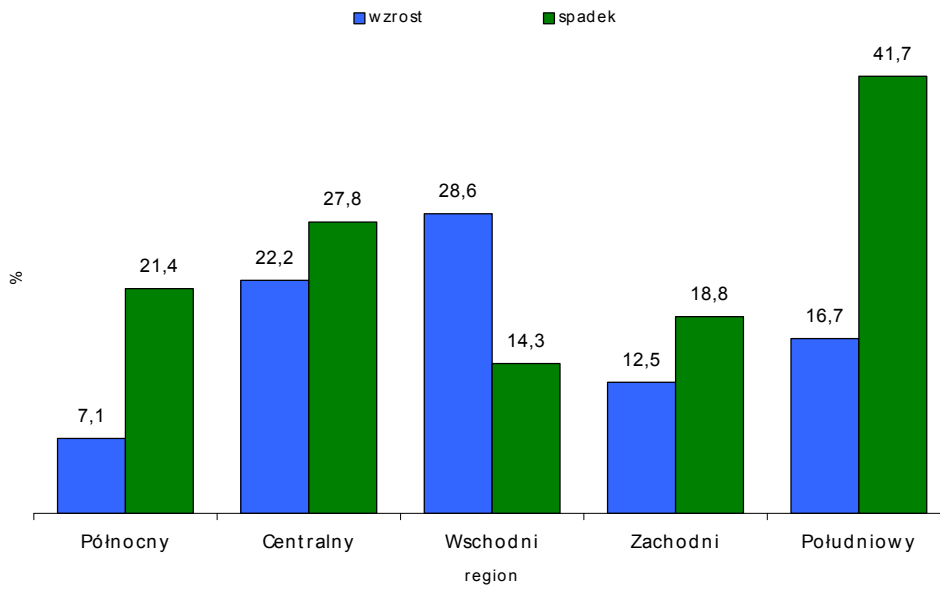
^x Zmiany w liczbie członków w okresie od końca 2009 r. do 2010 r.

Najczęściej z tendencją spadkową liczby członków spółdzielni socjalnych mieliśmy do czynienia w regionie południowym, gdzie sytuacja ta dotyczyła 41,5% badanych spółdzielni, najrzadziej zaś w regionie wschodnim (14,3%). Z kolei rosnącą liczbą członków spółdzielni socjalnych zaobserwowano najczęściej w regionie wschodnim (28,6%) oraz regionie centralnym (22,2%).

W uzasadnieniu do projektu ustawy o spółdzielniach socjalnych wskazano, że wraz z ustawą o zatrudnieniu socjalnym stworzy ona spójny system aktywizacji zawodowej i zatrudniania osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy. Zgodnie z zamierzeniem ustawodawcy spółdzielnie socjalne miały być końcowym etapem procesu reintegracji społeczno-zawodowej osób uczestniczących w Centrach Integracji Społecznej. Jednak jak wskazują wyniki

badani z taką sytuacją mamy do czynienia bardzo rzadko. W zdecydowanej większości badanych spółdzielni wśród ich członków brak jest osób, które uczestniczyłyby wcześniej w zajęciach Centrów i Klubów Integracji Społecznej (odpowiednio 83,9 i 92,8%). W 14,3% badanych spółdzielni wśród ich członków znalazło się od 1 do 5 absolwentów Centrum Integracji Społecznej, zaś jedynie w 1,8% przypadków liczba członków spółdzielni, którzy uczestniczyli w zajęciach Centrum Integracji Społecznej była wyższa niż 5 osób.

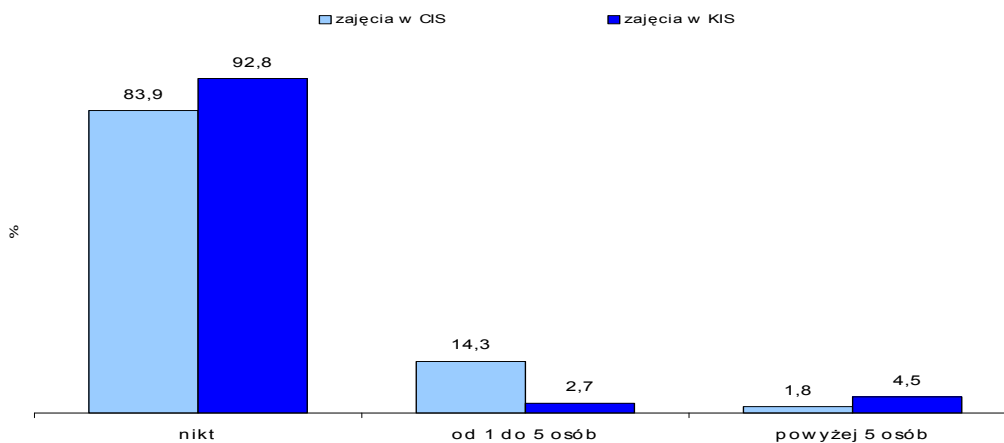
Wykres 14 – Procent spółdzielni społecznych, które odnotowały zmiany^x w liczbie członków wg regionów^a

^x Zmiany w liczbie członków w okresie od końca 2009 r. do 2010 r.

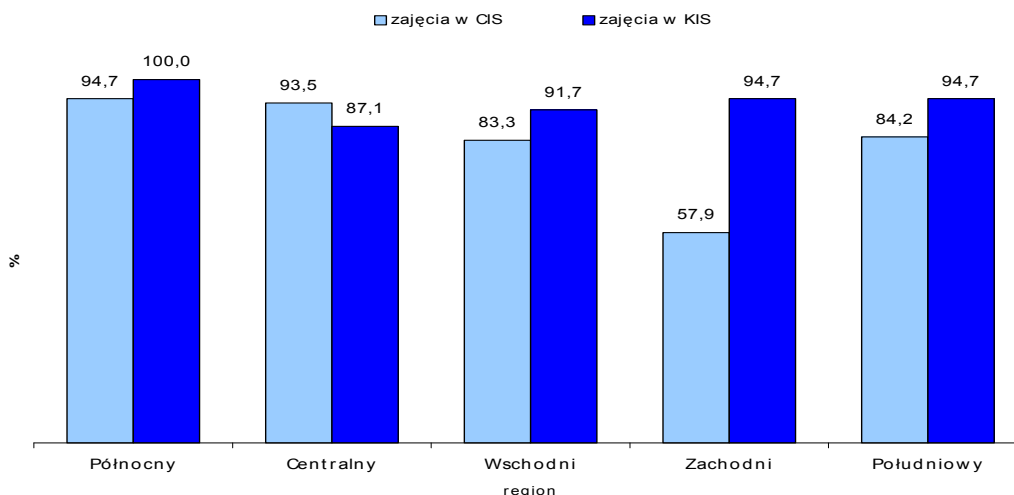
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 15 – Liczba członków spółdzielni, którzy uczestniczyli w zajęciach organizowanych przez Centra Integracji Społecznej i Kluby Integracji Społecznej

Sytuacja ta nie jest zróżnicowana w poszczególnych regionach. Jak pokazują wyniki we wszystkich regionach zdecydowana większość członków spółdzielni społecznych nie uczestniczyła w zajęciach organizowanych zarówno przez Centra, jak i Kluby Integracji Społecznej. Jednym wyjątkiem od tej ogólnej prawidłowości jest region zachodni, gdzie ponad 40% spośród członków spółdzielni mają wcześniejsze doświadczenia z Centrów Integracji Społecznej.

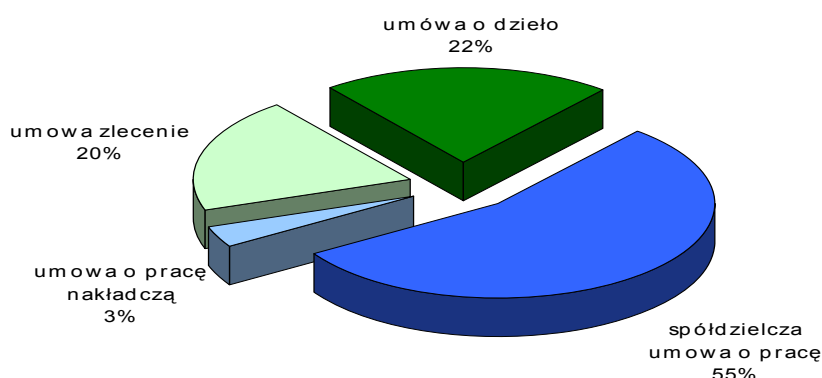
Wykres 16 – Procent członków spółdzielni, **którzy nie uczestniczyli** w zajęciach organizowanych przez Centra Integracji Społecznej i Kluby Integracji Społecznej wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wśród badanych spółdzielni dominującą formą zatrudnienia jest spółdzielcza umowa o pracę (55%), kolejnymi najczęściej wskazywanymi formami zatrudnienia była umowa o dzieło (22%) lub umowa zlecenie (20%).

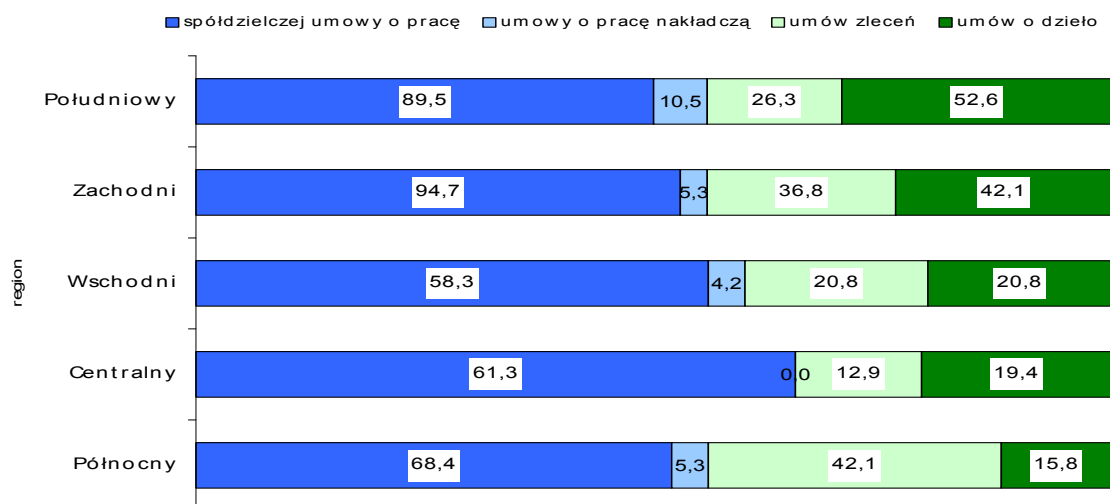
Wykres 17 – Struktura spółdzielni wg stosowanych form zatrudnienia

Spółdzielcza umowa o pracę jest najczęściej stosowaną formą zatrudnienia w badanych podmiotach. Najwyższy odsetek spółdzielni, które zatrudniają swoich członków na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, zanotowano w regionie zachodnim (94,7%), co prawdopodobnie związane jest z tym, iż w tym regionie wśród badanych spółdzielni dominowały podmioty o najdłuższym okresie funkcjonowania, a więc te które powstały przed dokonaną w 2009 roku nowelizacją ustawy o spółdzielniach socjalnych, która rozszerzyła katalog dopuszczalnych form zatrudnienia m.in. o umowę zlecenie lub umowę o dzieło.

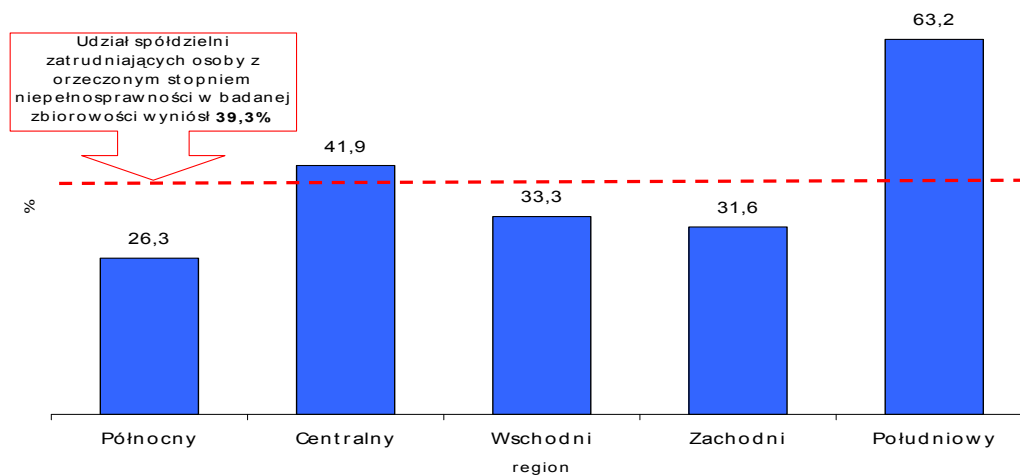
Na uwagę zasługuje fakt, iż niemal 40% badanych spółdzielni zatrudniało osoby z orzeczonym stopniem niepełnosprawności. Przeprowadzona analiza wskazuje na duże zróżnicowanie regionalne w tym zakresie. Najwyższy odsetek takich spółdzielni zanotowano w regionie południowym (63,2%), najniższy zaś w regionie północnym (26,3%).

Wykres 18 – Procent spółdzielni wg stosowanych form zatrudnienia i regionów^a

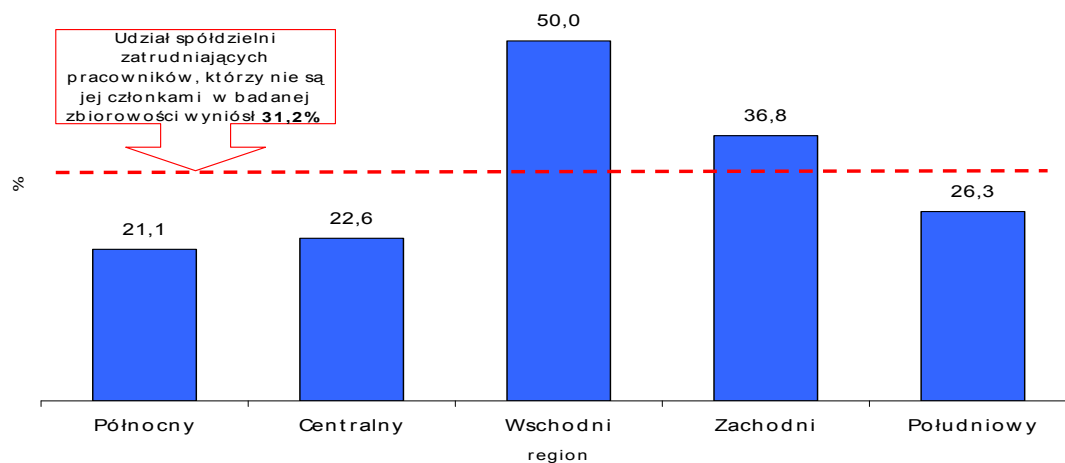
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 19 – Procent spółdzielni zatrudniających pracowników z orzeczoną stopniem niepełnosprawności wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 20 – Procent spółdzielni zatrudniających pracowników, którzy nie są jej członkami wg regionów^a

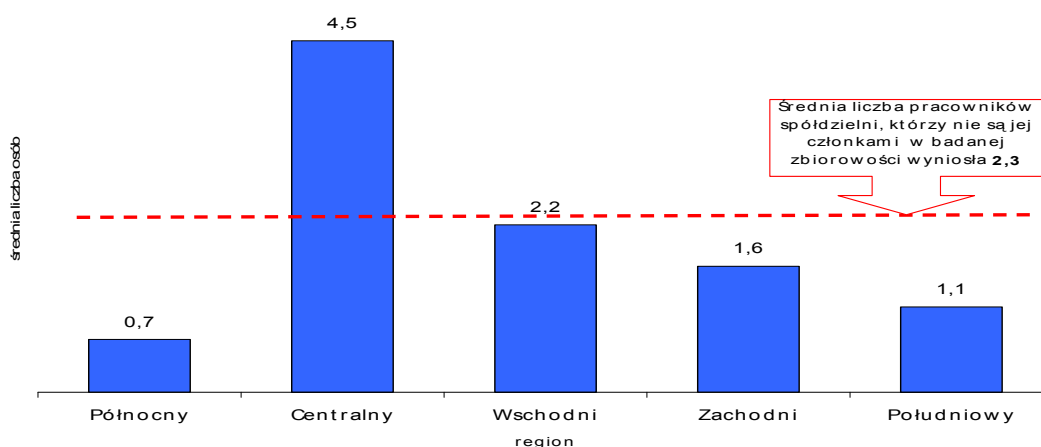

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Ponad 1/3 badanych spółdzielni zatrudniała dodatkowych pracowników nie będących członkami spółdzielni. Najczęściej sytuacja taka miała miejsce w regionie wschodnim (50%), najrzadziej zaś w regionie północnym (21,1%).

W przeciętnej spółdzielni socjalnej pracuje 2,3 osoby, które nie są jej członkami. Największa liczba takich pracowników spółdzielni występuje w regionie centralnym (4,5 osoby), najmniej w regionie północnym (0,7 osoby). Uzyskane wyniki pokazują więc, że nie ma prostego przełożenia między częstością zatrudniania osób nie będących członkami spółdzielni a ich liczbą. Zatem oznacza to, że w pewnych regionach – przykładem jest region centralny – liczba osób niebędących członkami spółdzielni w kilku podmiotach jest bardzo wysoka, podczas gdy w innych relatywnie niska.

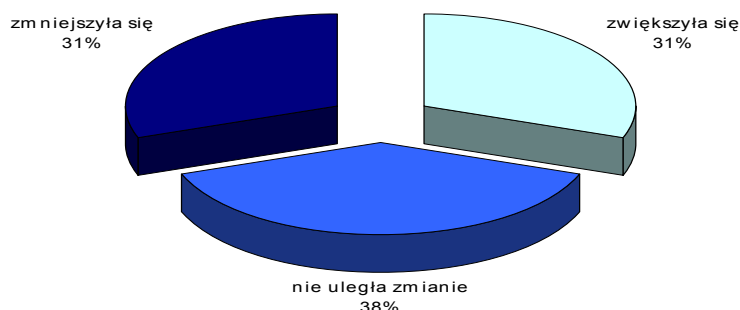
Wykres 21 – Średni liczba pracowników spółdzielni, którzy nie są jej członkami wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej

Jak wskazują wyniki analizy w porównaniu do 2009 roku nie doszło do niekorzystnych zmian poziomu zatrudnienia w badanej zbiorowości. W 38% badanych spółdzielni socjalnych poziom zatrudnienia ukształtował się na takim samym poziomie, w przypadku 31% spółdzielni uległ on zwiększeniu, a w przypadku 31% uległ zmniejszeniu.

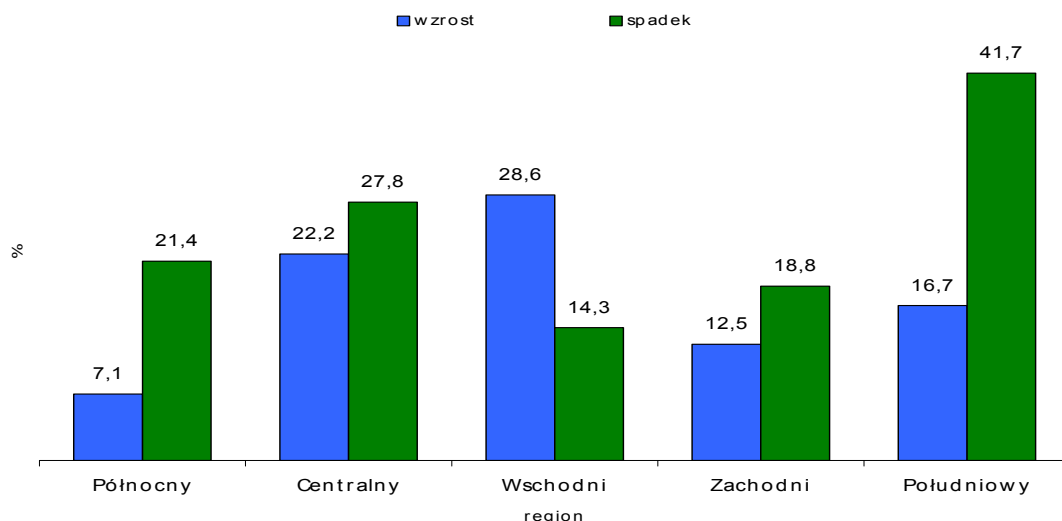
Wykres 22 – Zmiany^x w liczbie pracowników w badanej zbiorowości spółdzielni socjalnych

^x Zmiany w liczbie pracowników w okresie od końca 2009 r. do 2010 r.

Najwyższy odsetek spółdzielni, które zanotowały wzrost poziomu zatrudnienia dotyczył regionu wschodniego (28,6%) oraz regionu centralnego (22,2%).

Wykres 23 – Procent spółdzielni społecznych, które odnotowały zmiany^x w liczbie członków wg regionów^a

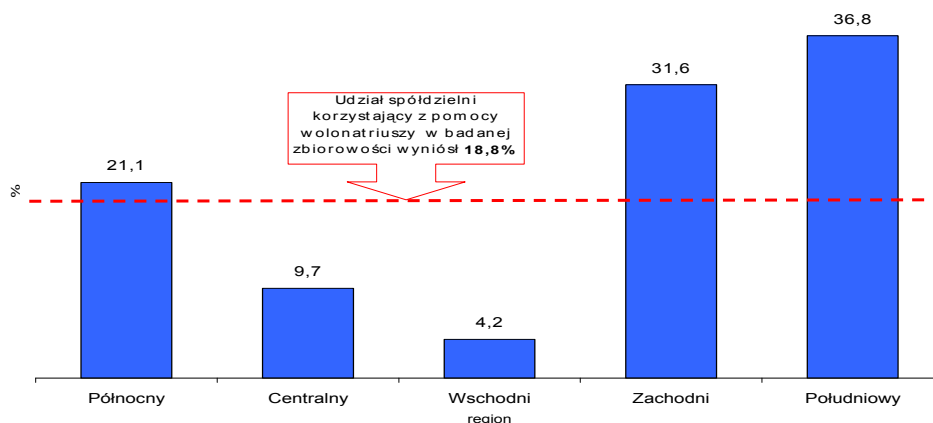
^x Zmiany w liczbie pracowników w okresie od końca 2009 r. do 2010 r.

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Ponad 1/3 badanych spółdzielni zatrudniała dodatkowych pracowników niebędących członkami spółdzielni. W przeciętnej spółdzielni społecznej pracuje 2,3 osoby, które nie są jej członkami. Jak wskazują wyniki analizy w porównaniu do roku 2009 nie doszło do niekorzystnych zmian poziomu zatrudnienia w badanej zbiorowości. W 38% badanych spółdzielni społecznych poziom zatrudnienia ukształtował się na takim samym poziomie, w przypadku 31% spółdzielni uległ on zwiększeniu, a w przypadku 31% uległ zmniejszeniu. Najwyższy odsetek spółdzielni, które zanotowały wzrost poziomu zatrudnienia dotyczył regionu wschodniego (28,6%) oraz regionu centralnego (22,2%).

Na poziomie krajowym w 2010 r. blisko co piąta spółdzielnia korzystała z pomocy wolontariuszy.

Wykres 24 – Procent spółdzielni społecznych, korzystających z pomocy wolontariuszy wg regionów^a

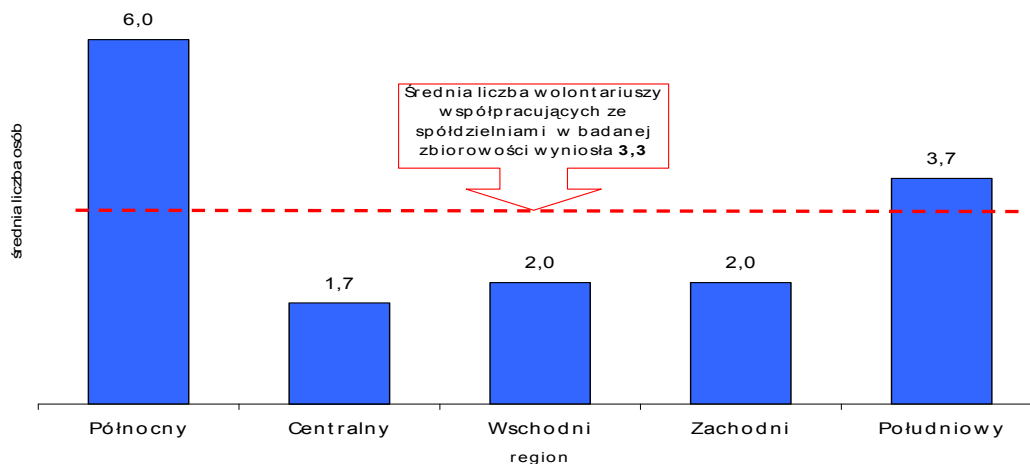

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Jednak popularność tej formy uzupełnienia braków kadrowych w poszczególnych regionach kraju była bardzo mocno zróżnicowana. Relatywnie najczęściej była wykorzystywana w regionach: zachodnim i południowym (31,6% i 36,8%), podczas gdy w zasadzie nie występowała w regionie wschodnim, gdzie korzystanie z pomocy wolontariuszy deklarowało jedynie 4,2%.

Kolejne wyniki analizy pokazują, że o ile popularność współpracy z wolontariuszami w badanej zbiorowości nie była zbyt duża, to jednak rozmiary tej współpracy były znaczne. Okazuje się bowiem, że w skali kraju przeciętna liczba wolontariuszy, którzy współpracowali ze spółdzielniami wyniosła 3,3 osoby.

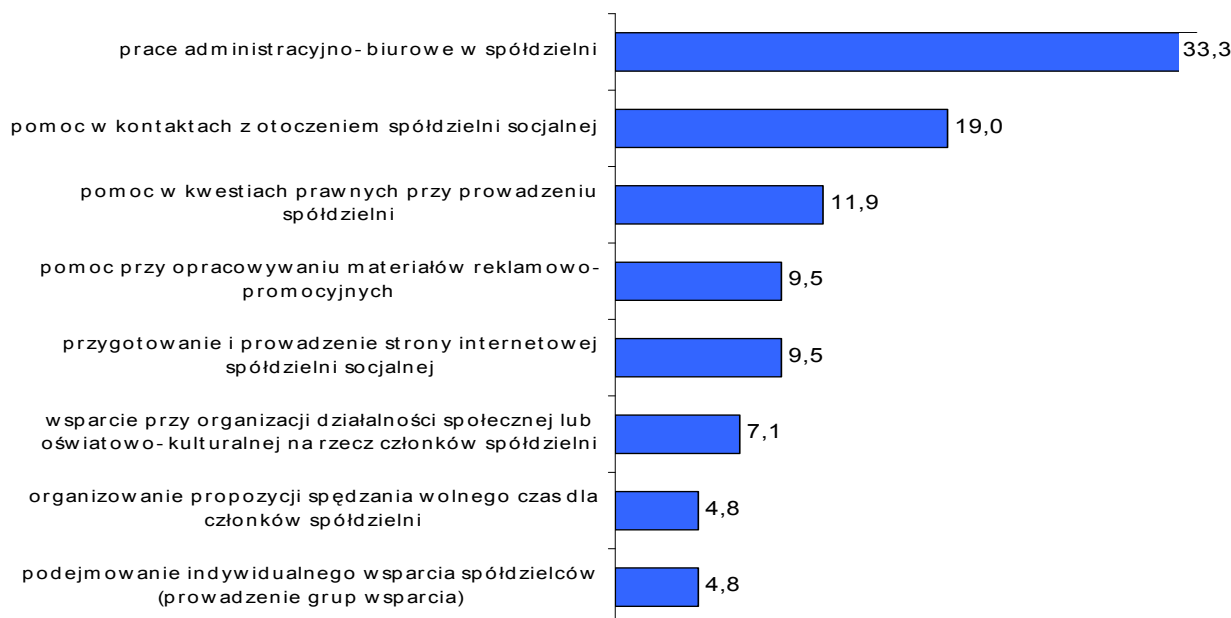
Wykres 25 – Średnia liczba wolontariuszy współpracujących ze spółdzielniami wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

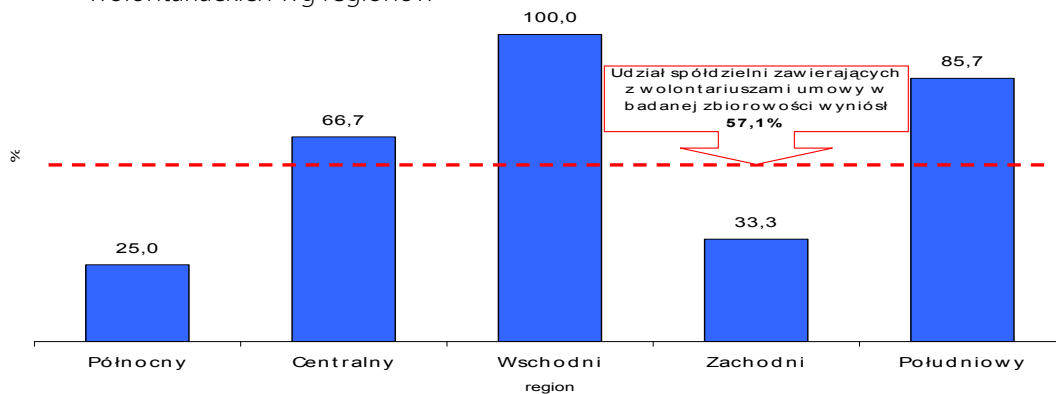
Wśród najbardziej typowych zadań wykonywanych przez wolontariuszy badani wskazywali najczęściej prace administracyjno-biurowe, pomoc w kontaktach z otoczeniem spółdzielni społecznej oraz pomoc w kwestiach prawnych.

Wykres 26 – Typowe zadania wolontariuszy współpracujących ze spółdzielniami – rozkład % wskazań

Średnio biorąc ponad połowa korzystających z pomocy wolontariuszy spółdzielni społecznych w kraju podpisywała z nimi umowę o świadczeniu usług wolontariackich. Jednakże umowa ta jest standardem w niektórych regionach (wschodni, południowy), natomiast w innych rzadkością (północny, zachodni).

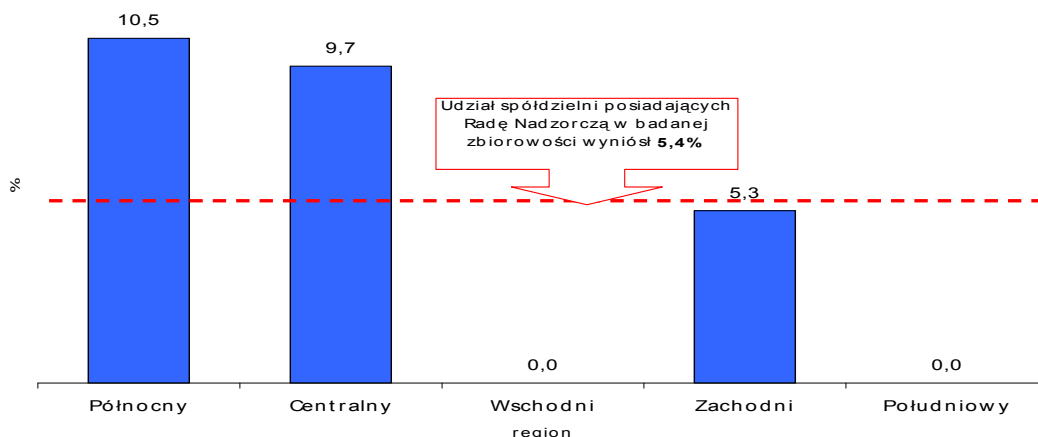
Wykres 27 – Procent spółdzielni socjalnych zawierających z wolontariuszami umowę o świadczeniu usług wolontariackich wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Zgodnie z ustawą o spółdzielniach socjalnych obowiązek powoływania rady nadzorczej dotyczy wyłącznie spółdzielni liczących powyżej 15 członków.¹⁷ W związku z tym, że wśród badanych spółdzielni dominowały spółdzielnie małe, udział spółdzielni socjalnych, które posiadają radę nadzorczą ukształtował się na poziomie 5,4%. Jedynie w regionie północnym i centralnym co 10 spółdzielnia socjalna posiadała wśród swoich organów radę nadzorczą.

Wykres 28 – Procent spółdzielni socjalnych mających radę nadzorczą wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Obowiązujące regulacje prawne nakładają na spółdzielnie socjalne obowiązek wydzielenia funduszu zasobowego¹⁸, na który przeznaczane jest nie mniej niż 40% wypracowanej nadwyżki bilansowej oraz tzw. funduszu reintegracyjnego, na który również powinno trafiać nie mniej niż 40% wypracowanej nadwyżki bilansowej. Tymczasem wśród badanych niewiele ponad 60% spół-

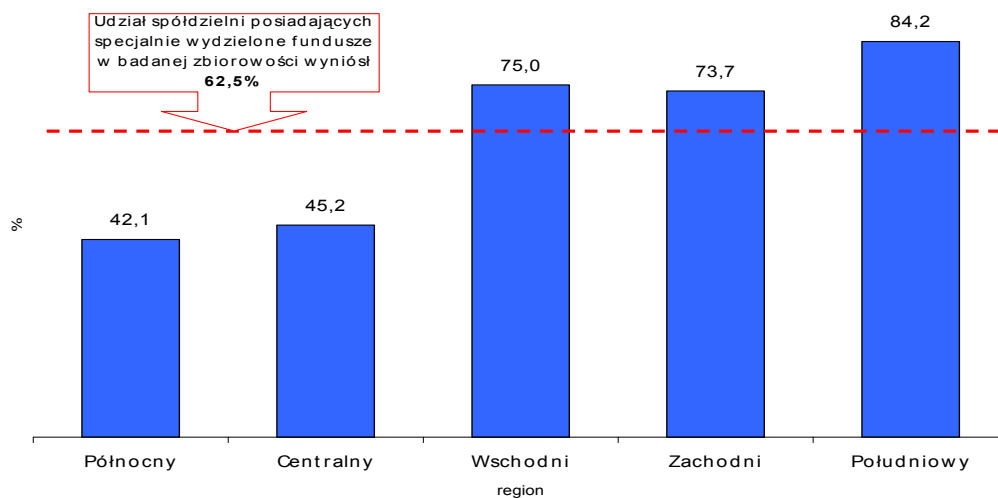
¹⁷ Zgodnie z art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, w spółdzielni socjalnej, w której liczba członków nie przekracza 15, nie wybiera się rady nadzorczej, chyba że statut stanowi inaczej. W przypadku braku rady nadzorczej, jej kompetencje wykonuje walne zgromadzenie.

¹⁸ Art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych stanowi: „Nadwyżka bilansowa podlega podziałowi na podstawie uchwały walnego zgromadzenia i jest przeznaczana na:

- 1) zwiększenie funduszu zasobowego – nie mniej niż 40%;
- 2) cele, o których mowa w art. 2 ust. 2 i 3 – nie mniej niż 40%;
- 3) fundusz inwestycyjny”.

dzielnicy posiadało specjalnie wydzielone fundusze. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż w przypadku regionu północnego oraz centralnego ponad 50% badanych spółdzielni nie posiadało wydzielonych funduszy.

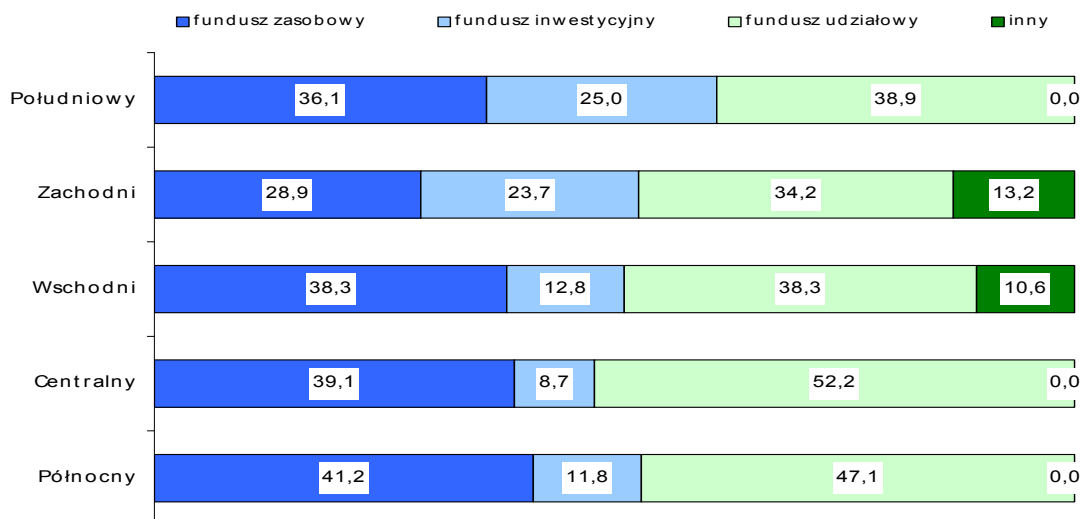
Wykres 29 – Procent spółdzielni społecznych posiadających specjalnie wydzielone fundusze wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Także i szczegółowe analizy wśród spółdzielni, które posiadają wydzielone fundusze pokazują, że udział funduszu zasobowego w regionie zachodnim jest znacząco niższy od poziomów prawnie wymaganych.

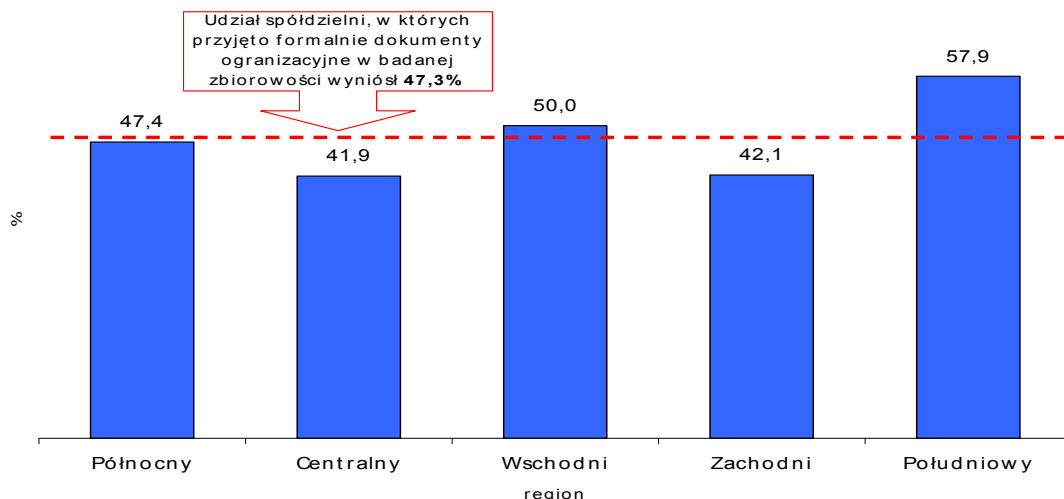
Wykres 30 – Struktura specjalnie wydzielonych funduszy w badanych spółdzielniach społecznych wg rodzaju i regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Niespełna połowa badanych spółdzielni przyjęła formalnie inne, poza statutem, dokumenty regulujące ich bieżące funkcjonowanie, w tym m.in. wewnętrzny regulamin pracy, regulamin organizacyjny, standardy świadczonych usług lub strategię rozwoju.

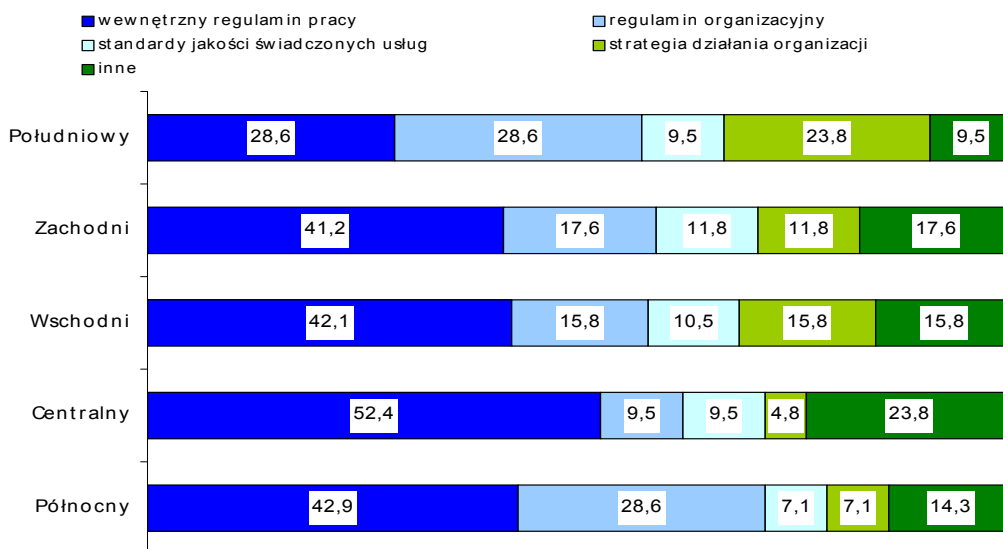
Wykres 31 – Procent spółdzielni społecznych, w których przyjęto formalnie dokumenty organizacyjne (poza statutem) wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Najczęstszym dokumentem przyjętym przez badane spółdzielnie był wewnętrzny regulamin pracy, który przyjęło 52,4% spółdzielni w regionie centralnym, 42,9% w regionie północnym, 42,1% w regionie wschodnim oraz 41,2% spółdzielni w regionie zachodnim. Drugim najczęściej wskazywanym dokumentem był regulamin organizacyjny, który formalnie przyjęło 28,6% spółdzielni w regionie północnym i południowym, 17,6% spółdzielni w regionie zachodnim oraz 15,8% spółdzielni w regionie wschodnim.

Wykres 32 – Struktura rodzajów przyjętych formalnie dokumentów organizacyjnych w badanych spółdzielniach społecznych wg rodzaju i regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Obszary działalności spółdzielni socjalnych

Jednym z głównych celów badania *Monitoring Spółdzielni Socjalnych 2010* było identyfikacja obszarów działalności spółdzielni zarówno w odniesieniu do wymiaru aktywności gospodarczej, jak i aktywności w przestrzeni społecznej.

Zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków. Ustawodawca wskazuje również, iż poza prowadzeniem działalności gospodarczej spółdzielnia socjalna ma obowiązek prowadzić działania na rzecz:

- społecznej reintegracji jej członków, tj. podejmuje działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie u nich umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- zawodowej reintegracji jej członków, tj. podejmuje działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.

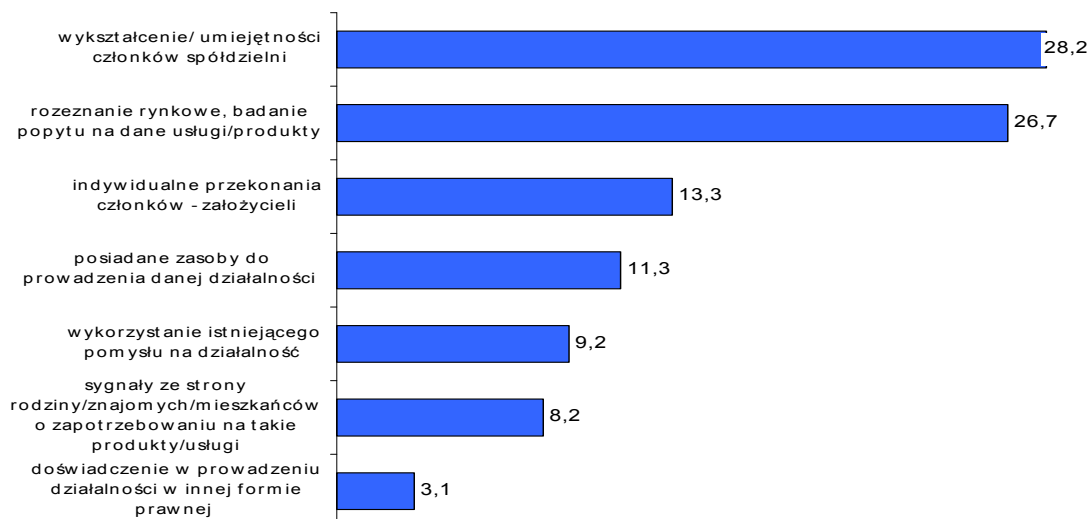
Ponadto może ona prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.¹⁹

Obszary działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych

Kluczowym czynnikiem decydującym o powodzeniu przedsięwzięcia wdrażanego przez podmioty gospodarcze jest właściwe określenie profilu planowanej działalności. Wybór przedmiotu działalności gospodarczej dokonywany przez spółdzielnie socjalne jest zagadnieniem interesującym, gdyż nie są one nastawione jedynie na maksymalizację zysku ekonomicznego. W związku z tym badano pytanie o to jakie czynniki przesądziły o wyborze profilu działalności. W świetle zebranych danych okazało się, że **wybór obszaru działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych najczęściej uwarunkowany był posiadaniem przez jej członków wykształceniem i umiejętnościami (28,2%) oraz rozpoznaniem potrzeb rynkowych (26,7%)**. Analizując poniższe dane można powiedzieć, że właśnie te dwie strategię wyboru działalności gospodarczej przez spółdzielnie socjalne wyraźnie dominowały nad kolejną trzecią abstrahującą od rzeczywistości. I tak strategia *wykorzystania dostępnych zasobów* (wykształcenie/umiejętności członków i posiadane zasoby) stosowana była przez blisko 40% badanych spółdzielni. Kolejna pod względem częstości wykorzystywania strategia wyboru przedmiotu działalności *odpowiedź na zapotrzebowanie rynkowe* (rozeznanie badanie rynkowe/sygnały o zapotrzebowaniu na usługi) była stosowana przez 35% badanych podmiotów. Najczęściej przy określaniu profilu działalności spółdzielni wykorzystywana była strategia *abstrahująca od zasobów i potrzeb* – w ten sposób postępowało 25% badanych spółdzielców.

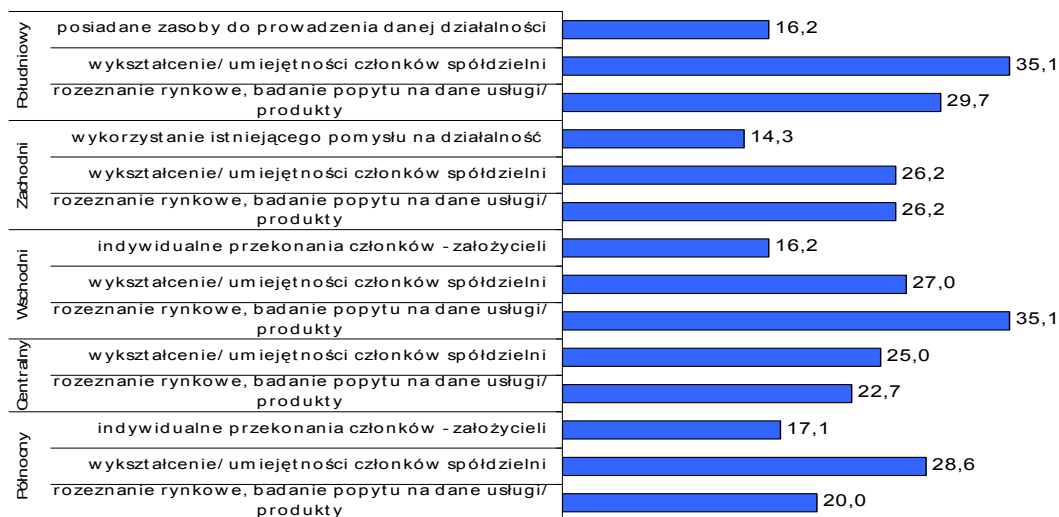
¹⁹ Art. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

Wykres 33 – Uwarunkowania wyboru obszaru działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych – rozkład % wskazań

Oparcie wyboru profilu działalności gospodarczej spółdzielni na strategii dostępnych zasobów relatywnie najczęściej stosowali spółdzielcy z regionu południowego. Z kolei wybór profilu działalności w oparciu o potrzeby rynkowe relatywnie najczęściej występował w regionie wschodnim. Natomiast strategię wyboru przedmiotu działalności, w której abstrahowano od zasobów i potrzeb rynkowych relatywnie najczęściej stosowali spółdzielcy z regionu północnego.

Wykres 34 – Uwarunkowania wyboru obszaru działalności gospodarczej spółdzielni – najczęstsze wskazania wg regionów^a

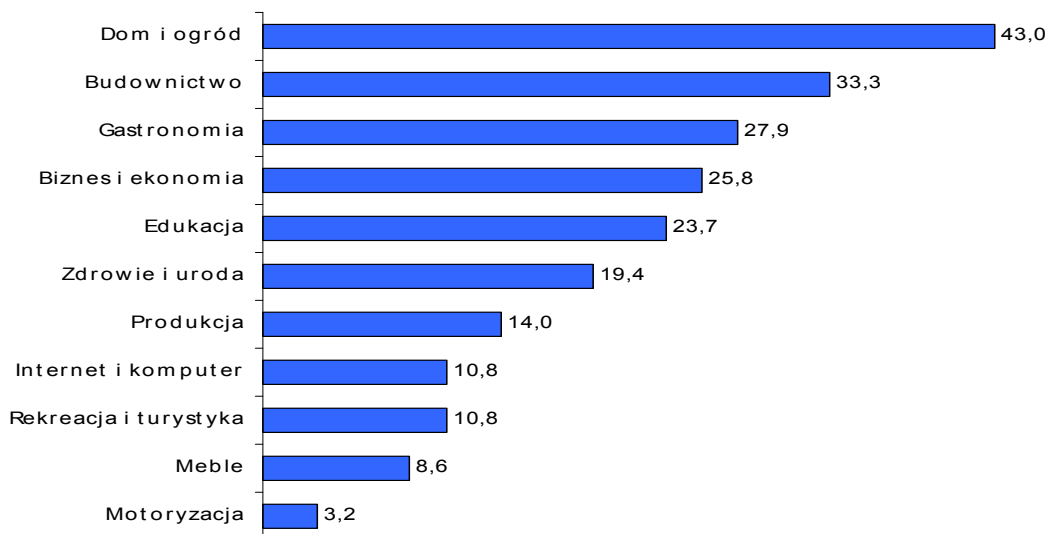

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Omawiając wyniki charakteryzujące obszary działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych na wstępie należy podkreślić, że **spółdzielnie socjalne zajmują się przede wszystkim świadczeniem usług**. W badanej zbiorowości jedynie 14% badanych deklaroowało, że w zakresie swojej aktywności mają także działalność produkcyjną. Dominującym obszarem działalności badanych spółdzielni socjalnych były usługi z zakresu dom i ogród (43%). Drugim najczęściej wskazywanym polem działalności gospodarczej badanych podmiotów było budownictwo (33,3%),

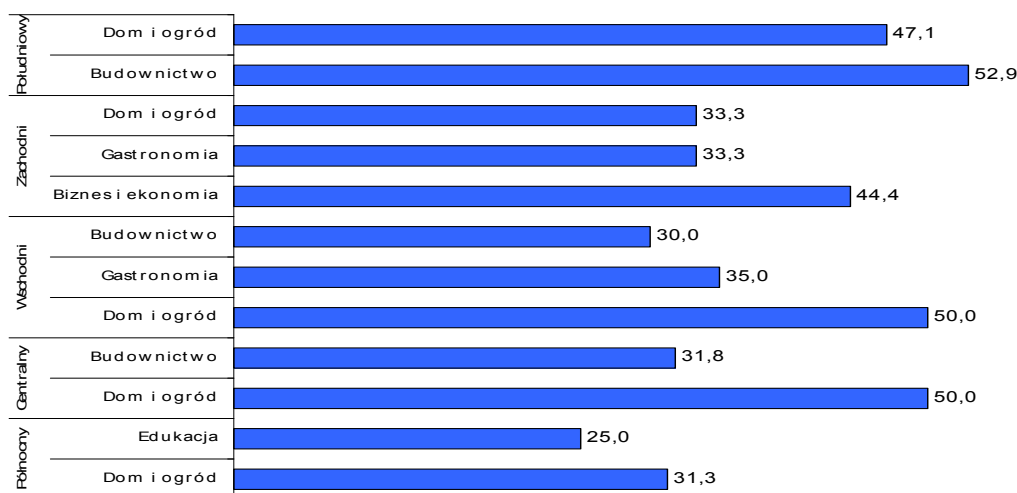
tj. usługi elektryczne, elektroniczne, hydrauliczne, konserwatorskie, malarskie, remontowe, spawalnicze, stolarskie, ślusarskie oraz kamieniarskie. Trzecim zaś gastronomia (27,9%), w tym usługi cateringowe, organizacja imprez okolicznościowych oraz prowadzenie lokali gastronomicznych.

Wykres 35 – Obszary działalności gospodarczej spółdzielni społecznych – rozkład % wskazań

Profil działalności gospodarczej badanych spółdzielni społecznych nie wykazuje zróżnicowania regionalnego. Jedynie w regionie zachodnim 44,4% respondentów wskazało na usługi związane z biznesem i ekonomią, tj. usługi rachunkowe, doradztwo finansowe, usługi poligraficzne, reklamowo-marketingowe, biurowe oraz prowadzenie sklepu, zaś w regionie północnym 1/4 na usługi edukacyjne, tj. usługi szkoleniowe, korepetycje, prowadzenie placówki przedszkolnej lub świetlicy.

Wykres 36 – Obszary działalności gospodarczej spółdzielni społecznych – najczęstsze wskazania wg regionów^a

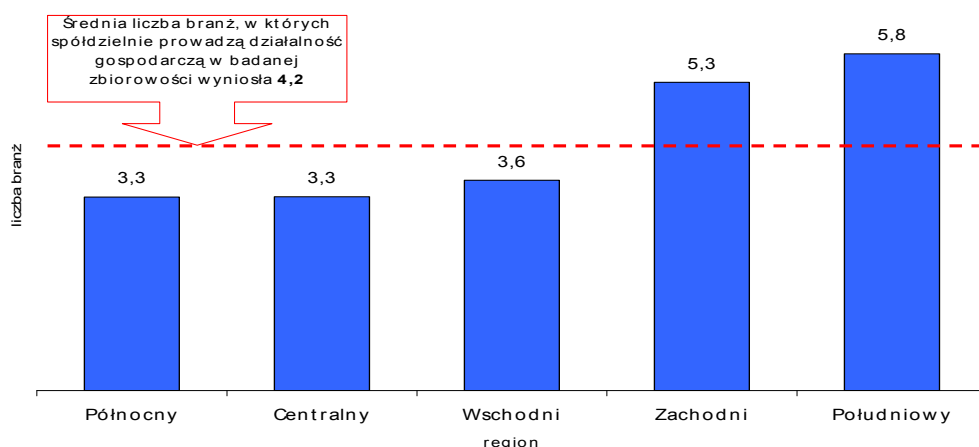

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Działalność badanych spółdzielni społecznych ma charakter wielobranżowy. Okazuje się, że średnia liczba branż, w których spółdzielnie społeczne prowadzą działalność gospodarczą wynosiła 4,2. Szczegółowe wyniki analizy ukazują jednak pewne regionalne zróżnicowanie liczby

branż, w których działają badane podmioty. Spółdzielnie socjalne prowadzą działalność w największej liczbie branż w regionie południowym (5,8) oraz zachodnim (5,3).

Wykres 37 – Średnia liczba branż, w których spółdzielnie socjalne prowadzą działalność gospodarczą wg regionów^a

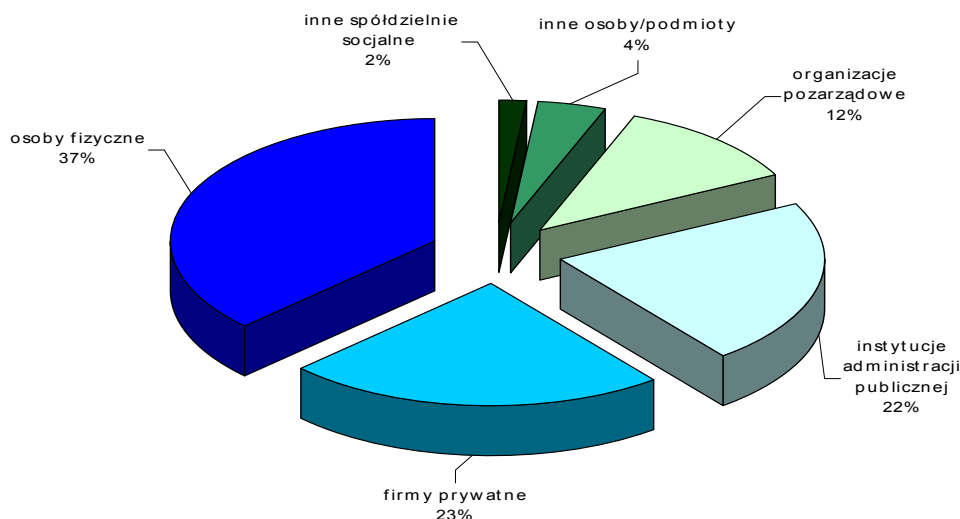

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Klienci spółdzielni socjalnych

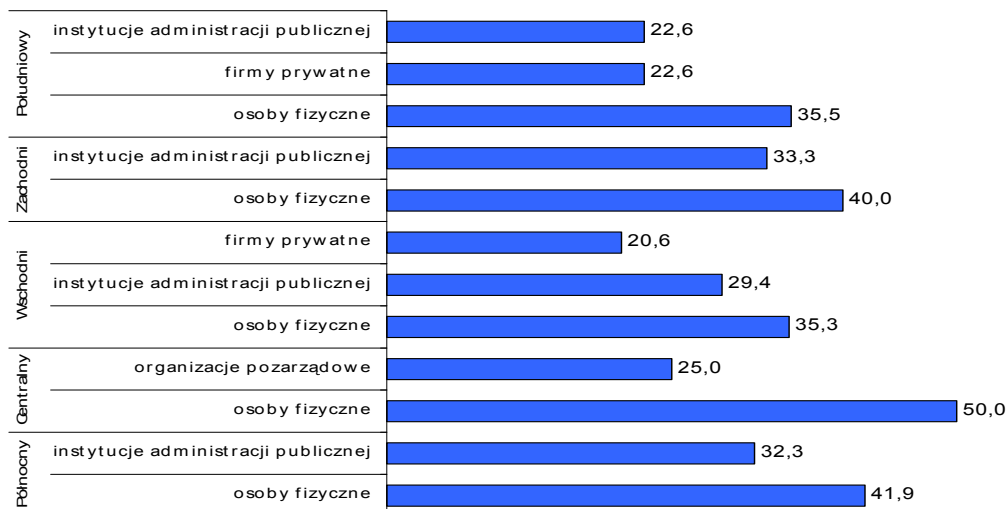
Ważnym problemem z punktu widzenia poznawczego, jak i ewentualnych praktycznych działań jest pytanie o to, kto korzysta z wytworów pracy spółdzielców. W świetle zebranego materiału okazuje się, że **głównym odbiorcą produktów i usług powstających w spółdzielniach socjalnych w Polsce w 2010 r. były osoby fizyczne (37%)**, na kolejnym miejscu lokowały się firmy prywatne (23%) oraz instytucje administracji publicznej (22%). Stosunkowo rzadko odbiorcami produktów/usług spółdzielni były organizacje pozarządowe (12%) oraz inne spółdzielnie socjalne (2%).

Wykres 38 – Główni klienci badanej zbiorowości spółdzielni socjalnych

Analiza w ujęciu regionalnym nie unaczynia wyraźnych różnic w strukturze głównych klientów. W każdym z regionów głównym odbiorcą produktów/usług spółdzielni są osoby fizyczne.

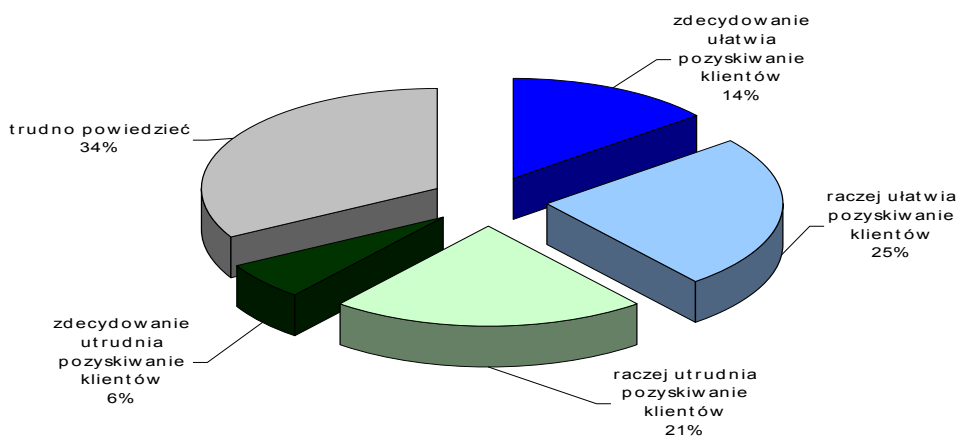
Wykres 39 – Główni klienci spółdzielni socjalnych – najwyższy udział w strukturze – wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

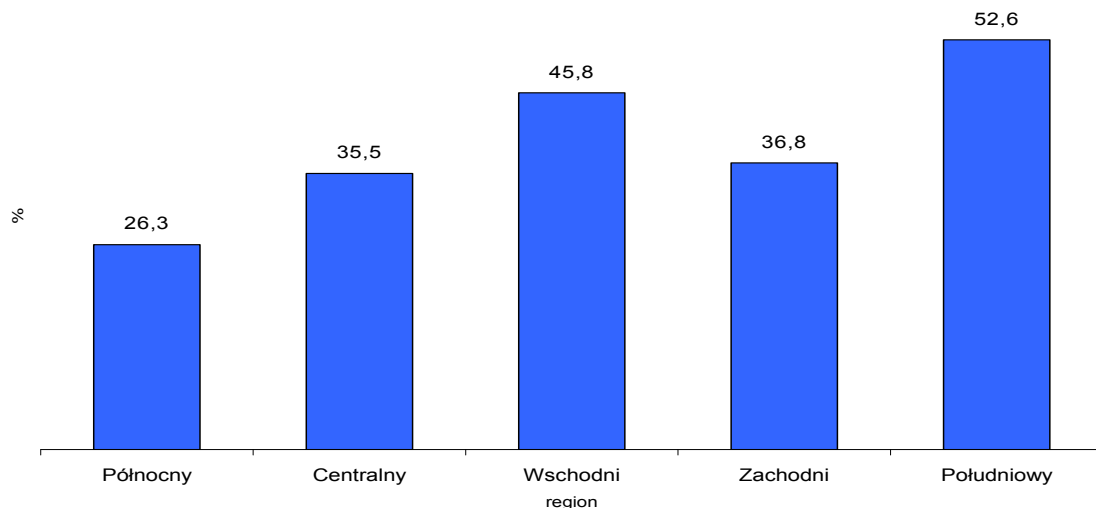
Spółdzielcy są podzielnii w kwestii tego, czy społeczny charakter prowadzonej przez nich działalności jest atutem, czy ograniczeniem. Co prawda przeważają opinie, że formuła działalności ułatwia pozyskiwanie klientów (39%), to jednak ponad ¼ badanych twierdzi, że formuła organizacyjna utrudnia pozyskanie klientów. Uwagę zwraca również fakt, iż ponad 30% badanych nie ma zdania na ten temat.

Wykres 40 – Rozkład odpowiedzi na pytanie w jaki sposób wpływa na pozyskiwanie klientów podkreślenie społecznego charakteru spółdzielni

Najczęściej społeczny charakter spółdzielni jako atut w procesie pozyskiwania klientów dostrzegali przedstawiciele spółdzielni socjalnych z regionu południowego (52,6%) oraz wschodniego (45,8%). Najrzadziej zaś przedstawiciele spółdzielni z regionu północnego (zaledwie 26,3%).

Wykres 41 – Procent spółdzielni uznających, że podkreślanie społecznego charakteru spółdzielni ułatwia^x pozyskiwanie klientów wg regionów^a

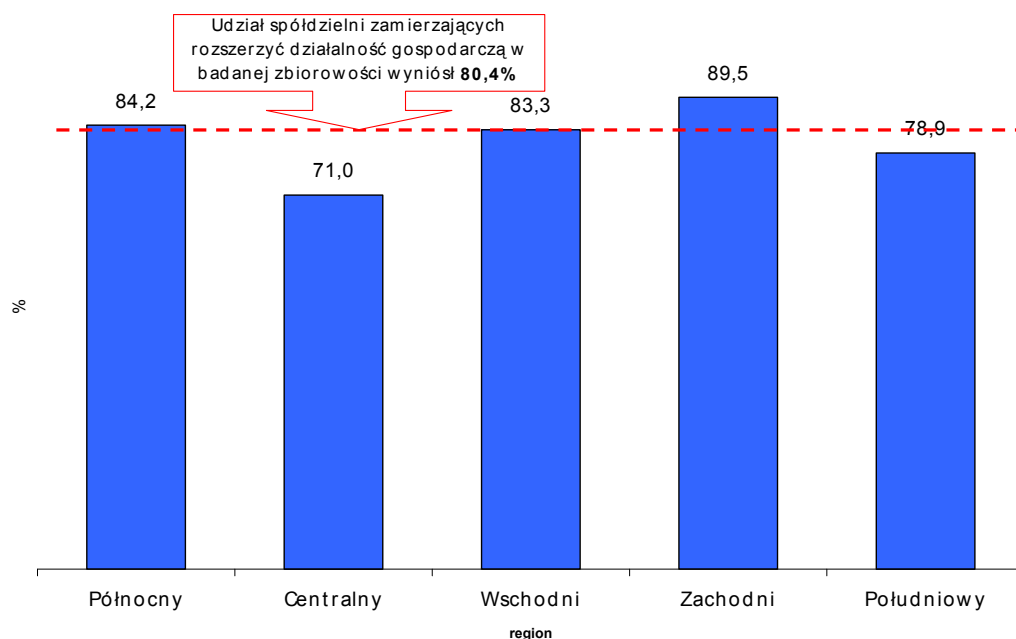
^x Połączone kategorie odpowiedzi *zdecydowanie ułatwia* i *raczej ułatwia*.

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Działalność gospodarcza spółdzielni socjalnych

W badaniu podjęto próbę zdiagnozowania tego, czy spółdzielnie socjalne planują rozwój i poszerzenie zakresu swojej działalności gospodarczej. Jak się okazuje **przeważająca większość spośród objętych badaniem podmiotów zamierza poszerzyć zakres swojej działalności gospodarczej** (80,4%). Taki wynik sugeruje, że w środowisku tkwi duży potencjał rozwojowy. Mimo trudności, z jakimi na co dzień spotykają się badane podmioty, większość nadal ma kolejne pomysły na to, w jaki sposób przeprowadzić ekspansję na nowych rynkach lub jak z dodatkową ofertą wejść na rynek.

Wykres 42 – Procent spółdzielni planujących rozszerzenie działalności gospodarczej wg regionów^a

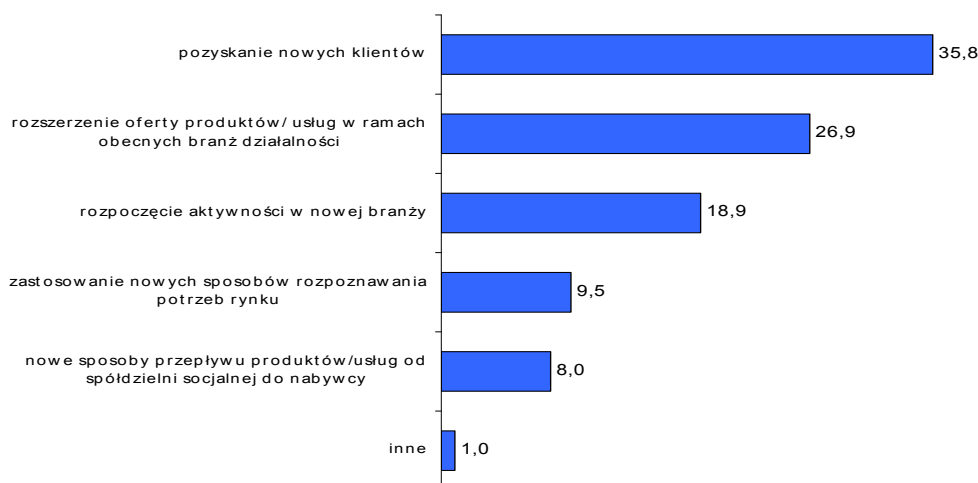
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wyniki analizy regionalnej, jakkolwiek pokazujące pewne zróżnicowanie, potwierdzają powyżej sformułowane przypuszczenie. W każdym z badanych regionów przeważająca część spośród badanych spółdzielni socjalnych ma w planach poszerzenie zakresu swojej działalności gospodarczej. Największy potencjał jak się okazuje występuje w regionie zachodnim, gdzie blisko 90% badanych zamierza rozszerzać rynkową ofertę swojej działalności.

Z kolei w regionie centralnym najmniejsza grupa spółdzielców planuje poszerzenie działalności gospodarczej (71%).

Wyniki pokazują, że **większość spółdzielni zamierzających poszerzyć swoją działalność gospodarczą planuje to zrobić w oparciu o dotychczasowe zasoby i doświadczenia**. Najczęściej wskazywanym sposobem poszerzenia działalności gospodarczej przez badanych było pozyskanie nowych klientów (35,8%), rozszerzenie oferty dostarczanych produktów i/lub usług w ramach obecnie prowadzonej działalności gospodarczej (26,9%). Podjęcie działalności gospodarczej w zupełnie nowej branży deklarowało relatywnie mało badanych (18,9%). Zaledwie niepełna 10% badanych spółdzielni socjalnych planuje rozszerzenie grupy odbiorców swoich usług w oparciu o zastosowanie nowych sposobów rozpoznania rynku.

Wykres 43 – Planowane sposoby poszerzenie działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych – rozkład wskazań

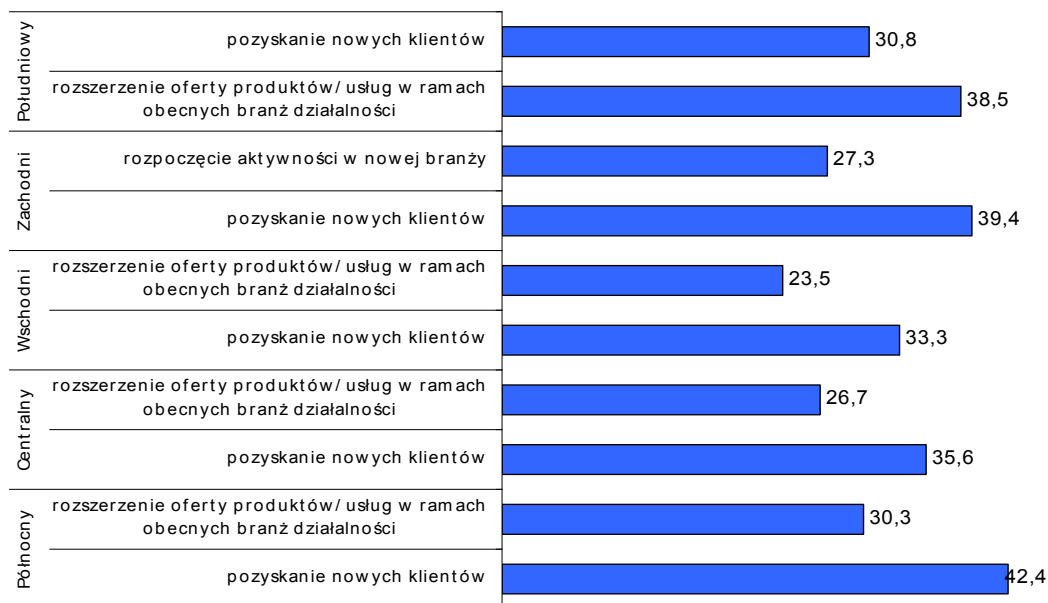

We wszystkich regionach jako sposób na poszerzenie działalności gospodarczej spółdzielni respondenci wskazywali pozyskanie nowych klientów oraz rozszerzenie oferty produktów/usług w ramach obecnych profili działalności gospodarczej.

W świetle badania okazuje się, że **niespełna połowa spółdzielni socjalnych posiadała opracowaną strategię rozwoju firmy**. Wyniki te świadczą o tym, że środowisko spółdzielców działa w oparciu o bardzo nieformalne plany i ustalenia, które mogą stanowić szansę, ale mogą też stanowić poważne ograniczenia w rozwoju przedsięwzięć. Z jednej strony częsty brak strategii zwiększa elastyczność podmiotów w dopasowaniu się do potrzeb rynkowych, z drugiej jednak strony oznacza to brak ukierunkowanych działań i dezorientację co do dalszej przyszłości spółdzielni wśród członków i personelu spółdzielni.

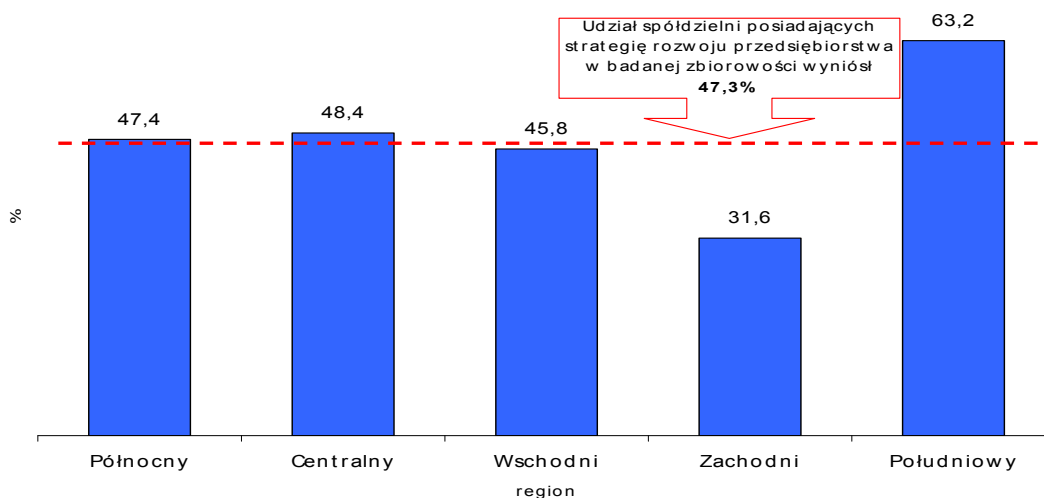
Sytuacja spółdzielni socjalnych w badanych regionach jest dość podobna, choć spółdzielnie z dwóch regionów wyraźnie odbiegają od przeciętnej. Pozytywnie pod tym względem wyróżniają się spółdzielcy z regionu południowego, gdzie blisko dwie na trzy spółdzielnie mają strategię rozwoju przedsiębiorstwa. Natomiast w regionie zachodnim tylko co trzecia spółdzielnia ma określone cele do osiągnięcia ujęte w strategii rozwoju.

Wykres 44 – Planowane sposoby poszerzenie działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych – najczęstsze wskazania wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

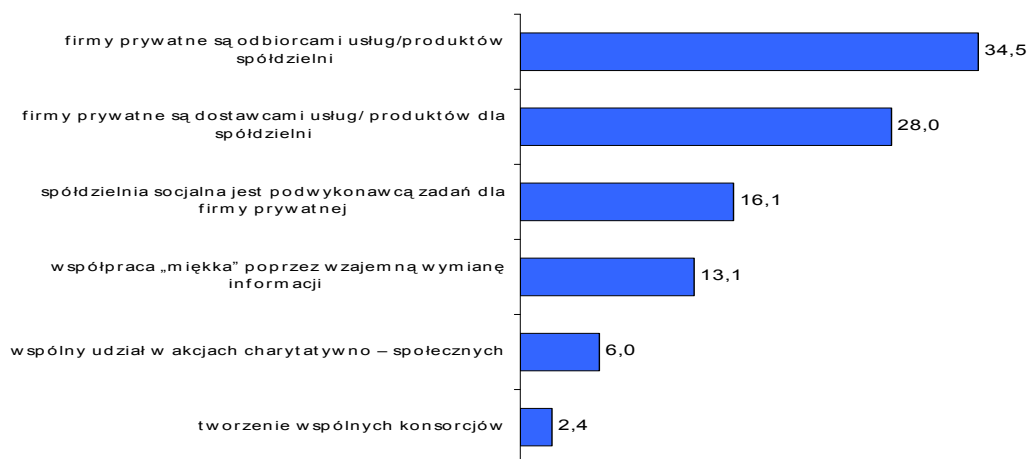
Wykres 45 – Procent spółdzielni socjalnych mających opracowaną strategię rozwoju przedsiębiorstwa wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

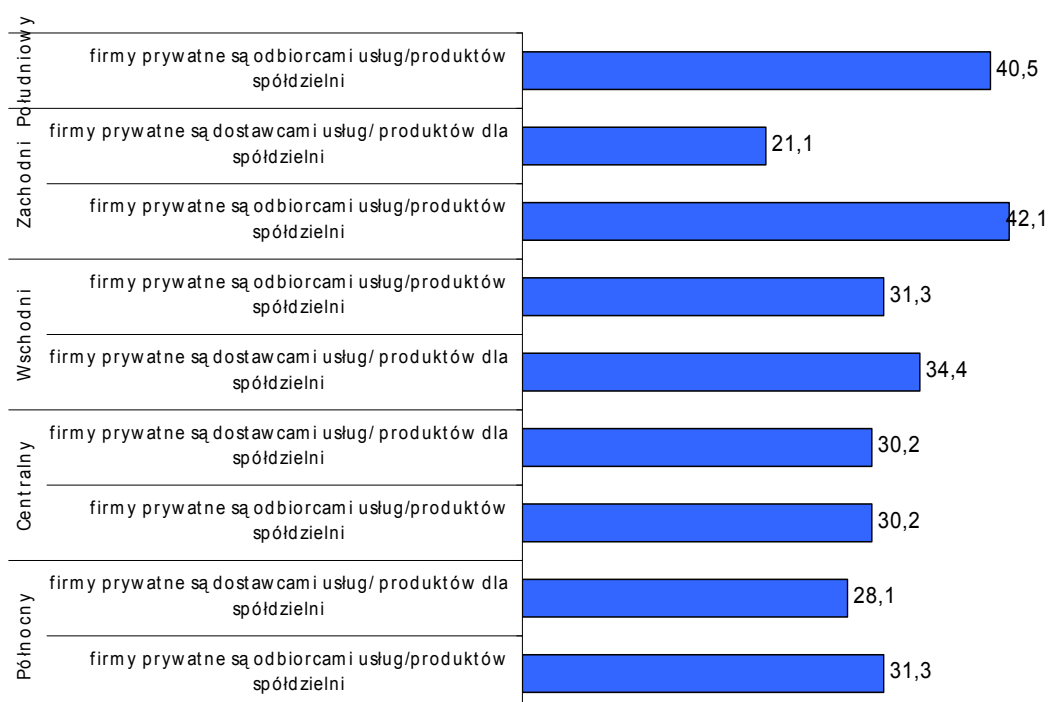
Wyniki badania pokazują, że relacje spółdzielni socjalnych z firmami prywatnymi oparte są o rynkowe normy wymiany, bardzo rzadko współpraca ta przybiera ściślejszą współpracę w osiąganiu celów społecznych i ekonomicznych. Najczęściej wskazywaną formą współpracy badanych spółdzielni socjalnych z firmami prywatnymi jest sprzedaż lub zakup usług i/lub produktów (odpowiednio 34,5% i 28% wskazań). Ponadto 16,1% badanych spółdzielni współpracuje z sektorem prywatnym w charakterze podwykonawcy. Wśród innych form współpracy respondenci wskazywali: wzajemną wymianę informacji (13,1%), udział we wspólnych akcjach charytatywno-społecznych (6%) oraz tworzenie wspólnych konsorcjów (2,4%).

Wykres 46 – Rodzaje współpracy pomiędzy spółdzielniami socjalnymi a firmami prywatnymi – rozkład % wskazań

Analiza regionalna pokazuje, że współpraca między spółdzielniami socjalnymi a firmami prywatnymi jest dość podobna, dominują relacje biznesowe. Odbiór usług/produktów spółdzielni socjalnej jako rodzaj współpracy z firmami komercyjnymi najczęściej wskazywali przedstawiciele spółdzielni socjalnych z regionu zachodniego (42,1%) oraz południowego (40,5%). Z kolei w przypadku regionu wschodniego najczęściej wskazywanym rodzajem współpracy był zakup produktów i usług firm komercyjnych (34,4%).

Wykres 47 – Rodzaje współpracy pomiędzy spółdzielniami socjalnymi a firmami prywatnymi – najczęstsze wskazania wg regionów^a

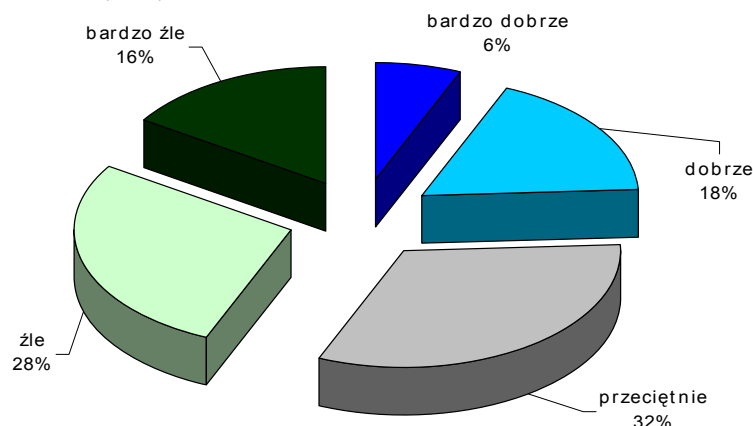

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

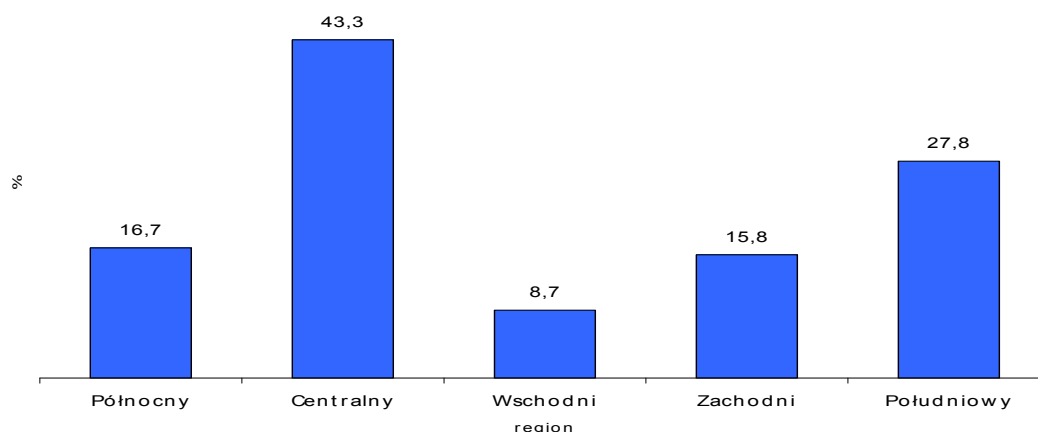
Kolejne pytania dotyczyły oceny możliwości konkurowania spółdzielni socjalnych z firmami komercyjnymi na otwartym rynku. **W opinii badanych możliwości spółdzielni socjalnych konkurowania z firmami prywatnymi są oceniane częściej nisko niż wysoko.** Jak uwidacznia-

ją poniższe wyniki dominują oceny negatywne, niemal połowa z badanych ocenia te możliwości jako złe (jako bardzo złe postrzega je aż 16%), wówczas gdy 1/4 uznała je za dobre, a jedynie 6% spośród badanych postrzega je jako bardzo dobre.

Wykres 48 – Rozkład odpowiedzi na pytanie o ocenę możliwości konkurowanie spółdzielni socjalnej z firmami na otwartym rynku

Wykres 49 – Procent spółdzielni oceniających pozytywnie^x możliwość konkurowania spółdzielni socjalnych z firmami na otwartym rynku wg regionów^a

^x Połączone kategorie odpowiedzi *bardzo dobrze* i *dobrze*.

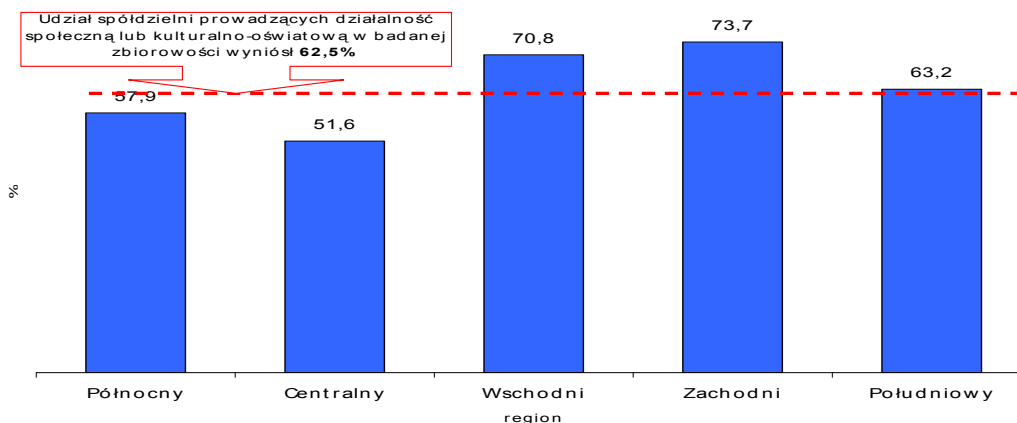
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Ciekawych wyników dostarczają wyniki analizy ocen możliwości konkurowania spółdzielni z firmami prywatnymi w ujęciu regionalnym. Okazuje się, że spółdzielcy w poszczególnych regionach w bardzo różny sposób oceniają ten aspekt. Z jednej strony w regionie centralnym dominuje przekonanie, że spółdzielnie mają wysokie szanse w konkurencji z firmami prywatnymi (44%), podczas gdy w regionie wschodnim grupa spółdzielców podzielających taki pogląd nie przekroczyła 10%.

Obszary działalności społecznej

Wyniki badania pokazują, że **wyraźna większość spółdzielni socjalnych, poza działalnością gospodarczą, prowadzi także działania w sferze społecznej**. Można powiedzieć, że w skali kraju dwie na trzy spółdzielnie prowadzą różne działania mające na celu dobro wspólne.

Wykres 50 – Procent spółdzielni społecznych prowadzących działalność społeczną lub kulturalno-oświatową wg regionów^a

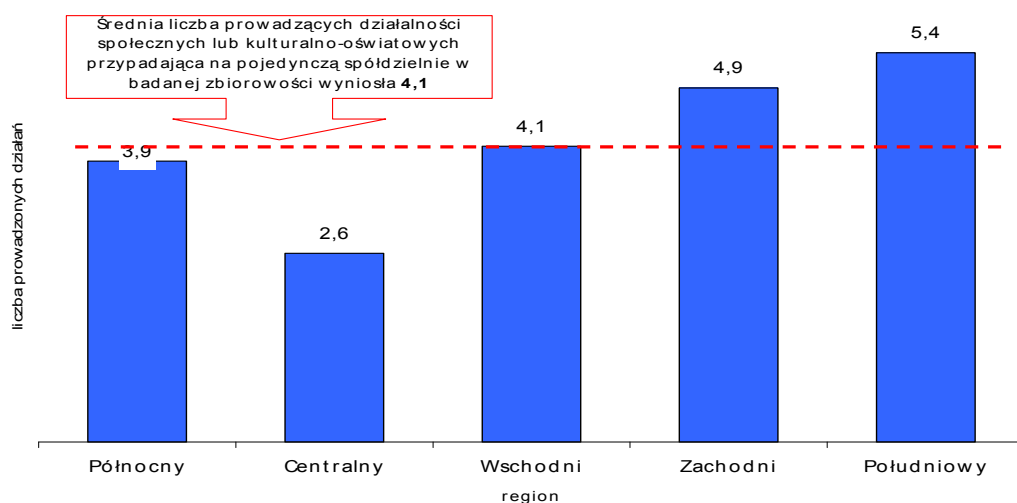
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Dodatkowo, jak uwidaczniają poniżej przedstawione wyniki, w każdym z regionów ponad połowa spółdzielni wykonuje działalność społeczno-kulturalną. Najczęściej działania takie są prowadzone przez spółdzielców funkcjonujących w regionie wschodnim i zachodnim (ponad 70%), najrzadziej w regionie centralnym (51,6%).

Liczba rodzajów działań o charakterze społeczno-kulturalnym prowadzonych w 2011 r. ukształtowała się na przeciętnym poziomie 4,1. Przy czym należy pamiętać, że ta miara została obliczona w stosunku do wszystkich spółdzielni, a w końcu część z nich nie prowadzi działalności społecznej, co oznacza, że w tych, które są aktywne w przestrzeni społecznej liczba rodzajów działalności o charakterze społeczno-kulturalnym jest jeszcze wyższa. **W świetle tych danych należy uznać, że środowisko spółdzielców jest bardzo aktywne w kształtowaniu przestrzeni społecznej.**

W regionach, tak jak należało się tego spodziewać, obserwujemy wyraźne zróżnicowanie aktywności społecznej spółdzielni społecznych pod względem liczby rodzajów prowadzonych działań. I tak porównując skrajnie różniące się pod tym względem regiony okaże się, że spółdzielnie w regionie południowym (5,6) prowadzą dwa razy więcej działań o charakterze społeczno-kulturalnym niż spółdzielnie z regionu centralnego (2,6).

Wykres 51 – Średnia liczba prowadzonych działań społecznych lub kulturalno-oświatowych przypadająca na spółdzielnię społeczną wg regionów^a

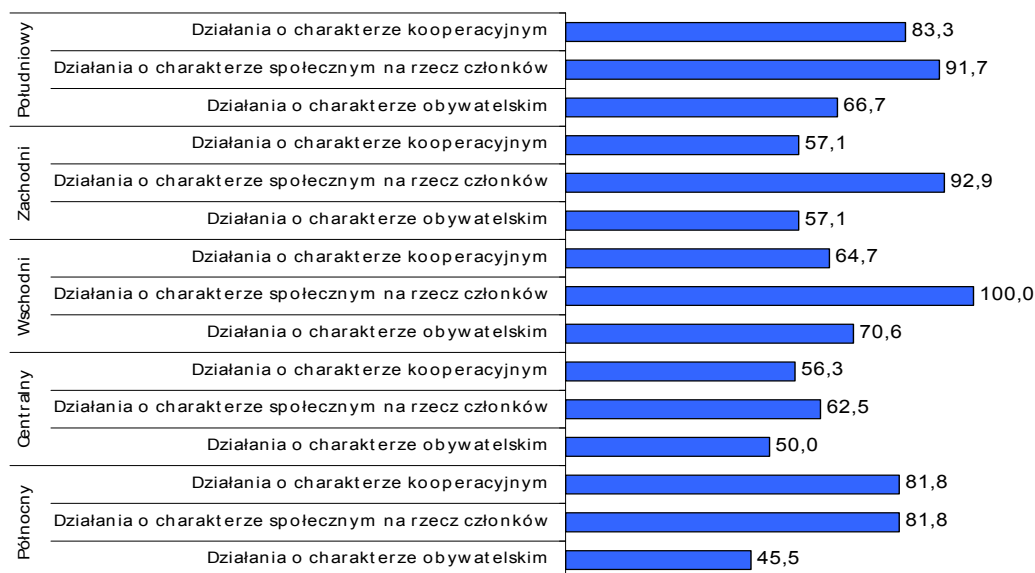
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Co prawda wysoka aktywność społeczno-kulturalna badanych podmiotów jest faktem, to jednak okazuje się, że jest ona przede wszystkim kierowana do wąskiej grupy beneficjentów – członków spółdzielni. Jak pokazują wyniki badania – przedstawione na poniższym wykresie – aż 86% procent wśród spółdzielni prowadzących działalność społeczno-kulturalną czyni to na rzecz swoich członków. Wyraźniej mniejsza frakcja (67,1%) prowadzi takie działania na rzecz szerszych społeczności we współpracy z innymi podmiotami. A jeszcze mniejsza frakcja (58,6%) prowadzi takie działania samodzielnie.

Wykres 52 – Procent spółdzielni socjalnych prowadzących działalność społeczną lub kulturalno-oświatową wg rodzajów

Wykres 53 – Procent spółdzielni socjalnych prowadzących działalność społeczną lub kulturalno-oświatową wg rodzajów i regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

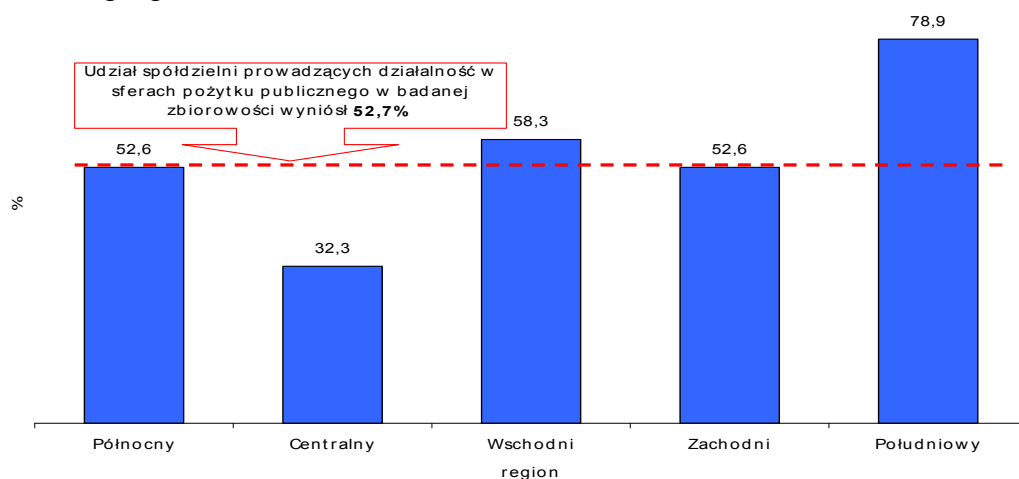
Szczegółowe wyniki analiz w różnych regionach w zasadzie potwierdzają opisaną powyżej prawidłowość, choć w niektórych regionach działania kooperacyjne na rzecz społeczności lokalnej są wyraźnie częściej podejmowane niż w innych regionach. Pod tym względem wyróżnia-

ją się spółdzielnie z regionów północnego i południowego, gdzie częstość podejmowanych działań kooperacyjnych na rzecz społeczności lokalnej jest w przybliżeniu taka sama, jak częstość działań na rzecz własnych członków.

W celu lepszego rozpoznania typów działań społecznych prowadzonych przez spółdzielnie socjalne w badaniu wylistowano całą gamę działań zaliczanych do sfery pożytku publicznego i zapytano spółdzielców, czy ich aktywność wpisuje się w przestrzeń takiej działalności. Jak się okazało **ponad połowa krajowych spółdzielni socjalnych prowadzi takie działania, które ustawodawca zalicza do sfery pożytku publicznego.**

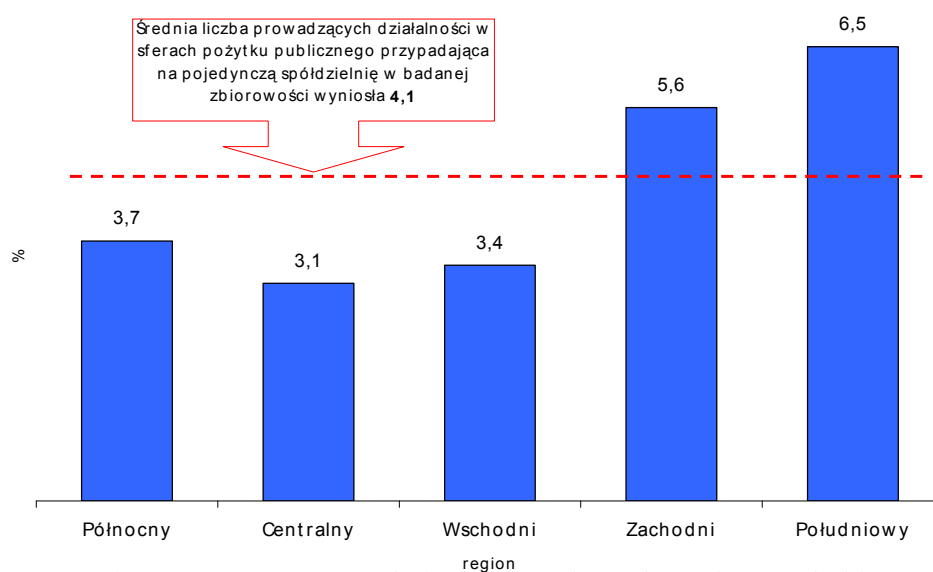
Uzyskane wyniki w analizie regionalnej ukazują także, że istnieje ścisły związek między ogólnym poziomem aktywności społecznej badanych spółdzielni socjalnych w regionach, a ich działaniami w sferze pożytku publicznego – im wyższy poziom działalności społecznej, tym więcej badane spółdzielnie prowadzą działań, które zaliczane są do sfery pożytku publicznego.

Wykres 54 – Procent spółdzielni socjalnych prowadzących działalność w sferach pożytku publicznego wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 55 – Średnia liczba prowadzonych działań w sferach pożytku publicznego przypadająca na spółdzielnię socjalną wg regionów^a

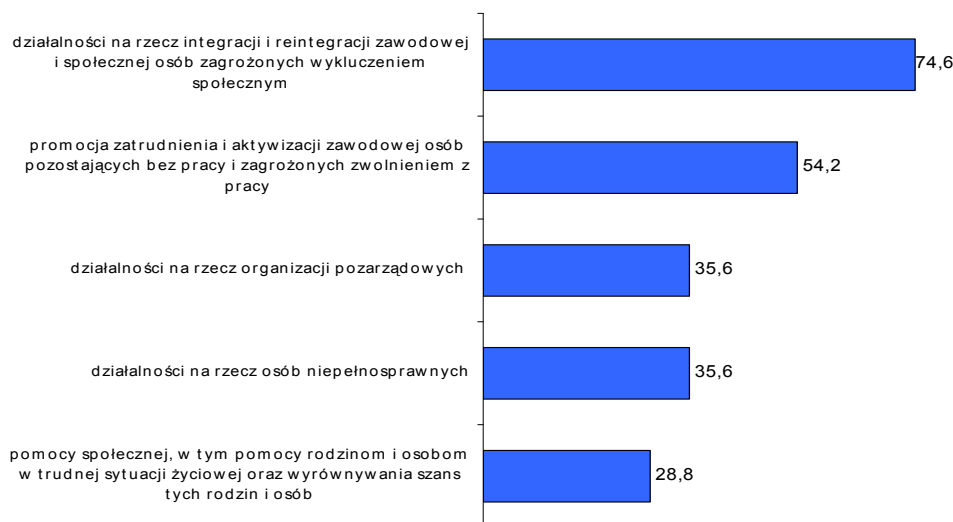

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wyniki wskazują, że wstępuje nie tylko wyraźna koincydencja między poziomem aktywności społeczno-kulturalnej spółdzielni a poziomem aktywności w sferze pożytku publicznego w ujęciu regionalnym, ale także obserwujemy wyraźną zależność między liczbą działań społeczno-kulturalnych a liczbą działań w sferze pożytku publicznego. Przykładowo przeciętna liczba działań prowadzonych przez badane spółdzielnie w sferze pożytku publicznego odpowiada dokładnie liczbie prowadzonych rodzajów działań społeczno-kulturalnych. Oczywiście tych dwóch przestrzeni nie należy w pełni utożsamiać, jednak są one ze sobą ściśle powiązane.

Jeśli chodzi o sfery pożytku publicznego to najwięcej spośród badanych stwierdziło, że prowadzi działalność na rzecz integracji i reintegracji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (74,6%). Na kolejnym miejscu badani wskazywali, że ich działalność wiąże się z promocją zatrudnienia i aktywizacją osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy (54,2%). Te dwie aktywności, które w oczywisty sposób wiążą się z ideą spółdzielczości socjalnej były wskazywane wyraźnie najczęściej. Kolejne rodzaje aktywności deklarowała znaczna część środowiska, jednak nie była to większość. Do tych stosunkowo często podejmowanych działań badani zaliczyli: działalność na rzecz organizacji pozarządowych (35,6%), działalność na rzecz osób niepełnosprawnych (35,6%) i w końcu działania z zakresu pomocy społecznej.

Wykres 56 – Najczęściej prowadzone rodzaje działalności w sferach pożytku publicznego – procent spółdzielni socjalnych prowadzących tego typu działania

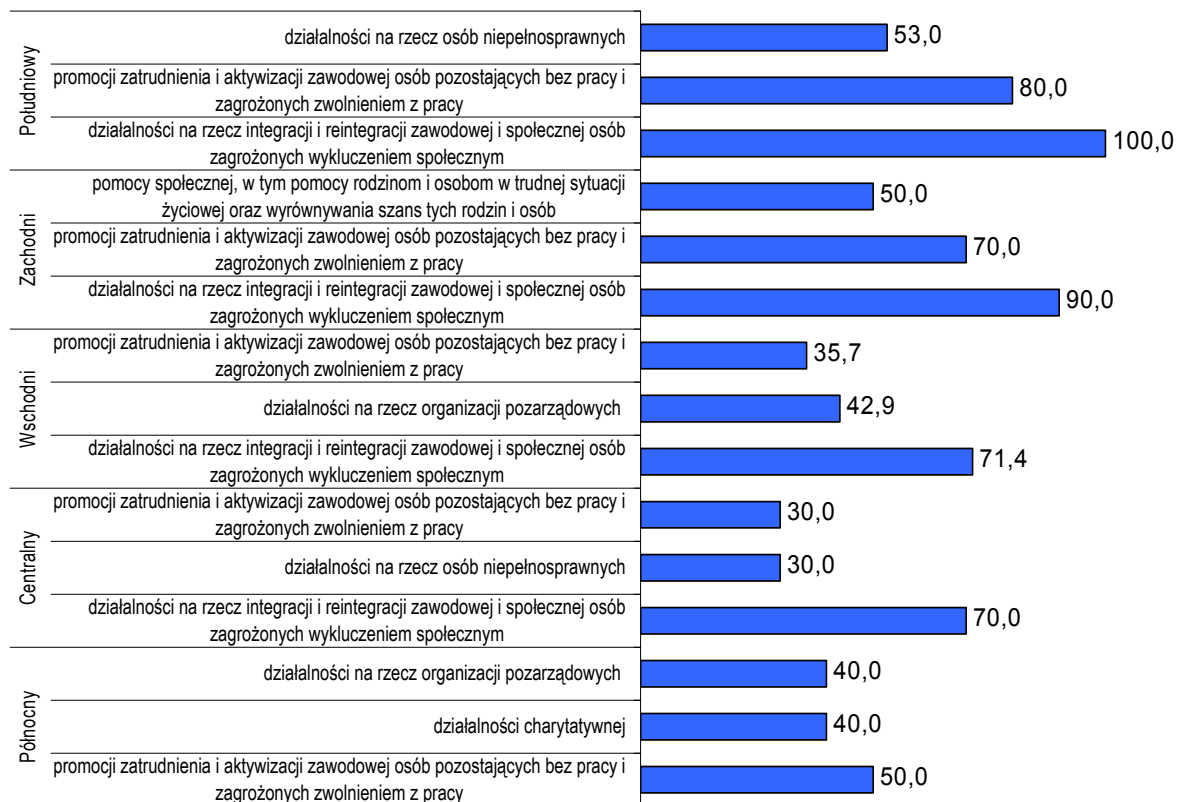

W poszczególnych regionach odnotowujemy niezmiennie prawidłowość wyrażającą się tym, że w każdym z nich najczęściej wskazywana z listy działalności w sferach pożytku publicznego jest działalność na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Współpraca między środowiskiem spółdzielni socjalnych a organizacjami pozarządowymi lub przedsiębiorstwami społecznymi była kolejnym podjętym w badaniu zagadaniem. To, że ona występuje jest czymś oczywistym, pytanie jednak sprowadza się do tego, jakie rodzaju formy współpracy są najbardziej powszechne. W świetle wyników badania należy stwierdzić, że współpraca ta ma charakter miękkiej, a więc polega na wymianie doświadczeń i informacji, ewentualnie prezentowaniu wspólnego stanowiska – łącznie na tego rodzaju formy współpracy wskazało ponad 60%. Współpraca twarda, a więc ta polegająca na wspólnym wykonywaniu zadań została wskazana przez niecałe 40% badanych. Uzyskane wyniki na pewno w sposób jednoznaczny poka-

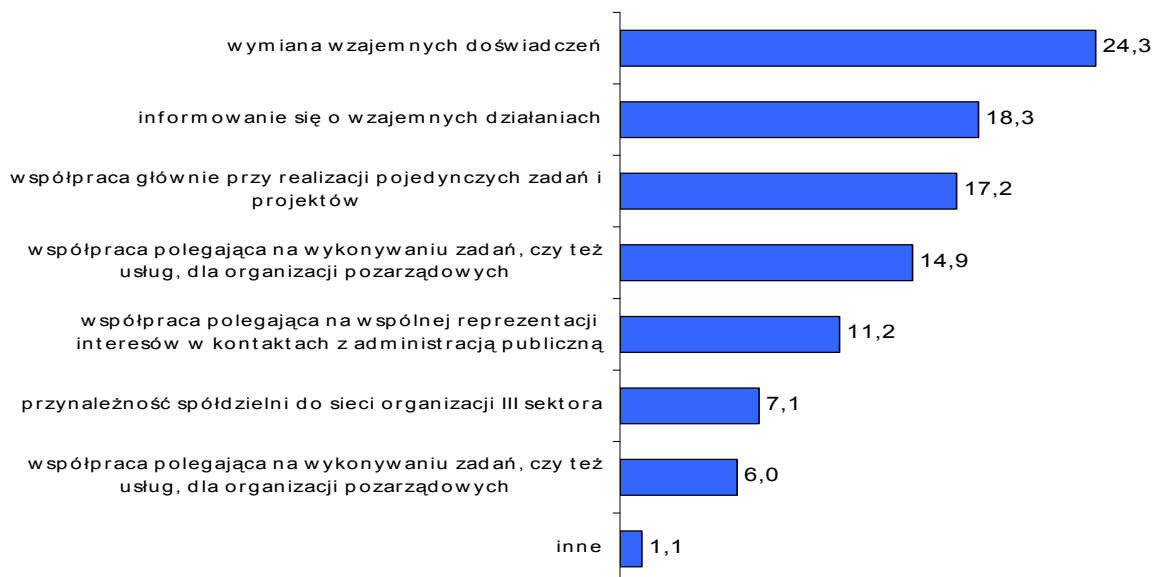
zują, że spółdzielnie nie wykorzystują w pełni możliwości jakie pojawiałyby się, gdyby częściej współpracowały z organizacjami III sektora. Niestety w świetle zebranych danych nie możemy stwierdzić, czy brak bliższej współpracy przy realizacji zadań wynika z niechęci między tymi podmiotami, czy też z nieumiejętności nawiązania trwałych form współpracy.

Wykres 57 – Najczęściej prowadzone rodzaje działalności w sferach pożytku publicznego wg regionów^a – procent spółdzielni socjalnych prowadzących tego typu działania

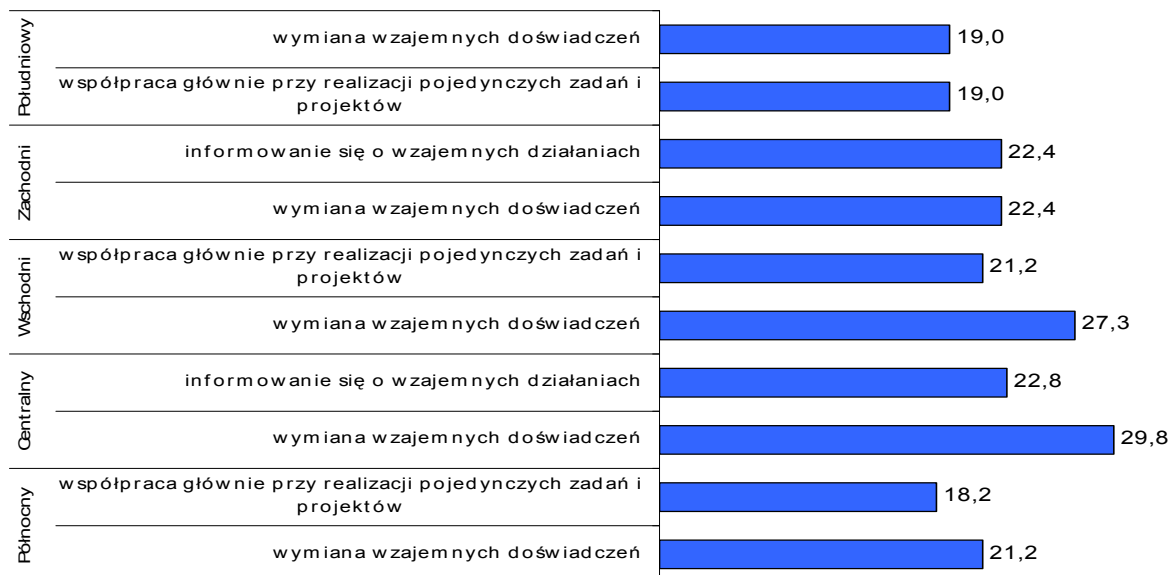
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 58 – Rodzaje współpracy pomiędzy spółdzielniami socjalnymi a organizacjami pozarządowymi lub przedsiębiorstwami społecznymi – rozkład % wskazań

W regionach zachodnim i centralnym badani jako najczęstsze formuły współpracy spółdzielni z organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorstwami społecznymi wymieniali tylko te miękkie rodzaje kooperacji.

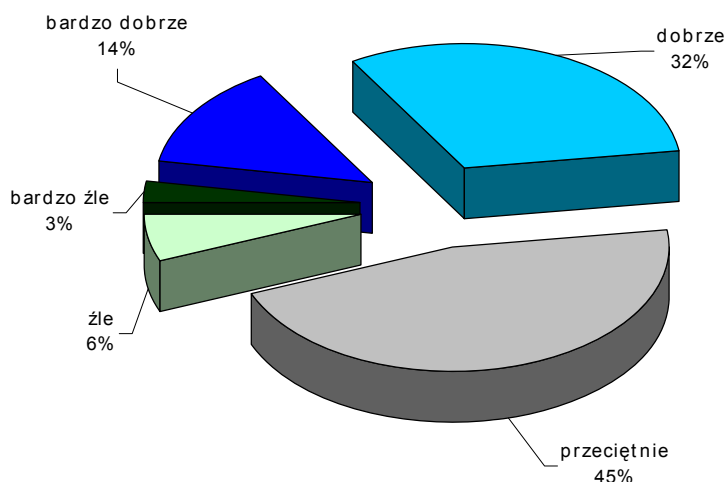
Wykres 59 – Rodzaje współpracy pomiędzy spółdzielniami socjalnymi a organizacjami pozarządowymi lub przedsiębiorstwami społecznymi – najczęstsze wskazania wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Badanym reprezentantom spółdzielni socjalnych zadano pytanie dotyczące tego, w jaki sposób postrzegają oni możliwość konkurowania z podmiotami III sektora.

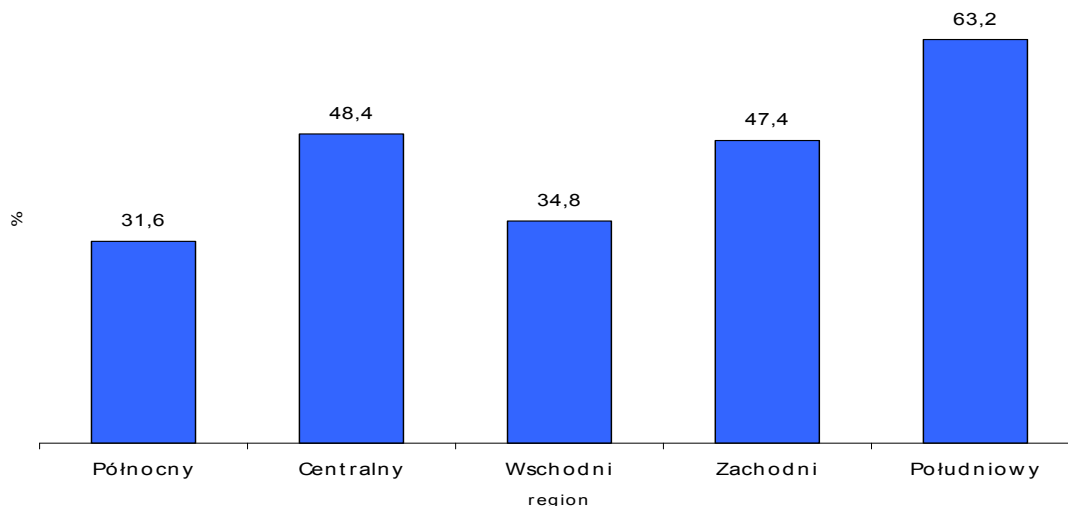
Wykres 60 – Rozkład odpowiedzi na pytanie o ocenę możliwości konkurowania spółdzielni socjalnej z podmiotami III sektora

Okazuje się, że przeważającą część środowiska spółdzielców socjalnych ocenia wysoko szanse spółdzielni w rywalizacji z podmiotami III sektora (46%), bardzo zbliżona grupa badanych oceniła te szanse jako podobne (45%). Te wyniki nasuwają pewne wyjaśnienie rzadko występującej w praktyce współpracy spółdzielni socjalnych z podmiotami III sektora. Otóż skoro szanse rynkowe na pozyskanie zlecenia spółdzielców są wyższe niż podmiotów III sektora, to kooperacja z nimi może być postrzegana raczej jako względna strata niż korzyść.

W poszczególnych regionach szanse spółdzielni w rywalizacji z podmiotami III sektora były oceniane w sposób zróżnicowany. I tak zdecydowana większość reprezentantów spółdzielni społecznych z regionu południowego oceniła je jako większe, podczas gdy w regionach północnym i wschodnim tego rodzaju przekonanie było wyrażane najrzadziej.

Wykres 61 – Procent spółdzielni oceniających pozytywnie^x możliwość konkurowania spółdzielni społecznych z podmiotami III sektora wg regionów^a

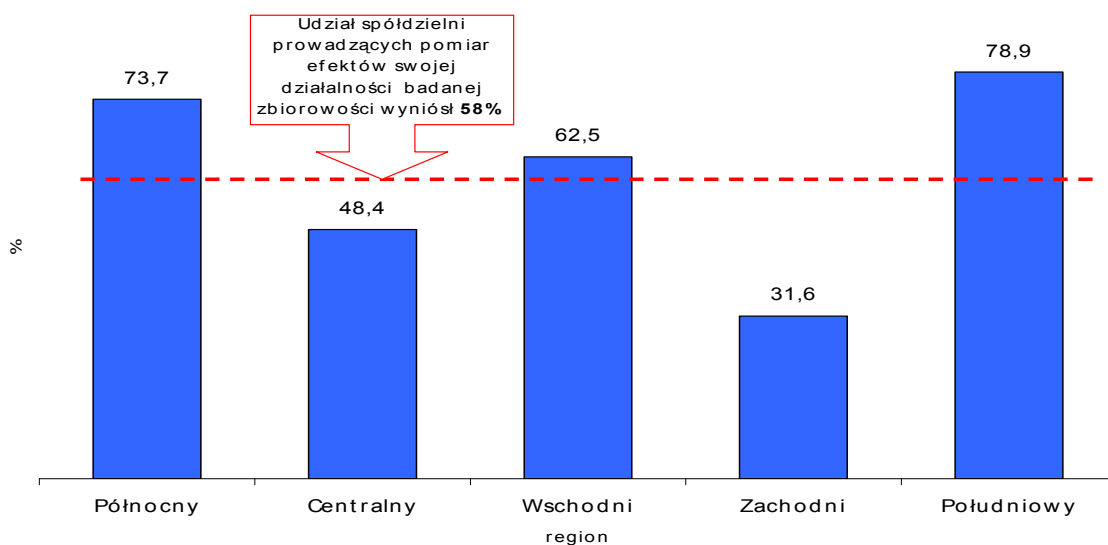
^x Połączone kategorie odpowiedzi *bardzo dobrze* i *dobrze*.

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Ocena efektywności podejmowanych działań

Interesującym zagadnieniem z punktu widzenia działalności spółdzielni jest kwestia tego, czy starają się one oceniać własne działania. Proces pomiarów efektów działań jest niezwykle ważnym elementem w działalności każdego przedsiębiorstwa. Pozwala on na określanie pożądanych kierunków działań i eliminowanie błędnych rozwiązań, które pojawiają się we wszystkich organizacjach.

Wykres 62 – Procent spółdzielni społecznych prowadzących pomiar efektów swoich działań gospodarczych i społecznych wg regionów^a

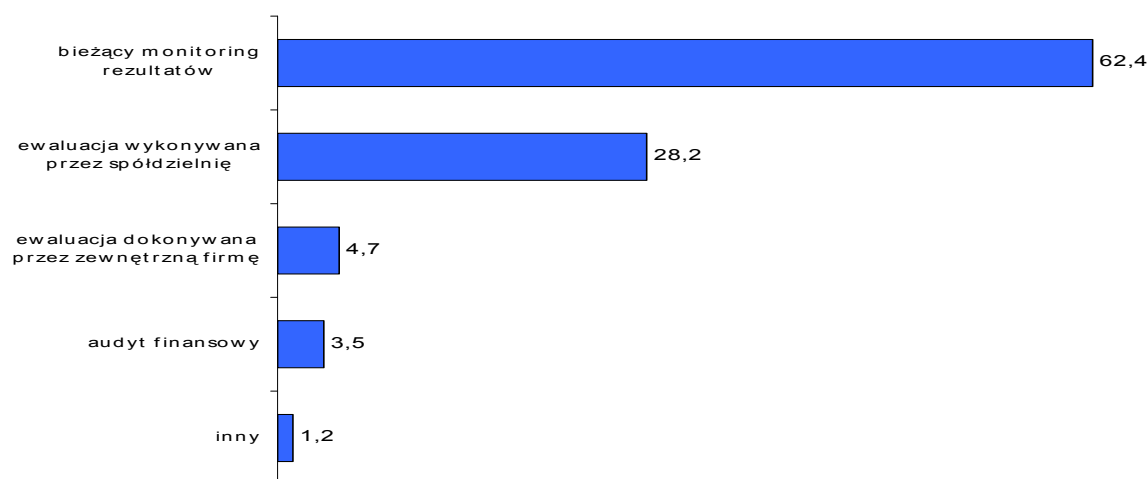

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Jak się okazuje nieco ponad połowa z objętych badaniem podmiotów deklarowała prowadzenie pomiaru efektów swoich działań. Ten wynik powinien budzić poważny niepokój, bo oznacza to, że blisko połowa podmiotów prowadzi działalność w sposób mało systematyczny, nie wiedząc co osiąga i w jakim kierunku zmierza. Dodając do tego wcześniej omawiany wynik, że znaczna część spółdzielni socjalnych nie ma strategii rozwoju, pojawia się obraz przedsiębiorstwa, które nie jest w stanie wyciągnąć wniosków ze swej dotychczasowej działalności i funkcjonuje na zasadzie, że „jakoś to będzie”.

Co więcej bardziej **szczegółowe wyniki dotyczące tego w jaki sposób spółdzielnie dokonują pomiarów rezultatów swoich działań pokazują, że te spółdzielnie, które prowadzą pomiar efektów swoich rezultatów robią to w przytłaczającej mierze własnymi siłami (ponad 90%).** Dodatkowo przeważająca część z nich stosuje jedynie bieżący monitoring działań (62,4%). A to może świadczyć o tym, że pomiar efektów działalności spółdzielni ma charakter mało usystematyzowany i nieprofesjonalny.

Wykres 63 – Stosowane rodzaje pomiarów efektów swoich działań przez spółdzielnie socjalne – rozkład % wskazań

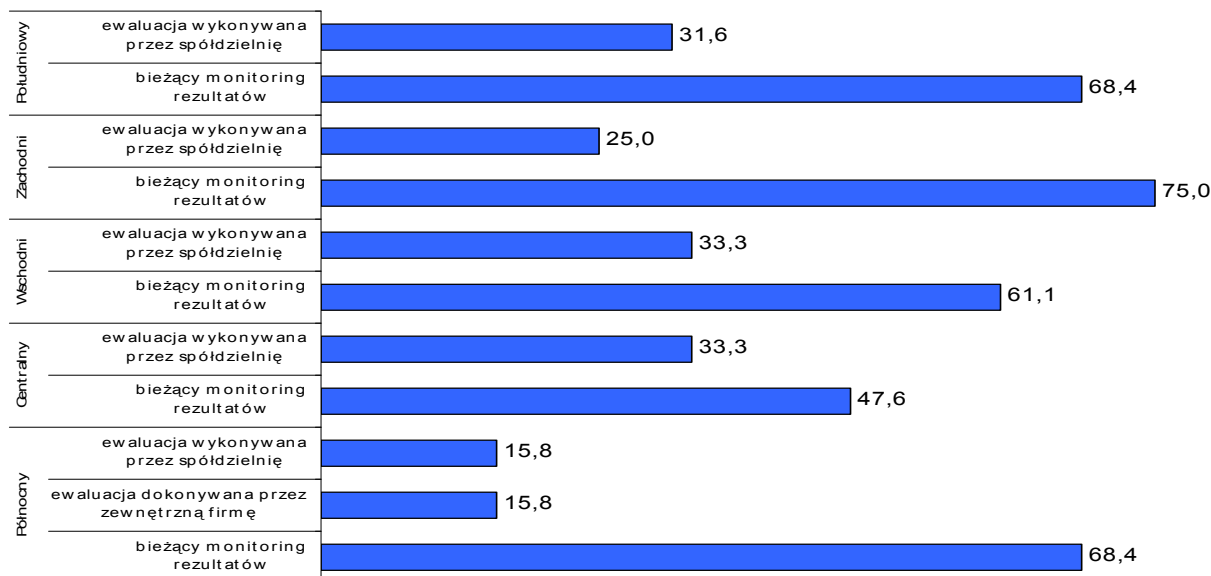

Pod względem stosowanych sposobów pomiaru efektów swojej działalności sytuacja spółdzielni socjalnych w poszczególnych regionach kraju jest bardzo podobna – w każdej lokalizacji spółdzielnie najczęściej prowadzą bieżący monitoring rezultatów, lub autoewaluację.

Badani spółdzielcy mówiąc o korzyściach wynikających z ich przedsięwzięć podkreślali przede wszystkim aspekt związany z rynkiem pracy. I tak badani najczęściej wskazywali na to, że dzięki działalności spółdzielni powstały nowe miejsca pracy lub że dzięki zatrudnieniu w spółdzielni jej członkowie nie utracą zdolności do aktywności zawodowej (odpowiednio 80,9% i 72,9% wskazań). **W opiniach badanych na temat korzyści jakie płyną z działalności spółdzielni dominował więc ten gospodarczy wymiar działalności spółdzielni socjalnej. Na społeczne korzyści badani zwracali uwagę wyraźnie rzadziej.**

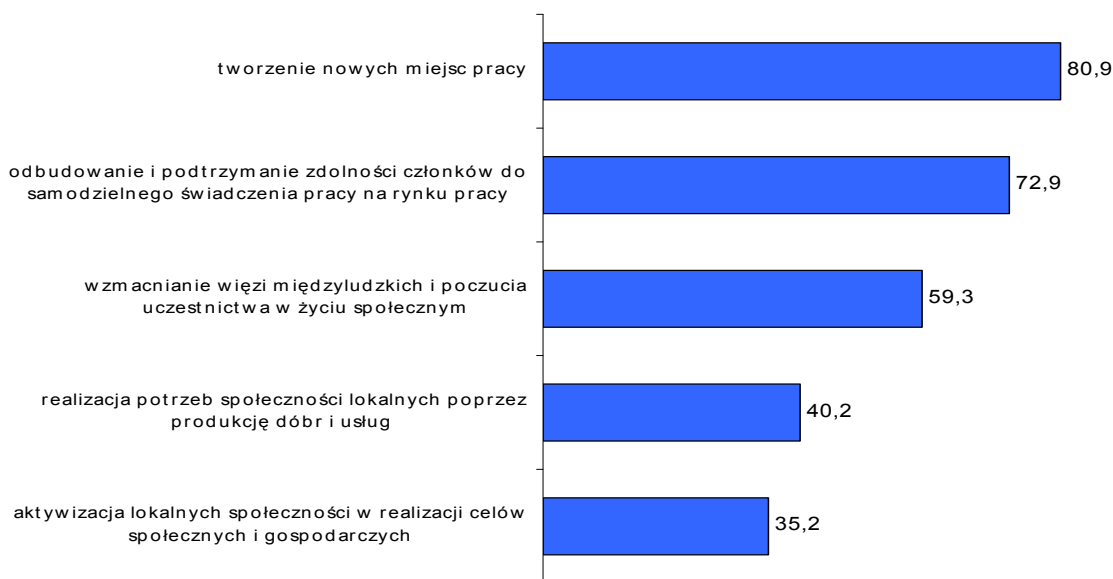
Analiza w ujęciu regionalnym pokazuje, że w myśleniu o korzyściach wynikających z działalności spółdzielni socjalnych dominuje praktycznie wszędzie gospodarczy paradygmat. Tylko w regionie północnym badani wśród dwóch najważniejszych korzyści wymienili i taką, która ma charakter typowo społeczny.

Wykres 64 – Stosowane rodzaje pomiarów efektów swoich działań przez spółdzielnie socjalne – najczęstsze wskazania wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 65 – Korzyści płynące z działalności spółdzielni socjalnych^x

^x Procent wskazań na kategorię odpowiedzi *korzyści najważniejsze*.

Poglądy badanych spółdzielców na to, jakie korzyści z pracy w spółdzielni odnoszą zatrudnione w niej osoby koncentrowały się wokół zdolności i umiejętności związanych ze środowiskiem pracy. Co prawda najczęściej wymienianą umiejętnością była umiejętność komunikacji społecznej (60,6%), ale kolejne wskazania wiązały się już ściśle ze środowiskiem pracy.

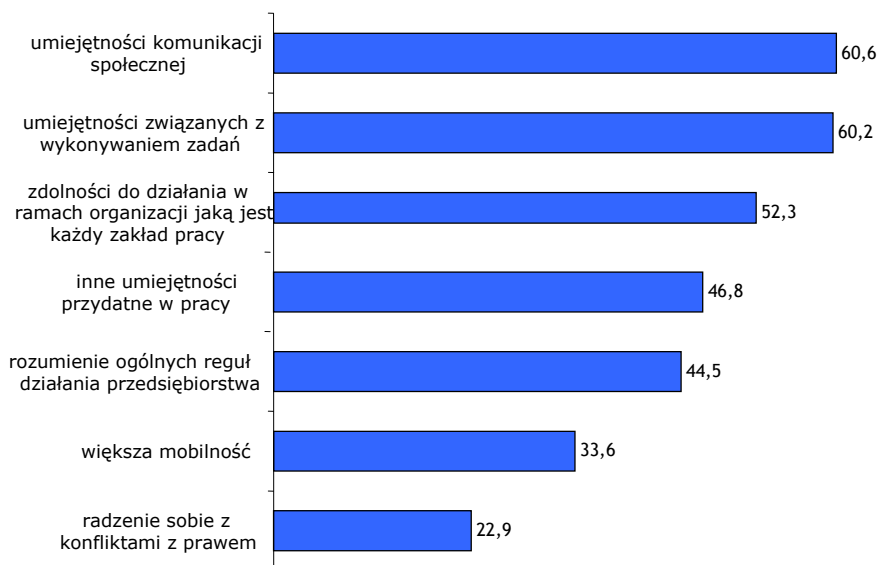
Szczegółowe analizy opinii na temat korzyści, jakie odnoszą pracownicy spółdzielni socjalnych, uwzględniające informacje o lokalizacji spółdzielni jakkolwiek charakteryzują się pewnym zróżnicowaniem, to jednak różnice te nie są duże i nie odbiegają w większości przypadków od hierarchii ustalonej na poziomie całego kraju. W związku z tym, w celu uniknięcia nużących powtórzeń, uzyskane wyniki zostały jedynie przedstawione w formie graficznej.

Wykres 66 – Korzyści płynące z działalności spółdzielni socjalnych^x – dwa pierwsze wskazania w rankingu wg regionów^a

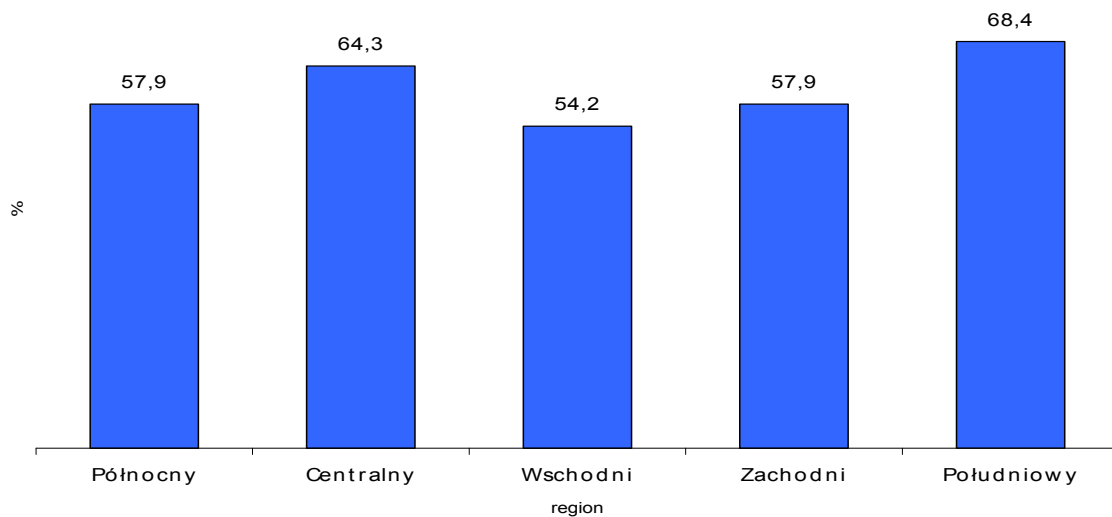

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 67 – Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w następujących aspektach

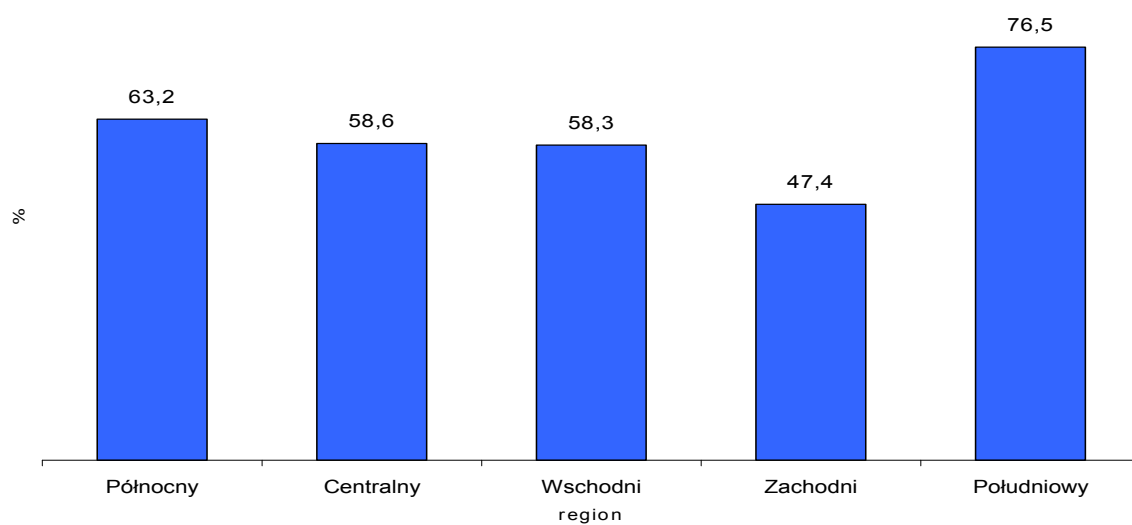

Wykres 68 – Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w kształtowaniu umiejętności komunikacji społecznej wg regionów^a

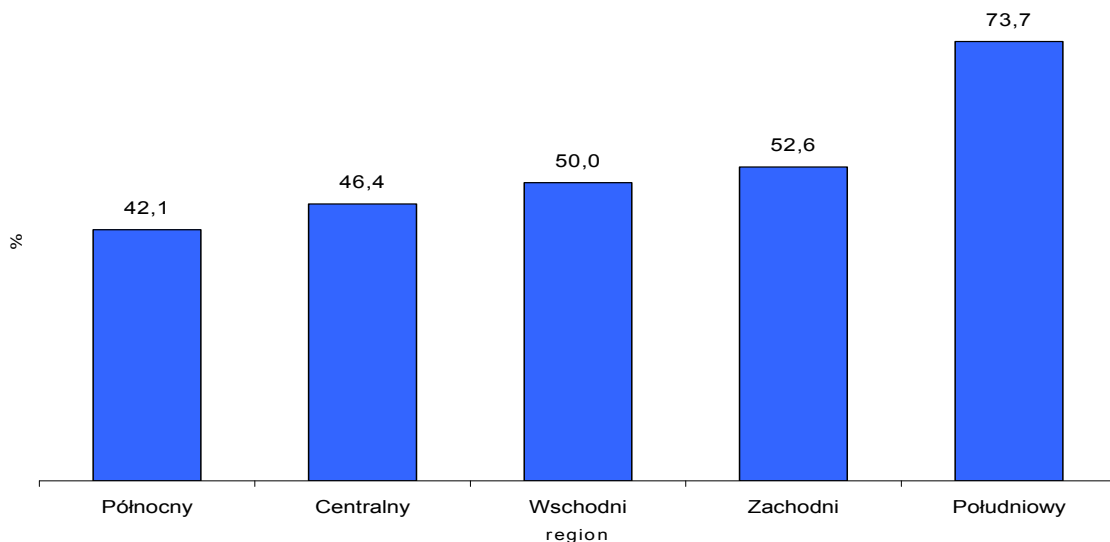
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 69 – Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w kształtowaniu umiejętności związanych z wykonywaniem zadań wg regionów^a

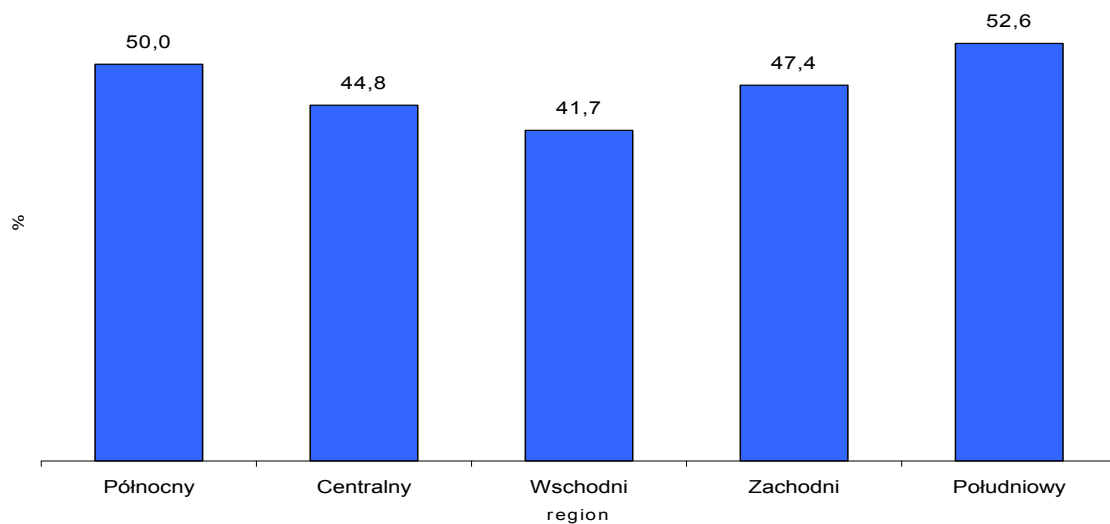
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 70 – Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w kształtowaniu zdolności do działania w organizacji wg regionów^a

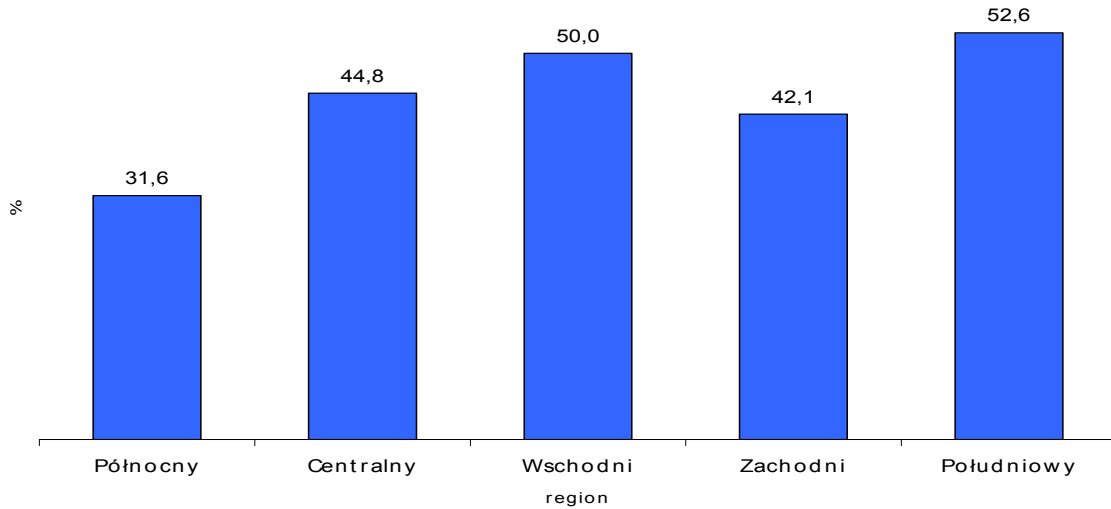
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 71 – Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w kształtowaniu innych umiejętności potrzebnych w pracy wg regionów^a

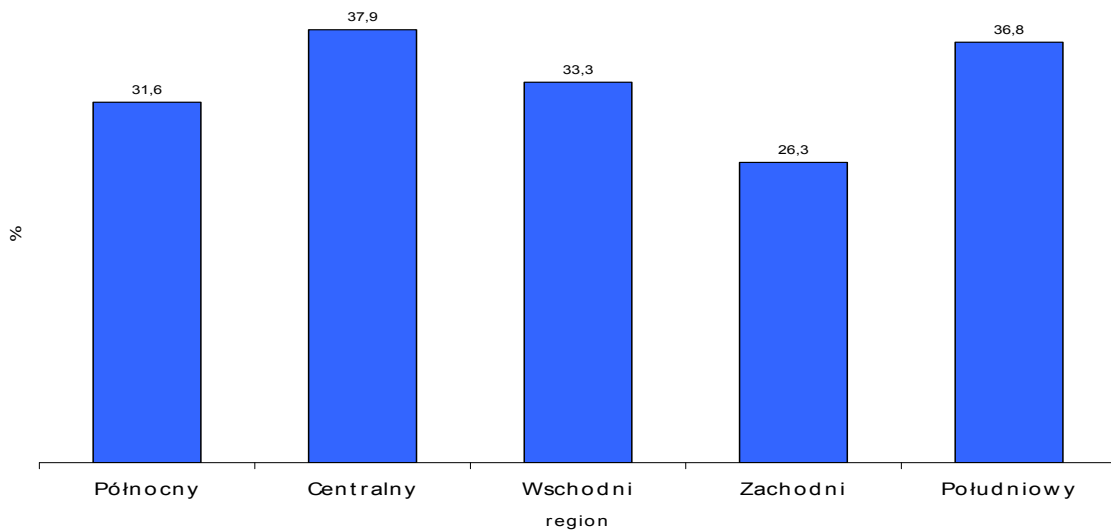
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 72 – Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w rozumieniu reguł działania przedsiębiorstwa wg regionów^a

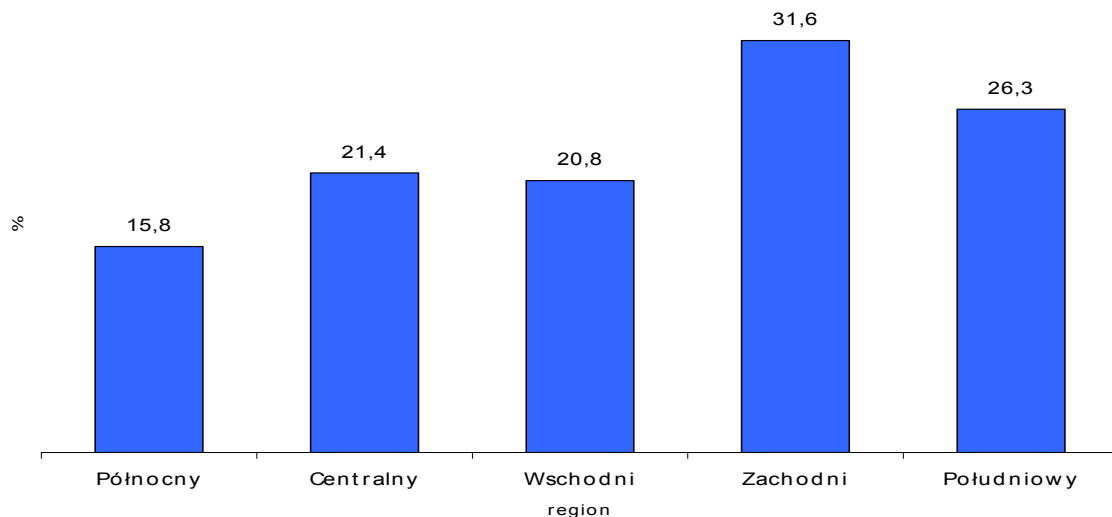
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 73 – Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w zwiększeniu mobilności wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

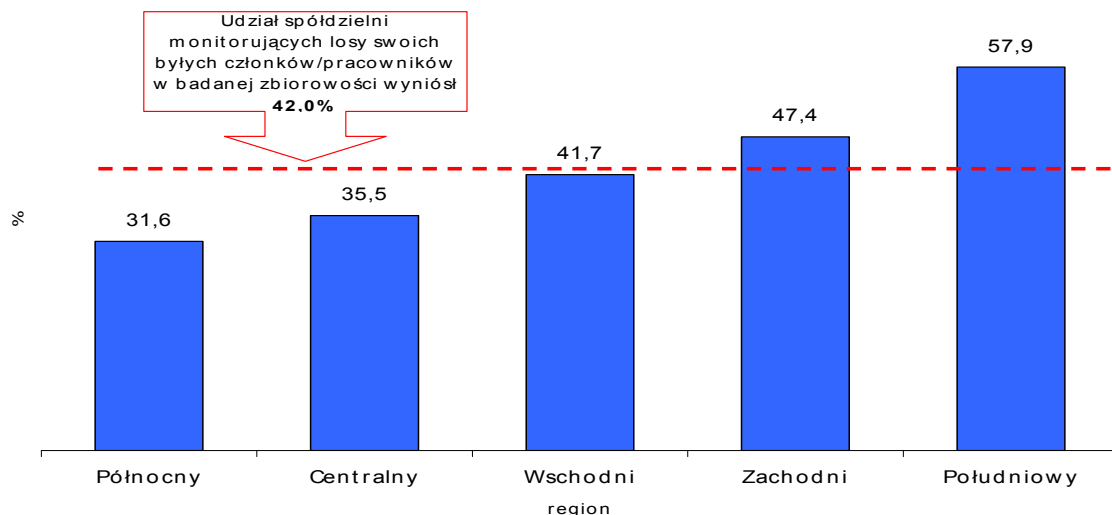
Wykres 74 – Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w radzeniu sobie z konfliktami z prawem wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Jak pokazują wyniki badania znaczna część spółdzielni socjalnych (42%) prowadzi monitoring losów swoich byłych członków/pracowników. Pod tym względem uzyskane wyniki w regionach okazały się znacznie zróżnicowane w badanych regionach.

Wykres 75 – Procent spółdzielni socjalnych monitorujących losy swoich byłych członków/pracowników wg regionów^a

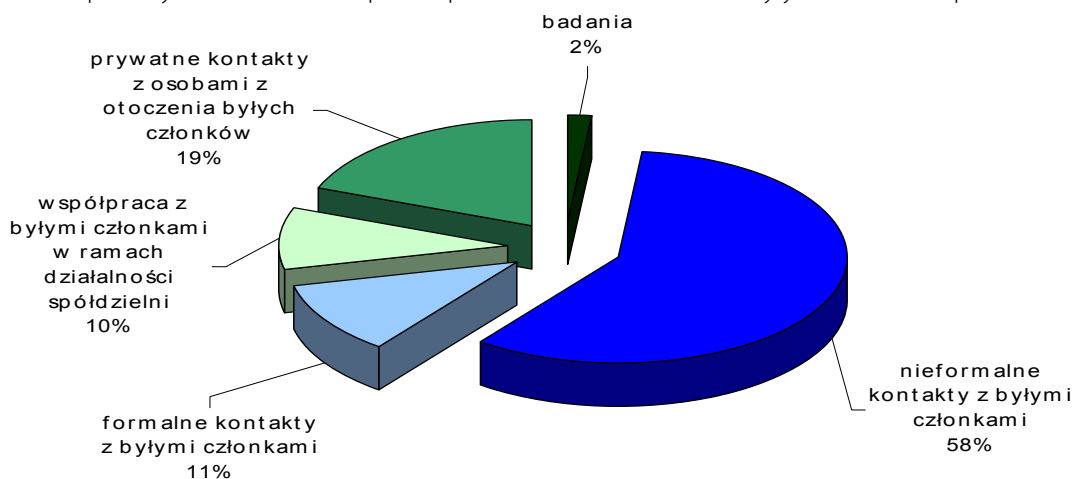

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

I tak najczęściej monitoring dalszych losów swoich byłych członków/pracowników prowadzą spółdzielnie socjalne funkcjonujące w regionie południowym (57,9%). Natomiast najrzadziej czynią to spółdzielcy z regionów: północnego i centralnego (około 1/3 badanych).

Wśród sposobów monitorowania tego, jak toczą się dalsze losy ich członków/pracowników dominują nieformalne metody.

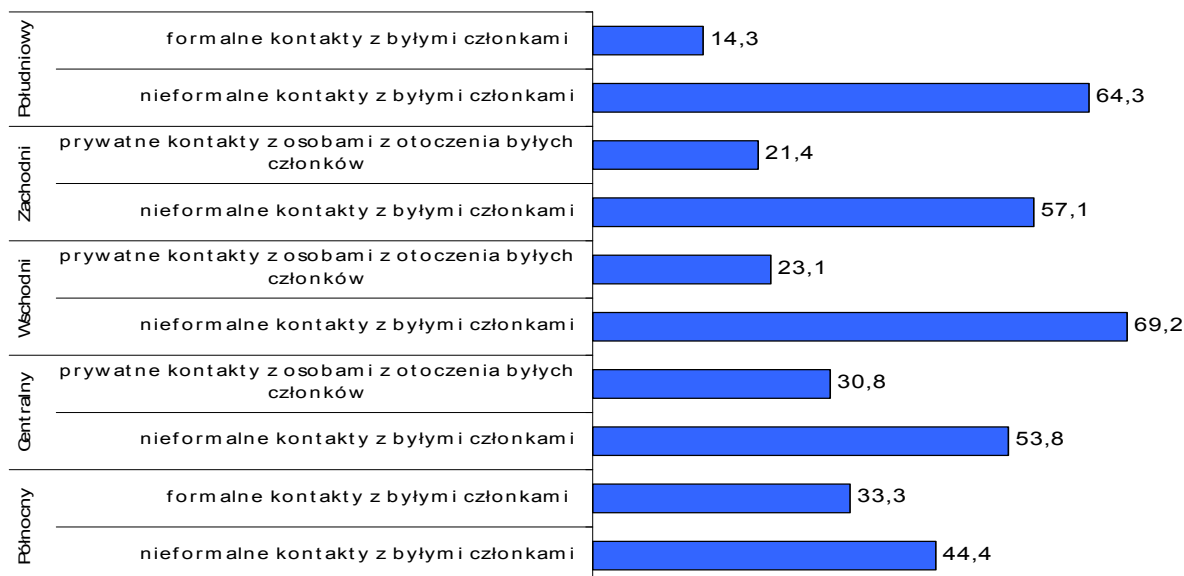
Wykres 76 – Sposoby monitorowania przez spółdzielnie losów swoich byłych członków/pracowników

W ponad połowie z badanych podmiotów (58%) występują nieformalne kontakty z byłymi członkami i dzięki nim spółdzielcy nabywają wiedzę o dalszych karierach swych byłych kolegów. W części spółdzielni informacje o dalszych losach byłych spółdzielców są pozyskiwane w trakcie nieformalnych spotkań z ich rodzinami. Biorąc pod uwagę fakt, że w pewnej części (10%) dodatkowo występuje współpraca między spółdzielniami a ich byłymi członkami/pracownikami, to należy uznać, że nieformalne metody monitoringu dalszych losów byłych członków/pracowników spółdzielni dostarczają bardziej wiarygodnych i użytecznych informacji niż uzyskano by wówczas, gdyby stosowano formalne metody monitoringu.

Sposoby monitorowania dalszych losów członków/pracowników spółdzielni w pewnym zakresie są zróżnicowane w poszczególnych regionach.

Wykres 77 – Sposoby monitorowania przez spółdzielnie losów swoich byłych członków/pracowników – najczęstsze wskazania wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

I choć nieformalne kontakty z byłymi kolegami są najczęstszym źródłem wiedzy środowiska spółdzielców o dalszych karierach byłych współpracowników, to w regionach południowym

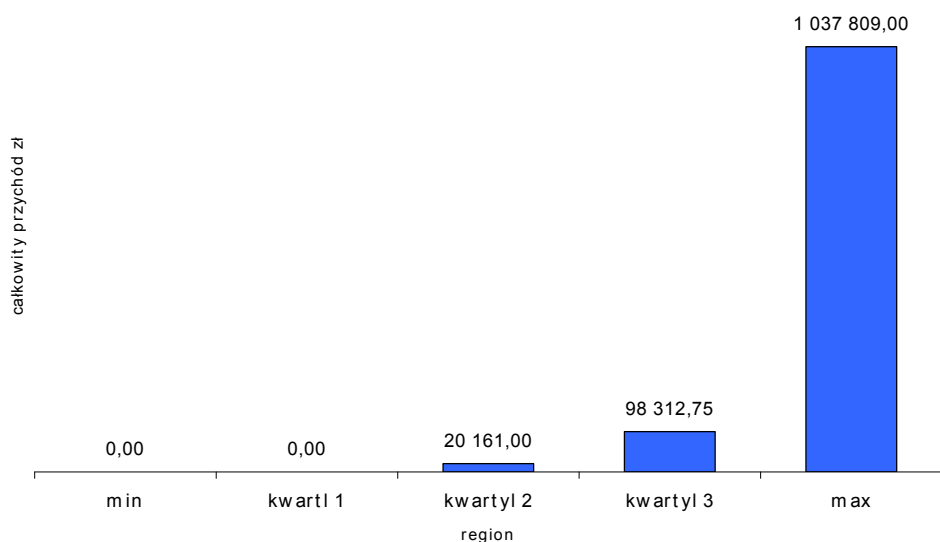
i północnym stosunkowo często są wykorzystywane w celu pozyskania informacji także formalne sposoby gromadzenia wiedzy.

Sytuacja finansowa spółdzielni socjalnych

Jednym z głównych celów badania *Monitoring Spółdzielni Socjalnych* było poznanie kondycji ekonomicznej spółdzielni socjalnych. W kwestionariuszu wywiadu znalazł się więc blok pytań dotyczących wielkości przychodów wg źródeł oraz pytania o wynik finansowy badanych podmiotów w 2010 r. W tym miejscu należy podkreślić, że w trakcie badania informacje o wynikach finansowych były zbierane w sposób rzetelny – proszono, aby respondenci podawali informacje o wielkości zgodne z dokumentami spółdzielni. Poza tymi pytaniami dotyczącymi kondycji finansowej w 2010 r., respondentów poproszono o ocenę sytuacji finansowej spółdzielni w najbliższej przyszłości.

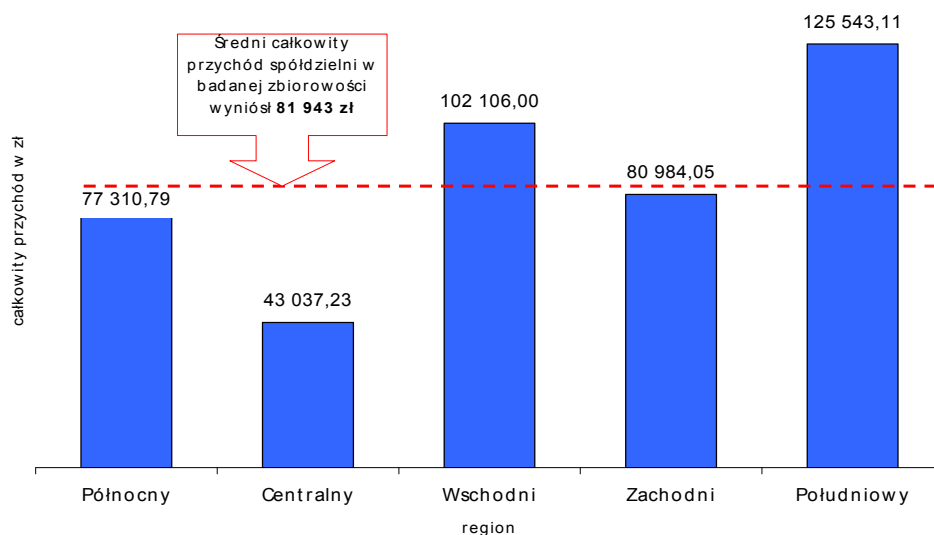
Jak wskazują wyniki przeprowadzonej analizy całkowite przychody badanych podmiotów były bardzo zróżnicowane. Rozpiętość przychodów spółdzielni socjalnych w analizowanym okresie sięgnęła ponad miliona złotych. I nie chodzi tutaj tylko o maksymalną różnicę między dwoma spółdzielniami o skrajnie różnych przychodach. Okazuje się bowiem, że przynajmniej 25% objętych badaniem spółdzielni w 2010 r. nie odnotowało żadnych przychodów. Dodatkowo należy podkreślić, że przynajmniej 50% badanych podmiotów miało przychody całkowite nie wyższe niż 20 161 zł w skali roku, a więc ich miesięczne całkowite przychody nie przekraczały 1700 zł. Oczywiście wśród badanych podmiotów istnieje grupa o najwyższych przychodach – okazuje się, że przynajmniej 1/4 spółdzielni o najlepszych wynikach finansowych odnotowała przychód całkowity za rok 2010 w wysokości blisko 100 tys. zł lub wyższych. Te znaczące zróżnicowanie całkowitych przychodów spółdzielni powoduje, że średni przychód całkowity przypadający na spółdzielnie wyniósł blisko 82 tys. zł.

Wykres 78 – Całkowity przychód spółdzielni socjalnych w 2010 r. – parametry przeciętne

Średni przychód spółdzielni socjalnych w 2010 r. był również w dużym stopniu zróżnicowany regionalnie. Najwyższy średni dochód odnotowano wśród spółdzielni socjalnych funkcjonujących w regionie południowym, gdzie przekroczył on poziom 125 000,00 zł, najniższe zaś przychody w badanym okresie miały spółdzielnie socjalne działające na terenie regionu centralnego, tj. 43 000,00 zł.

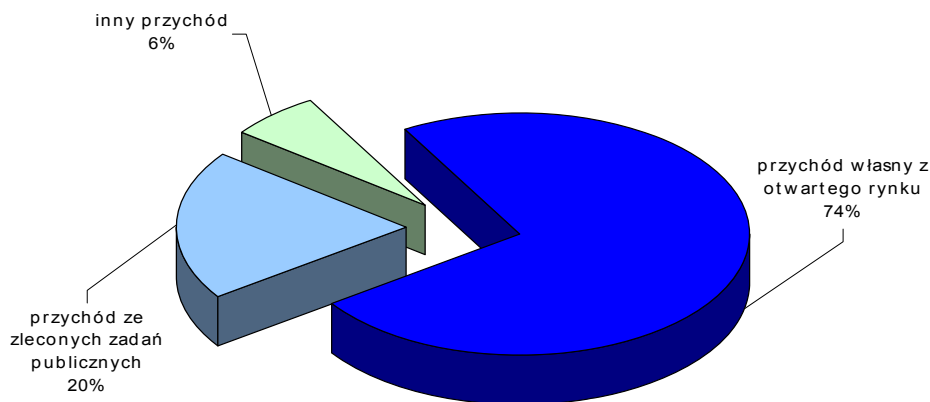
Wykres 79 – Średni całkowity przychód spółdzielni socjalnych w 2010 r. wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej

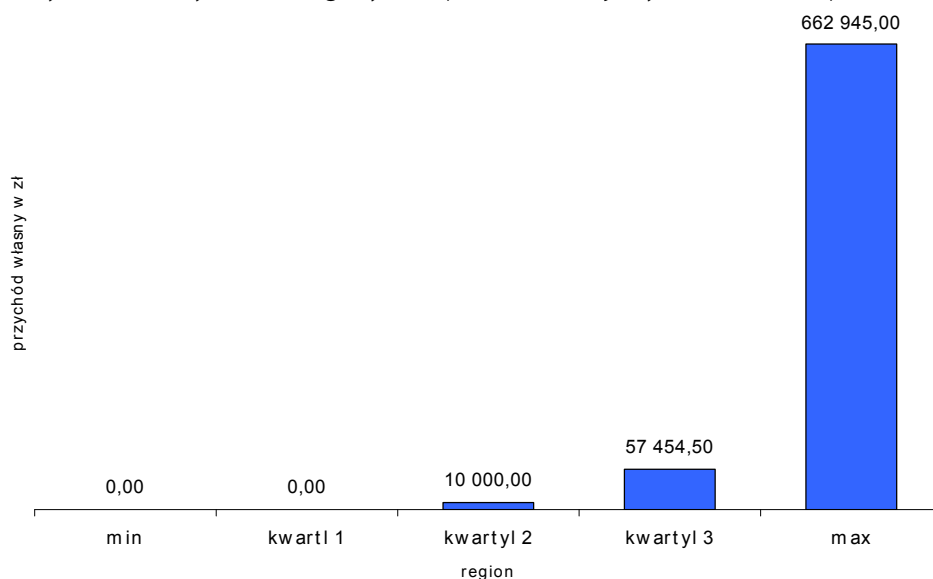
Zdecydowana większość badanych spółdzielni socjalnych jako główne źródło przychodu w 2010 r. wskazała przychody z otwartego rynku (74%). Co 5 spółdzielnia socjalna uzyskała również przychody pochodzące z realizacji zleconych zadań publicznych. Przychody z innych źródeł w całej puli przychodów stanowiły jedynie 6%.

Wykres 80 – Struktura całkowitego przychodu badanej zbiorowości spółdzielni socjalnych wg źródeł przychodu

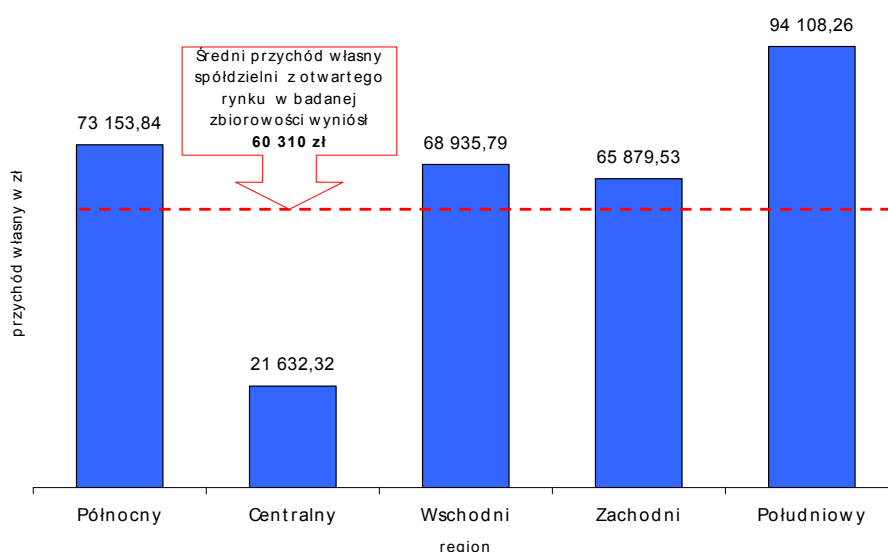
W 2010 r. średni przychód spółdzielni – mierzony jako średnia arytmetyczna – pochodzący z otwartego rynku wynosił 60 310,00 zł. Warto jednak podkreślić to, że tak wyznaczona miara poziomu przychodów z działalności gospodarczej jest mało reprezentatywna z uwagi na dużą dyspersję tej kategorii przychodów. Wykorzystanie przeciętnych parametrów pozycyjnych pokazuje, że w przypadku połowy badanych spółdzielni wysokość przychodów z otwartego rynku nie przekroczyła 10 000 zł. Natomiast 25% spółdzielni radzących sobie najlepiej na otwartym rynku miało przychody 57 454 zł lub wyższe. Wśród badanych spółdzielni była także i taka, która w 2010 r. osiągnęła przychody z działalności gospodarczej w wysokości 662 945,00 zł, a więc jej średni miesięczny przychód z działalności gospodarczej wyniósł ponad 55 tysięcy złotych.

Wykres 81 – Przychód własny z otwartego rynku spółdzielni socjalnych w 2010 r. – parametry przeciętne

Tak jak należało przypuszczać, na podstawie wiedzy o całkowitych średnich przychodach spółdzielni, najwyższy średni poziom przychodów pochodzących z otwartego rynku w 2010 r. zanotowano w regionie południowym (94 108,26 zł), zaś najniższy w regionie centralnym (21 632,32 zł). W tym przypadku różnica pomiędzy tymi regionami jest już zdecydowanie wyższa, bo niemal pięciokrotna.

Wykres 82 – Średni przychód własny z otwartego rynku spółdzielni socjalnych w 2010 r. wg regionów^a

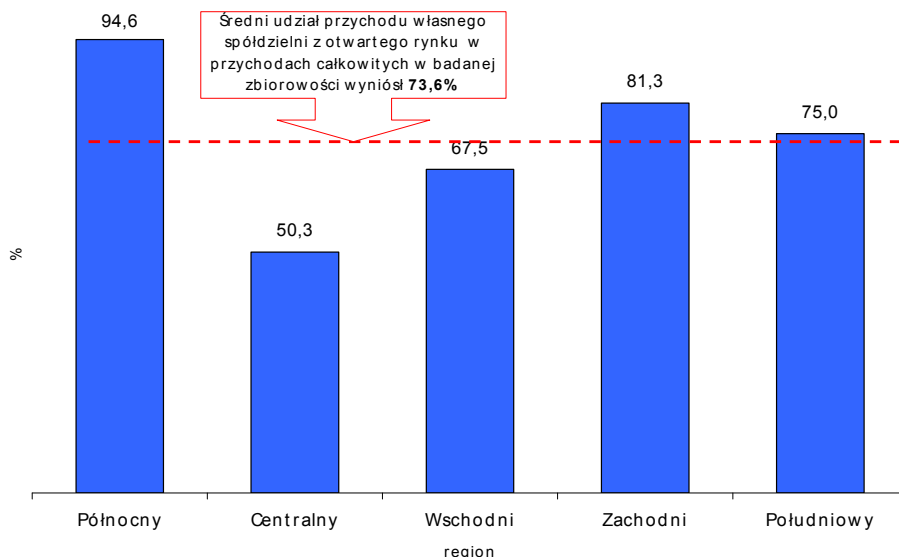

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Przychody własne z otwartego rynku stanowiły w 2010 r. główne źródło przychodu badanych spółdzielni – blisko 3 złote na cztery z wpływów finansowych spółdzielni stanowiły środki pochodzące z działalności gospodarczej. Niemniej w ujęciu regionalnym uzyskane wyniki pokazują duże różnice udziału przychodów z otwartego rynku w strukturze wpływów finansowych. I tak w regionie północnym uzyskane dzięki działalności gospodarczej środki stanowią blisko 95% z całości przychodów. W regionach zachodnim, wschodnim i południowym udział

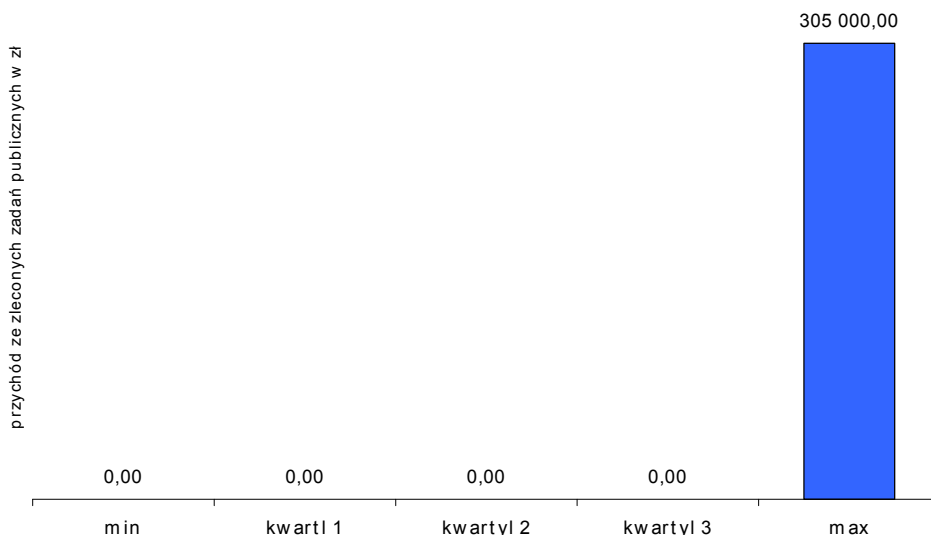
przychodów z otwartego rynku w całej puli wpływów oscyluje w przedziale od 67,5% do 81,3%, a więc jest zbliżony do średniego poziom obserwowanego na poziomie całej badanej zbiorowości. Najgorzej pod tym względem przedstawia się sytuacja w regionie centralnym, gdzie średni udział przychodów pochodzących z otwartego rynku wynosił zaledwie 50,3% całkowitych przychodów spółdzielni socjalnych.

Wykres 83 – Średni udział (%) jaki stanowi przychód własny z otwartego rynku spółdzielni socjalnych w przychodach całkowitych w 2010 r. wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 84 – Przychód ze zleconych zadań publicznych spółdzielni socjalnych w 2010 r. – parametry przeciętne

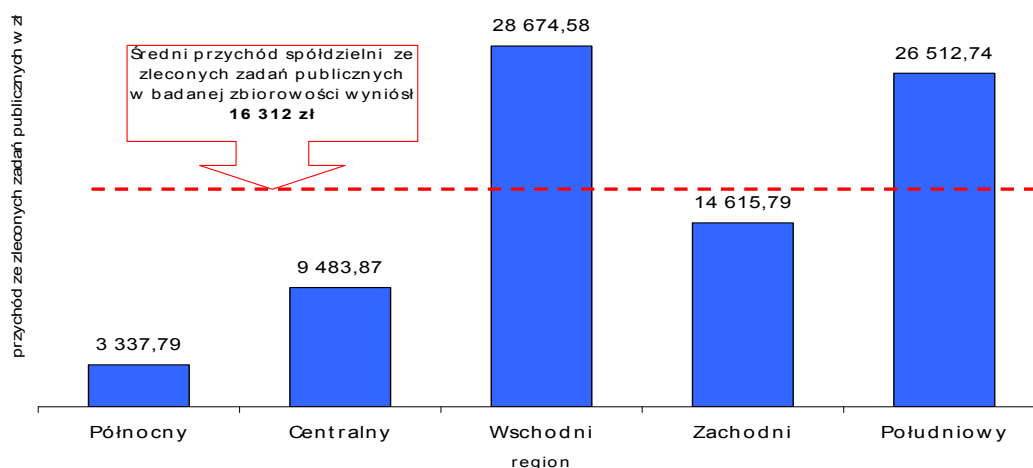

Jakkolwiek w świetle uzyskanych wyników można stwierdzić, że 20% z całej puli środków finansowych pozyskanych przez spółdzielnie w 2010 r. stanowiły przychody ze zleconych zadań publicznych, to jednak w badanej zbiorowości przynajmniej 3/4 spółdzielni socjalnych nie wykazało żadnego przychodu pochodzącego z tego źródła. Wskazuje to na dużą koncentrację tego typu przychodów, czyli inaczej mówiąc, **spore środki finansowe na realizację zadań publicznych**

trafiają jedynie do niewielkiej grupy spółdzielni. Przykładowo, wśród badanych spółdzielni była taka, w której przychody ze zleconych zadań publicznych ukształtowały się na poziomie 305 000,00 zł.

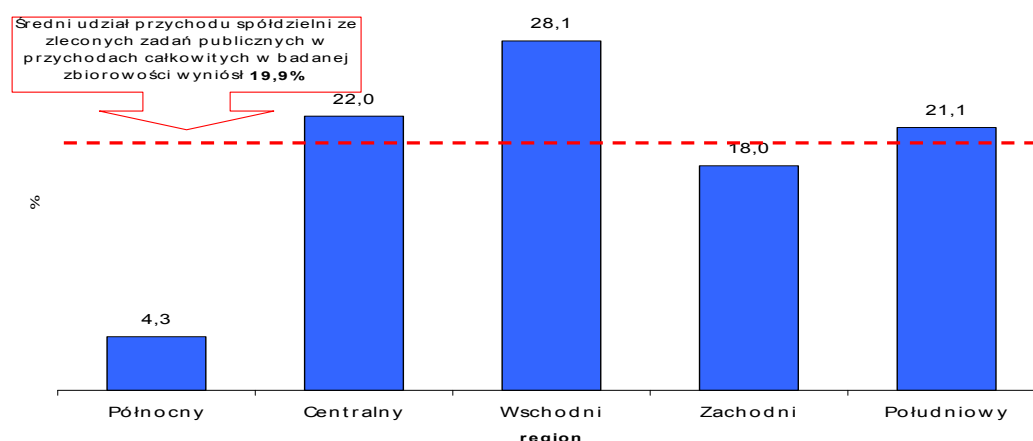
Średni przychód z realizacji zleconych zadań publicznych przypadający na spółdzielnie wynosił 16 312,00 zł w skali roku, a więc nieco ponad tysiąc złotych w ujęciu miesięcznym. Najwyższy poziom osiągnął on wśród spółdzielni funkcjonujących w regionie wschodnim, najniższy zaś w regionie północnym. Dysproporcja w skali pozyskanych środków finansowych na realizację zadań publicznych była bardzo duża. Przeciętna wielkość pozyskanych środków finansowych ze zleconych prac publicznych w regionie wschodnim była ponad dziewięciokrotnie wyższa niż w regionie północnym. Biorąc pod uwagę podobny poziom przychodów z otwartego rynku w tych regionach, to nasuwa się przypuszczenie, że o różnicy w wielkości pozyskiwanych środków z zadań publicznych w głównej mierze decyduje ich dostępność w poszczególnych regionach.

Wykres 85 – Średni przychód ze zleconych zadań publicznych spółdzielni socjalnych w 2010 r. wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 86 – Średni udział (%), jaki stanowi przychód ze zleconych zadań publicznych spółdzielni socjalnych w przychodach całkowitych w 2010 r. wg regionów^a

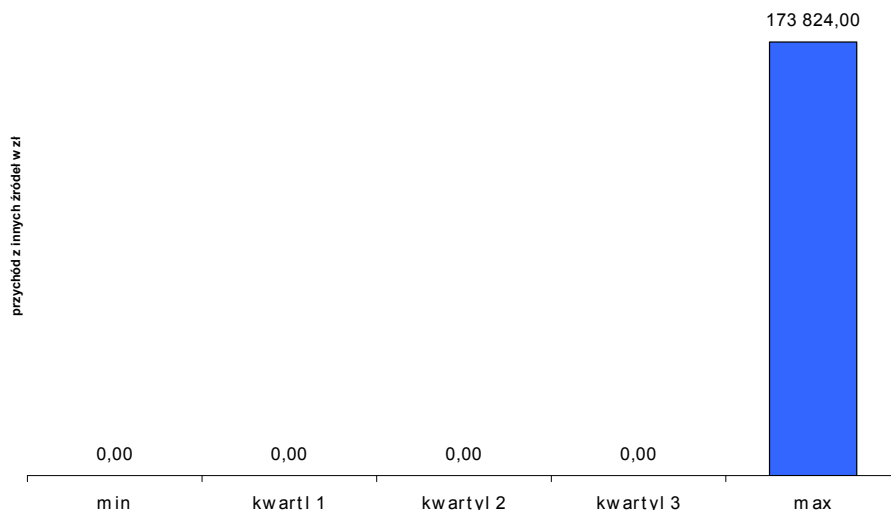
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Średni poziom przychodów pochodzących z realizacji zadań publicznych w przychodach całkowitych badanych spółdzielni socjalnych w 2010 r. wynosił 19,9%. Jak wcześniej powiedziano

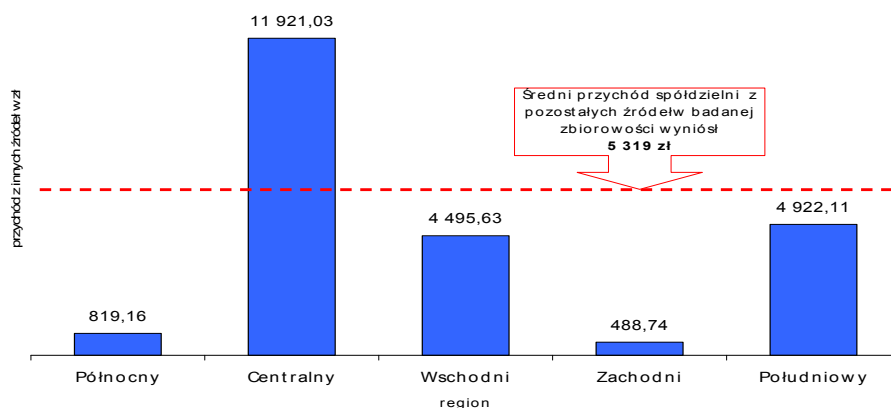
szczególną uwagę zwraca duże zróżnicowanie pomiędzy regionami o najwyższym i najniższym poziomie średniego udziału przychodów pochodzących z realizacji zleconych zadań publicznych, tj. regionem wschodnim, gdzie wynosił on 28,1%, a regionem północnym, gdzie wynosił on zaledwie 4,3%.

Podobnie, jak w przypadku przychodów pochodzących z realizacji zadań publicznych, również w przypadku przychodów pochodzących z pozostałych źródeł co najmniej $\frac{3}{4}$ badanych spółdzielni nie odnotowało takich przychodów, ale przynajmniej jedna z nich osiągnęła przychód w wysokości 173 824,00 zł.

Wykres 87 – Przychód z pozostałych źródeł spółdzielni socjalnych w 2010 r. – parametry przeciętne

Wykres 88 – Średni przychód z pozostałych źródeł spółdzielni socjalnych w 2010 r. wg regionów^a

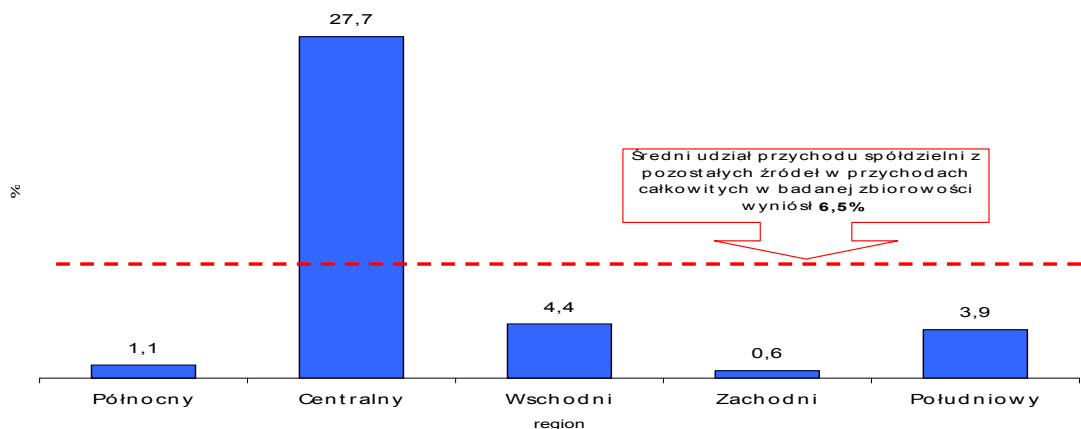
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Średni przychód spółdzielni socjalnych pochodzący z pozostałych źródeł (m.in. dotacje, darowizny, sponsoring) w 2010 r. wynosił 6,5% z całej puli wpływów finansowych i ukształtował się na poziomie 5 319,00 zł. Przy czym był on ponad dwukrotnie wyższy w przypadku spółdzielni socjalnych funkcjonujących w regionie centralnym. W tym miejscu należy także podkreślić i to, że właśnie w regionie centralnym relacja przychodów z działalności gospodarczej do tych z pozostałych źródeł była najniższa i wyniosła 2:1. To z kolei może wskazywać na większe trudności spółdzielni z tego regionu w pozyskiwaniu zleceń z otwartego rynku i/lub relatywnie łatwiejsze pozy-

skiwanie środków finansowych z innych źródeł. Jednak niezależnie od przyczyny tego stanu rzeczy dostrzec można wyraźny związek między źródłami przychodów a ich wielkością. Należy tutaj przypomnieć, że w przypadku spółdzielni funkcjonujących w regionie centralnym przeciętny przychód przypadający na badany podmiot był najniższy.

Jak wskazują wyniki analizy, najniższy procentowy średni udział innych przychodów w przychodach całkowitych spółdzielni dotyczył regionu zachodniego (0,6%) oraz regionu północnego (1,1%).

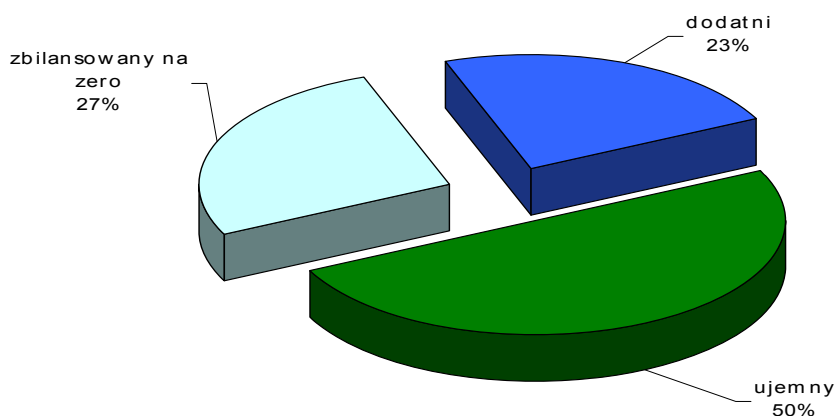
Wykres 89 – Średni udział (%) jaki stanowi przychód z pozostałych źródeł spółdzielni socjalnych w przychodach całkowitych w 2010 r. wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

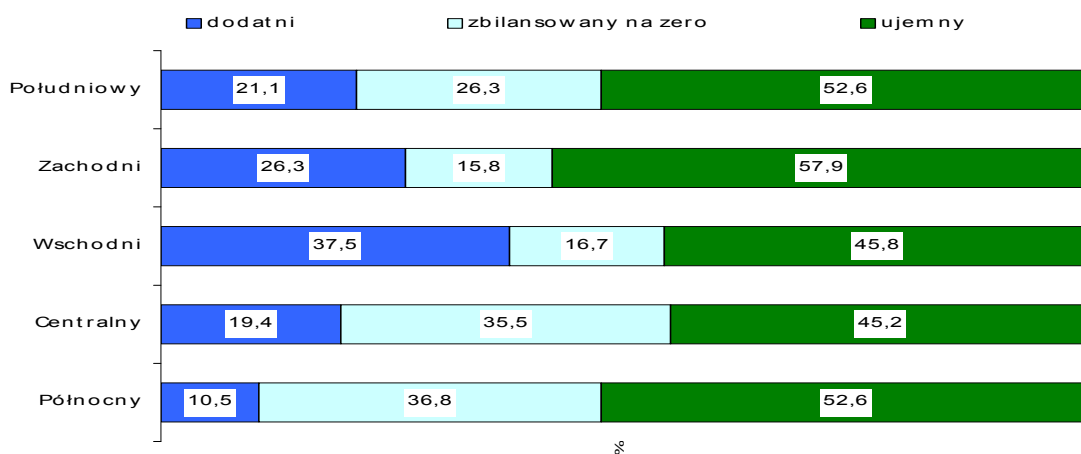
Jednym z kluczowych aspektów pozwalających na ocenę kondycji finansowej badanych spółdzielni socjalnych jest wypracowany przez nie wynik finansowy. Pozwala on nie tylko ocenić wielkość strumienia przychodów w badanym okresie, ale także uwzględnić wielkość poniesionych w tym czasie nakładów. W świetle uzyskanych wyników w 2010 r. połowa badanych spółdzielni socjalnych odnotowała ujemny wynik finansowy, 27% uzyskało wynik zbilansowany na zero, a 23% wynik dodatni. Jak pokazują poniższe analizy, wynik finansowy w przeciwieństwie do wielkości przychodów nie charakteryzował się znacznym zróżnicowaniem regionalnym.

Wykres 90 – Struktura badanej zbiorowości spółdzielni socjalnych wg wyniku finansowego w 2010 r.

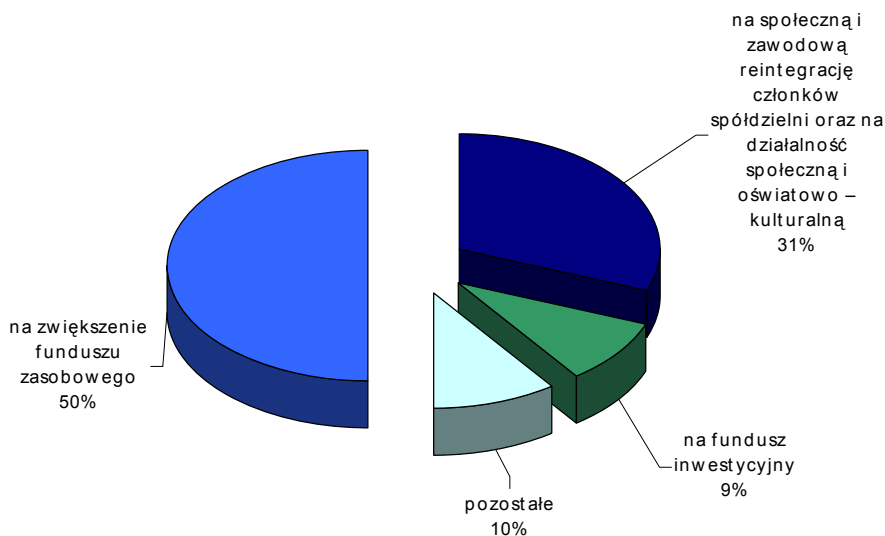
Korzystny wynik finansowy²⁰ w 2010 r. osiągnęło najwięcej spółdzielni społecznych funkcjonujących w regionie: centralnym (54,8), wschodnim (54,2%). Natomiast w regionie zachodnim występowało najwięcej takich spółdzielni, które miały problem ze zbilansowaniem kosztów działalności – 58%.

Wykres 91 – Struktura badanej zbiorowości spółdzielni społecznych wg wyniku finansowego w 2010 r. i regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 92 – Przeciętna struktura podziału nadwyżki bilansowej w badanych spółdzielniach społecznych wg celów jej przeznaczenia

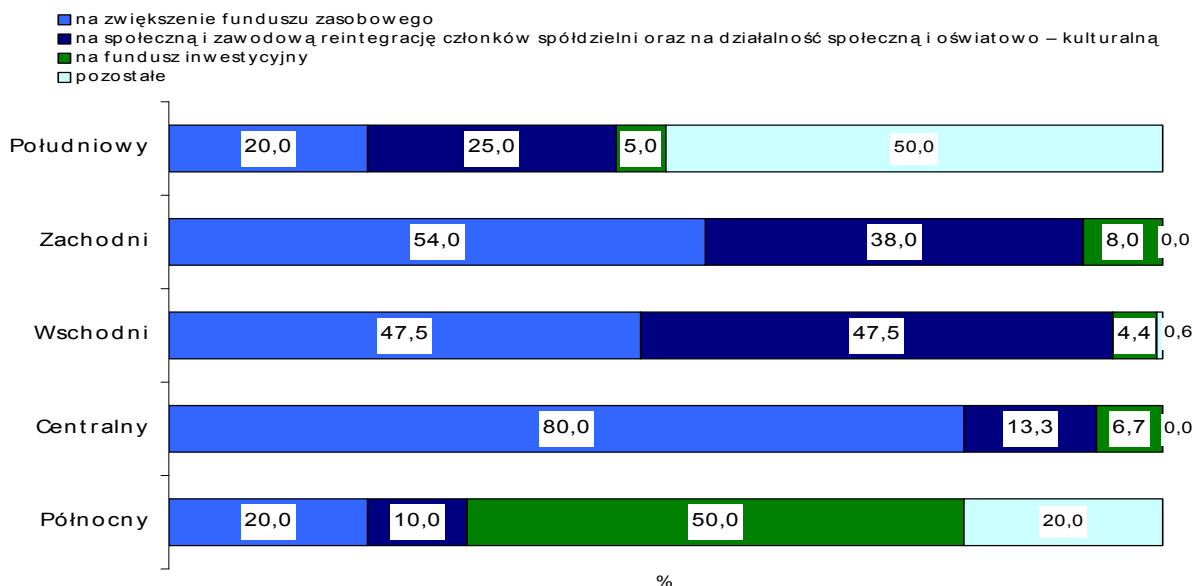
Zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach społecznych wypracowana nadwyżka bilansowa powinna być przeznaczona na zwiększenie funduszu zasobowego (co najmniej 40%), cele związane z reintegracją społeczną i zawodową członków spółdzielni, działalnością społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz członków spółdzielni, ich środowiska lokalnego lub działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych (co najmniej 40%), a także na zwiększenie funduszu inwestycyjnego. Tymczasem, jak wskazują wyniki badań, przeciętnie 50% wypracowanej nadwyżki bilansowej zostało przeznaczone na zwiększenie funduszu

²⁰ Dodatni lub zbilansowany na zero.

zasobowego, zaś 31% na cele, o których mowa w art. 2 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (reintegracja społeczna i zawodowa członków spółdzielni socjalnej, działalność społeczna oraz oświatowo-kulturalna).

Podział wypracowanej przez spółdzielnie socjalne nadwyżki bilansowej wg celu przedstawia się odmiennie w poszczególnych regionach. Np. w przypadku regionu centralnego przeciętnie 80% nadwyżki przeznaczone zostało na zwiększenie funduszu udziałowego, zaś w przypadku regionu południowego 50% przeznaczane zostało na inne fundusze własne spółdzielni. Duże regionalne zróżnicowanie przeciętnej struktury podziału nadwyżki bilansowej w spółdzielniach socjalnych, odbiegające od zasad określonych w ustawie o spółdzielniach socjalnych, może budzić poważne wątpliwości nt. znajomości problematyki związanej z aspektami finansowo-księgowymi funkcjonowania spółdzielni socjalnej wśród jej przedstawicieli oraz wskazuje na konieczność dodatkowego wsparcia szkoleniowo-doradczego w tym zakresie.

Wykres 93 – Przeciętna struktura podziału nadwyżki bilansowej w spółdzielniach socjalnych wg celów i regionów^a

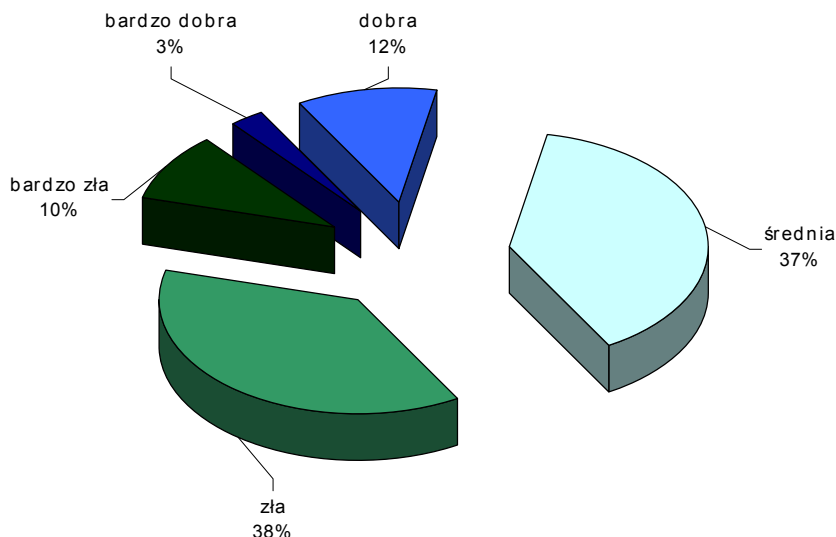
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Niemal połowa badanych spółdzielni socjalnych źle ocenia swoją kondycję finansową. Jako bardzo dobrą i dobrą oceniło ją odpowiednio 3% i 12% respondentów, zaś jako średnią 37%.

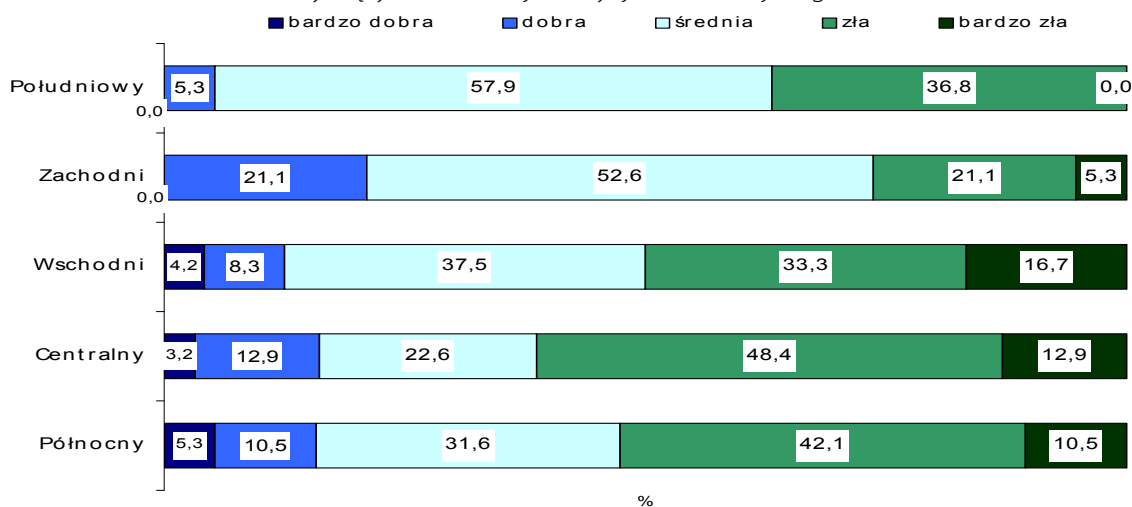
Przyglądając się rozkładowi ocen sytuacji finansowej spółdzielni socjalnych według regionów można zauważyć, że widoczne jest duże zróżnicowanie terytorialne. Jako dobrą lub średnią oceniło ją najwięcej badanych z regionu zachodniego (odpowiednio 21,1% i 52,6%) oraz południowego (odpowiednio 5,3% i 57,9%), zaś jako złą lub bardzo złą z regionu centralnego (odpowiednio 48,4% i 12,0%) oraz północnego (odpowiednio 42,1% i 10,5%). Wyniki te unaocniają pewną trudność związaną z miarodajną oceną rzeczywistej sytuacji finansowej spółdzielni socjalnej. Polega ona przede wszystkim na tym, że spółdzielnie działają w dynamicznie zmieniającej się przestrzeni gospodarczej, a więc opieranie się na danych historycznych – jaką jest np. wynik finansowy za rok ubiegły może wprowadzać w błąd. Przykładowo w regionie centralnym gdzie ponad połowa z badanych podmiotów odnotowała korzystny wynik finansowy, ponad 60% oceniło aktualną sytuację finansową spółdzielni jako złą, natomiast w regionie zachodnim, gdzie występował

największy udział spółdzielni z ujemnym wynikiem finansowym, odnotowujemy najwyższy odsetek pozytywnych ocen na temat bieżącej kondycji finansowej. Te rozbieżności należy częściowo wyjaśnić „efektem bazy”, a częściowo zmianą sytuacji finansowej, która prawdopodobnie wynika z działań dostosowawczych podmiotów do wymogów kontekstualnych rynku, środowiska lokalnego, itd.

Wykres 94 – Rozkład ocen dotyczących aktualnej kondycji finansowej spółdzielni

Wykres 95 – Rozkład ocen dotyczących aktualnej kondycji finansowej i regionów^a

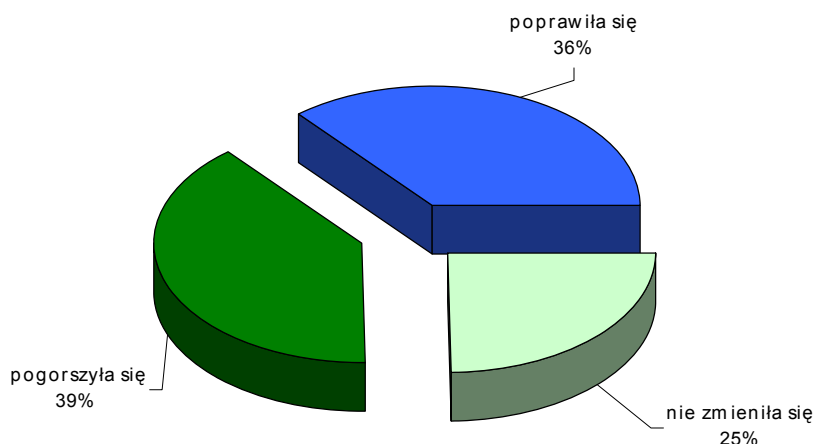

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

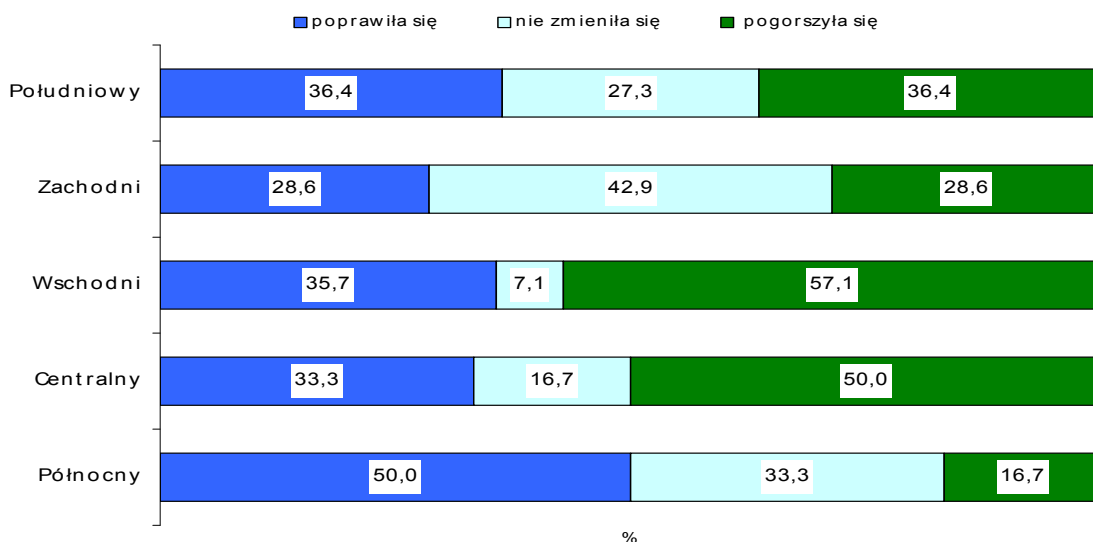
Niemal 40% badanych uważa, że w 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego sytuacja finansowa spółdzielni pogorszyła się, jednak niemal tyle samo badanych, bo 36% uważa, że sytuacja ta się poprawiła, a 25%, że nie uległa ona zmianie.

Najczęściej z pogorszeniem się sytuacji finansowej spółdzielni socjalnej w porównaniu do roku poprzedniego w opinii respondentów mieliśmy do czynienia w regionie wschodnim (57,1%) oraz centralnym (50%), zaś poprawę sytuacji finansowej dostrzegali badani z regionów: północnego (50%) i południowego (36,4%).

Wykres 96 – Rozkład odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób zmieniła się sytuacja finansowa spółdzielni w 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego

Wykres 97 – Rozkład odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób zmieniła się sytuacja finansowa spółdzielni w 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego wg regionów^a

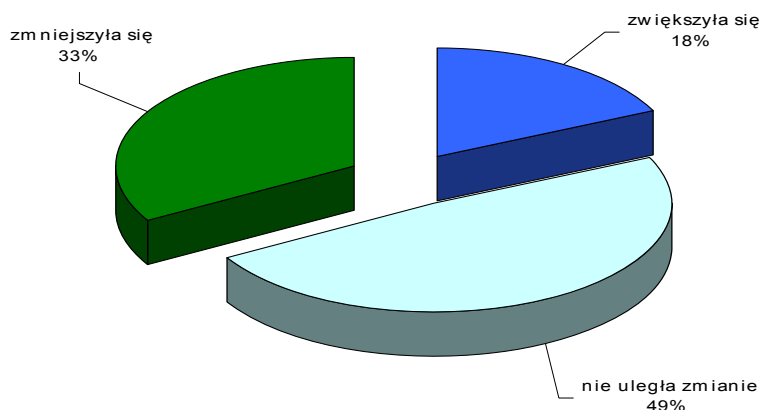
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Przeważająca część – niemal połowa – badanych przedstawicieli spółdzielni uważa, że w 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego niezależność finansowa spółdzielni nie uległa zmianie. Natomiast 1/3 badanych wyraziła pogląd, że uległa ona zmniejszeniu. Najmniejszą część stanowili ci, którzy dostrzegali wzrost niezależności finansowej spółdzielni – niespełna 1/5 ogółu.

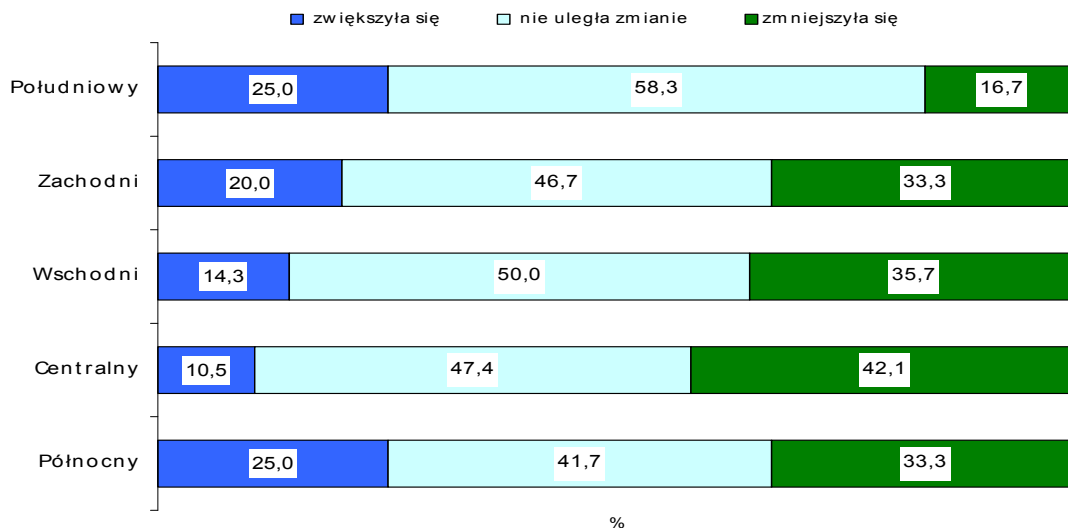
W ujęciu regionalnym opinie o zmianie niezależności finansowej spółdzielni w 2010 r. wobec roku poprzedniego nie były znacznie zróżnicowane. Jedynie w regionie południowym można odnotować przewagę opinii pozytywnych nad negatywnymi.

Prawie 1/5 badanych spółdzielni uważa, że w najbliższym czasie dostrzega duże szanse na wzrost niezależności finansowej swojej spółdzielni. Jednak aż 65% respondentów twierdzi, że szanse na poprawę niezależności finansowej spółdzielni socjalnej są niewielkie lub żadne, a zewnętrzna pomoc finansowa jest niezbędna lub pożądana.

Wykres 98 – Rozkład odpowiedzi na pytanie o to w jaki sposób zmieniła się niezależność finansowa spółdzielni w 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego

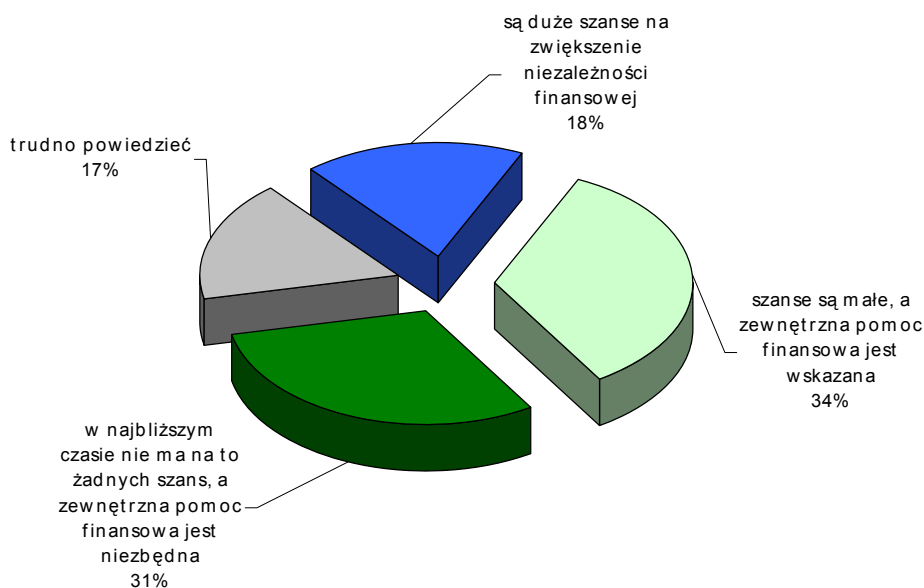

Wykres 99 – Rozkład odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób zmieniła się niezależność finansowa spółdzielni w 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego wg regionów^a

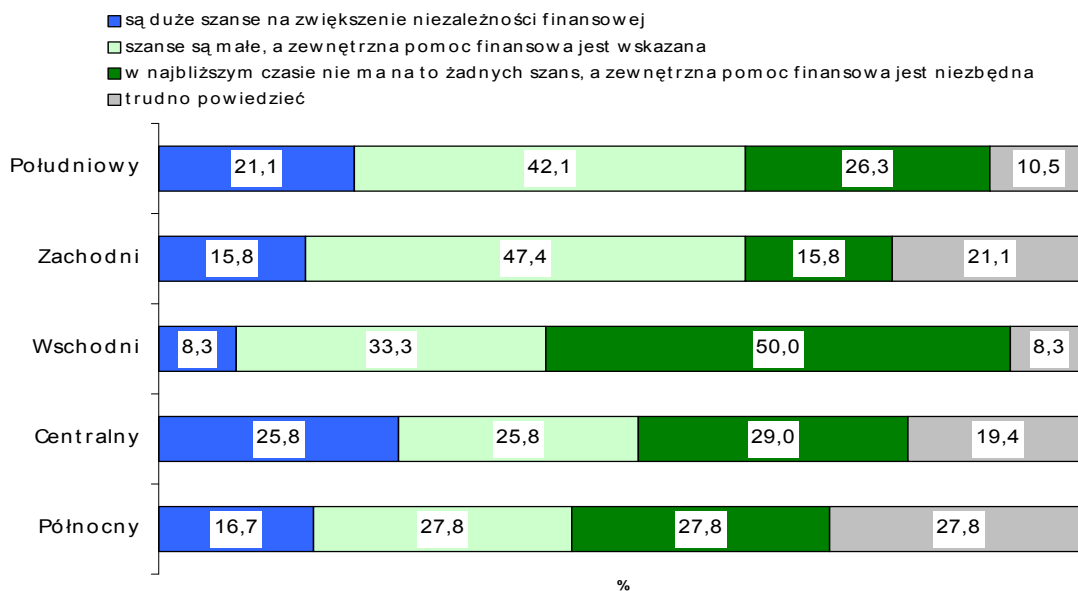
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 100 – Rozkład ocen dotyczących szans na wzrost niezależności finansowej spółdzielni

Najgorzej szanse na zwiększenie się niezależności finansowej spółdzielni socjalnej bez dodatkowej pomocy finansowej oceniają badani z regionu wschodniego (50%), najlepiej zaś przedstawiciele spółdzielni socjalnych z regionu centralnego (25,8%).

Wykres 101 – Rozkład ocen dotyczących szans na wzrost niezależności finansowej spółdzielni wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Zagrożenia rozwoju spółdzielni socjalnych

W odpowiedzi na pytanie o najważniejsze wewnętrzne problemy spółdzielni badani najczęściej wskazywali na nierównomierną aktywność członków spółdzielni (30%), brak wiedzy o dostępnych ułatwieniach, z których mogą korzystać spółdzielnie socjalne (19,4%) oraz konflikty wewnętrzne (16,5%).

Wykres 102 – Rozkład wskazań na najważniejsze wewnętrzne problemy spółdzielni socjalnych

Również analiza wyników z uwzględnieniem podziału regionalnego jednoznacznie wskazuje, że głównymi problemami, z którymi borykają się spółdzielnie socjalne w Polsce są konflikty wewnętrzne oraz nierównomierna aktywność członków spółdzielni. Może to świadczyć o niewystarczającej ofercie szkoleniowej z zakresu rozwiązywania konfliktów oraz budowania zespołu, adresowanej do już istniejących spółdzielni socjalnych.

Wykres 103 – Najważniejsze wewnętrzne problemy spółdzielni socjalnych – dwa najczęstsze wskazania – wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

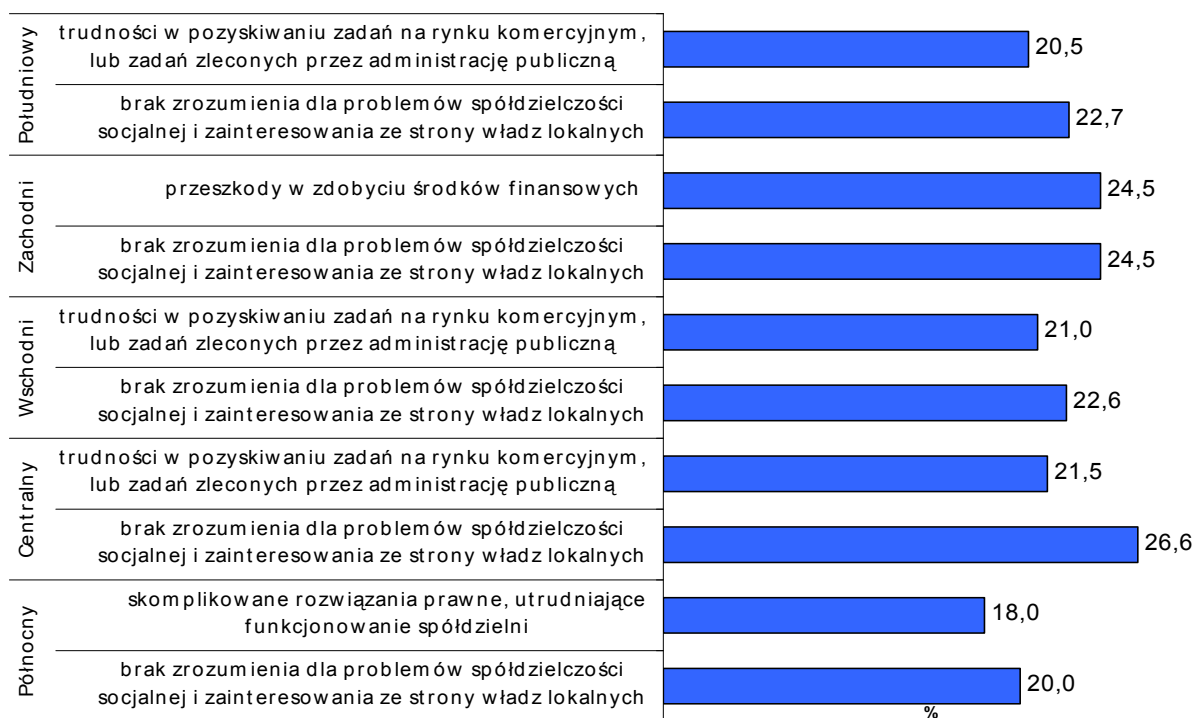
Do najczęściej wskazywanych zewnętrznych problemów związanych z funkcjonowaniem spółdzielni socjalnych badani zaliczyli: brak zrozumienia i zainteresowania spółdzielczością socjalną wśród przedstawicieli władz samorządowych (ogółem 37,8%), trudności z pozyskaniem zleceń na rynku komercyjnym oraz zadań zleconych przez administrację publiczną (20,5%) oraz problemy z pozyskaniem środków finansowych (15,9%).

Wykres 104 – Rozkład wskazań na najważniejsze zewnętrzne problemy spółdzielni socjalnych

Rozkład odpowiedzi na pytanie o dwa najważniejsze zewnętrzne problemy spółdzielni z uwzględnieniem podziału regionalnego, jest w zasadzie identyczny. We wszystkich regionach respondenci wskazali przede wszystkim na brak zrozumienia problemów spółdzielczości socjalnej i brak zainteresowania ze strony władz lokalnych. Kolejnym powtarzającym się wątkiem są trudności w pozyskiwaniu zadań na rynku komercyjnym lub zadań zleconych przez administrację publiczną.

Wykres 105 – Najważniejsze zewnętrzne problemy spółdzielni socjalnych – dwa najczęstsze wskazania – wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wśród proponowanych działań mających na celu wsparcie spółdzielni socjalnych badani najlepiej ocenili: stworzenie bazy informacyjnej dot. możliwości pozyskania środków finansowych (96,4%), wprowadzenie nowych rozwiązań finansowanych dedykowanych spółdzielniom socjalnym (96,2%), podjęcie działań promocyjnych mających na celu budowanie pozytywnego wizerunku spółdzielni socjalnych (94,4%) oraz stworzenie instytucjonalnego systemu wsparcia (90,9%).

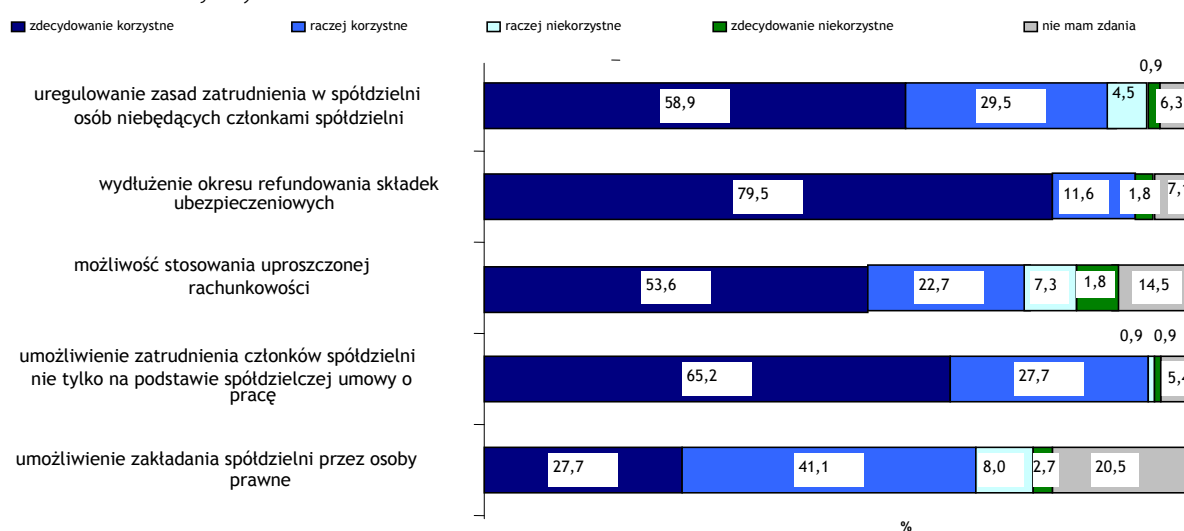
Oceny regulacji prawnych określających ramy funkcjonowania spółdzielni

W związku z tym, że jednym z celów badania *Monitoring spółdzielni socjalnych* było poznanie opinii spółdzielni socjalnych nt. warunków, w jakich działają, problemów, które napotykają, oraz oceny instrumentów wsparcia dostępnych w warunkach obowiązujących regulacji prawnych w kwestionariuszu ankiety znalazły się pytania dotyczące oceny zmian wprowadzonych ustawą z dnia 7 maja 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 742), a także pytania dotyczące najważniejszych problemów, z którymi na co dzień stykają się spółdzielnie socjalne.

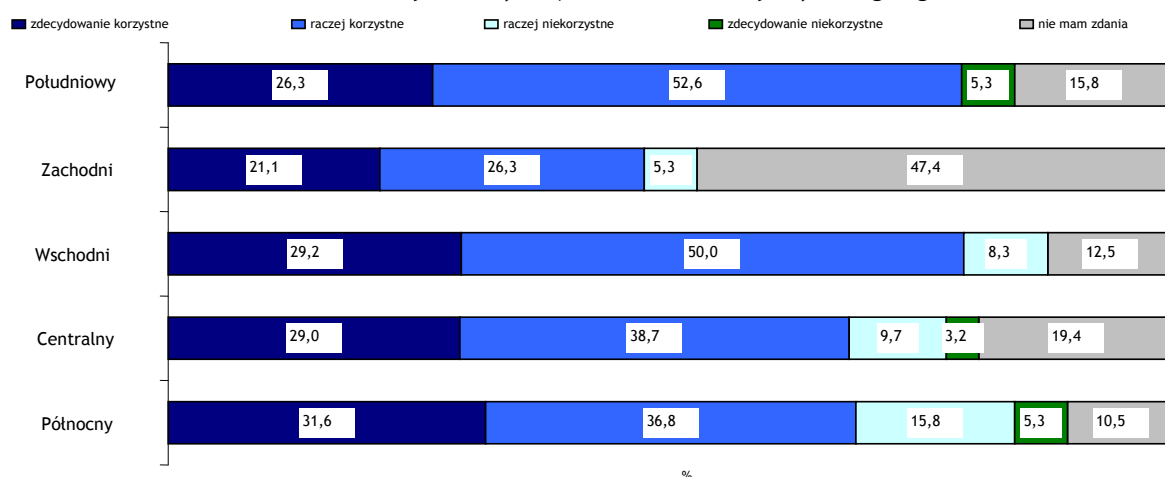
Większość badanych pozytywnie oceniło zmiany wdrożone nowelizacją ustawy z 2009 r. Niemal wszyscy respondenci za korzystne uznali uregulowanie zasad zatrudnienia w spółdzielni osób niebędących członkami spółdzielni (88,4%), wydłużenie okresu refundowania składek ubezpieczeniowych do 24 miesięcy w pełnej wysokości i do połowy wysokości przez kolejne 12 miesięcy (90,5%) oraz umożliwienie zatrudniania członków spółdzielni w innej niż spółdzielcza umowa o pracę formule zatrudnienia²¹ (92,9%).

Z kolei rozszerzenie katalogu osób uprawnionych do zakładania spółdzielni socjalnej przez osoby prawne, tj. organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, jednostki samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne za korzystne uznało 68,8% badanych. Jednak ponad 10% badanych oceniło to rozwiązanie jako niekorzystne, a ponad 20% nie ma jednoznacznej opinii na ten temat.

Wykres 106 – Oceny regulacji prawnych wprowadzonych przez nowelizację ustawy o spółdzielniach socjalnych

Wykres 107 – Ocena umożliwienia zakładania spółdzielni przez osoby prawne wynikającego z dokonanej w 2009 roku nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych wg regionów^a

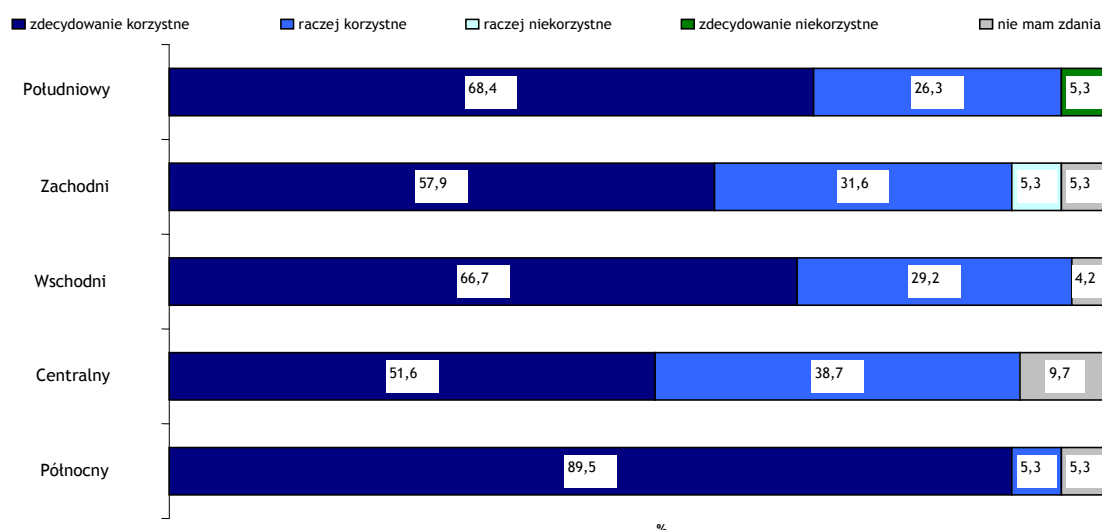
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

²¹ W chwili obecnej statut spółdzielni socjalnej może przewidywać zatrudnienie wszystkich lub niektórych członków spółdzielni nie na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, lecz na podstawie umowy o pracę nakładczą, umowy zlecenia lub umowy o dzieło, jeżeli jest to uzasadnione rodzajem działalności spółdzielni (art. 201 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze).

Pomimo tego, że w przypadku oceny rozszerzenia katalogu osób uprawnionych do założenia spółdzielni socjalnej o osoby prawne w zasadzie nie występuje zróżnicowanie regionalne (brak wyraźnej frakcji negatywnej), to warto zwrócić uwagę na kilka ustaleń płynących z bardziej szczegółowych analiz. Otóż największy odsetek ocen negatywnych odnotowano w makroregionie północnym (21,1%) i centralnym (12,9%). Jeżeli pod uwagę weźmiemy niewielką liczbę spółdzielni socjalnych utworzonych przez osoby prawne na tych terenach może to oznaczać, iż mamy tam do czynienia z niskim poziomem wiedzy nt. korzyści płynących z wykorzystania tego modelu organizacyjnego. Uwagę zwraca również wysoki procent osób nieposiadających opinii na ten temat w regionie zachodnim (47,4%).

Rozkład odpowiedzi dotyczących oceny możliwości zatrudniania członków spółdzielni socjalnych w oparciu o różne rodzaje umów również nie wykazuje większego zróżnicowania regionalnego. We wszystkich regionach rozwiązanie to zostało uznane za korzystne. Warto jednak podkreślić, iż w regionie północnym za zdecydowanie korzystne uznało je aż 89,5% badanych.

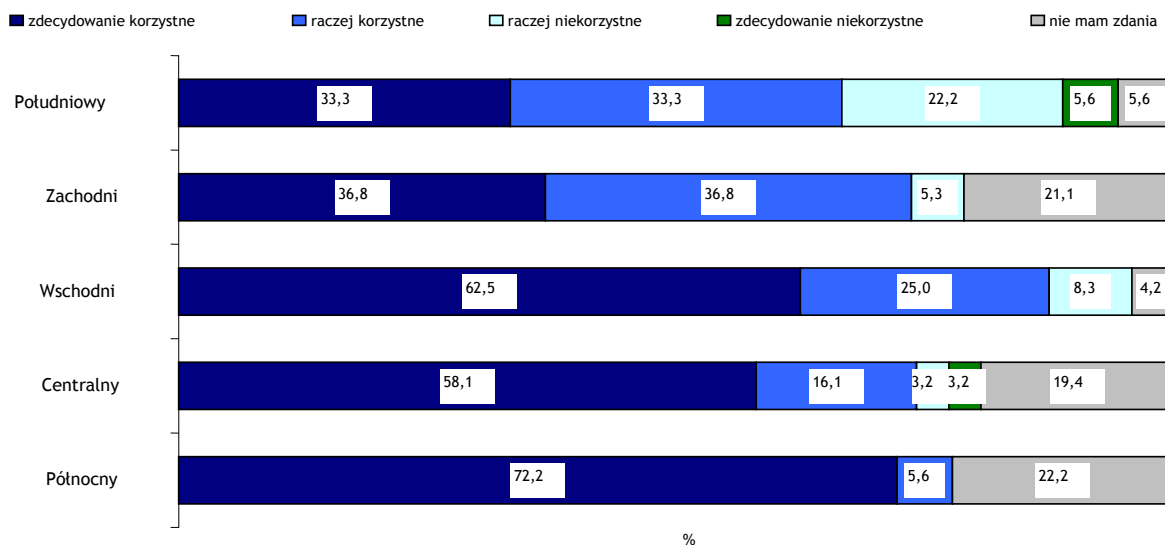
Wykres 108 – Ocena umożliwienia zatrudnienia członków spółdzielni nie tylko na podstawie spółdzielczej umowy o pracę wynikającego z nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

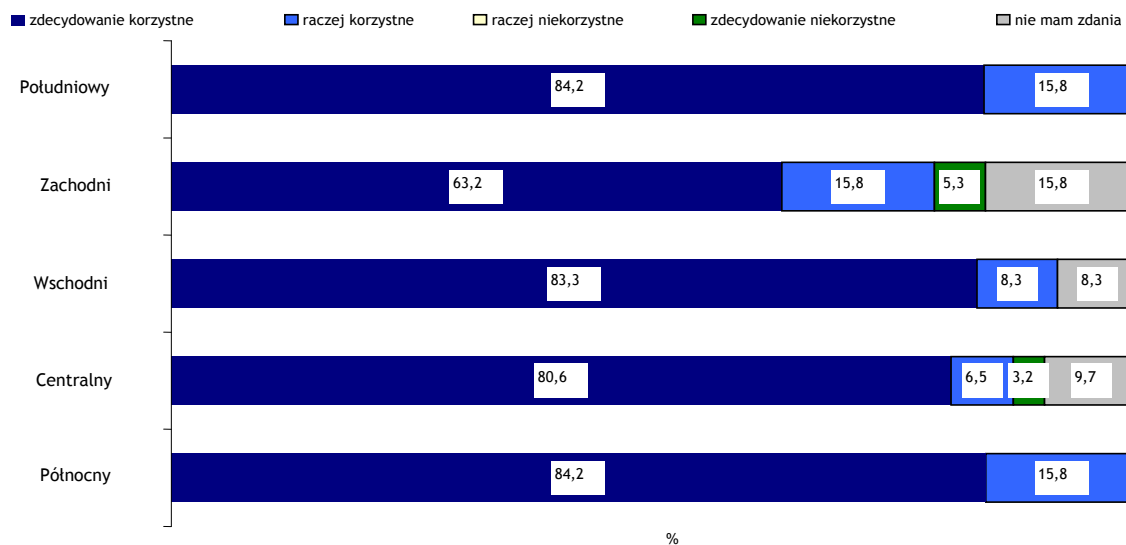
Podobnie jak w przypadku poprzednich zmian wprowadzonych wraz z nowelizacją ustawy o spółdzielniach socjalnych badani pozytywnie ocenili również możliwość stosowania uproszczonej księgowości w spółdzielniach socjalnych, w których przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy nie przekroczyły równowartości 1 200 000,00 euro. Uwagę zwraca jednak stosunkowo wysoki odsetek odpowiedzi „nie mam zdania” w przypadku regionu północnego (22,2%), zachodniego (21,1%) oraz centralnego (19,4%), który może świadczyć o niewielkim poziomie wiedzy nt. możliwości stosowania tego rozwiązania wśród spółdzielców socjalnych.

Wykres 109 – Ocena możliwości stosowania uproszczonej rachunkowości, wynikającej z dokonanej w 2009 roku nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 110 – Ocena możliwości wydłużenia okresu refundowania składek ubezpieczeniowych wynikającej z dokonanej w 2009 roku nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych wg regionów^a

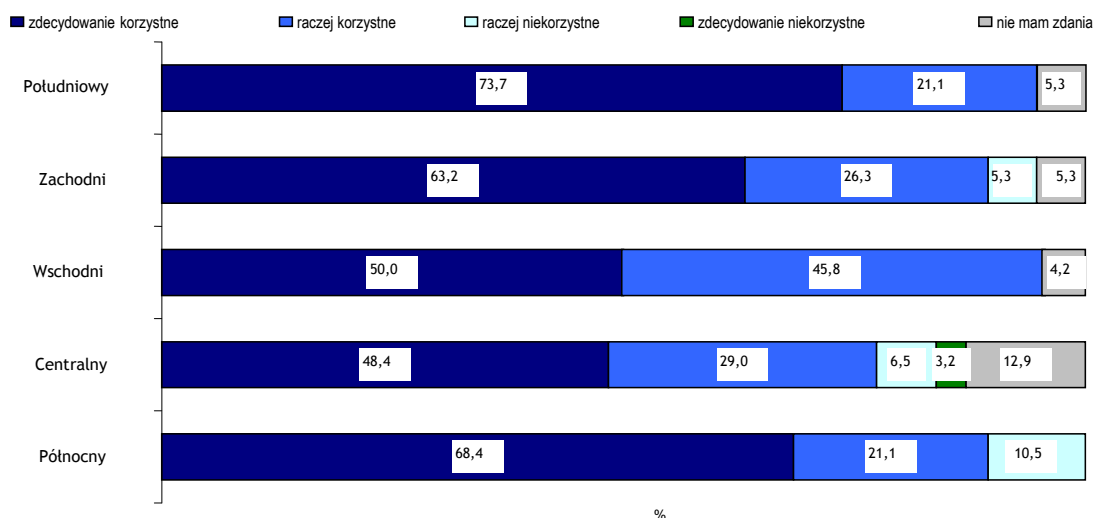
^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Ponad połowa badanych (56%) uważa, że obecnie obowiązujący system regulacji prawnych sprzyja rozwojowi spółdzielczości socjalnej w Polsce. Warto jednak zaznaczyć, iż 9% respondentów zdecydowanie nie zgadza się z takim stwierdzeniem.

Najwyższy odsetek negatywnych ocen obowiązującego systemu regulacji prawnych zanotowano w regionie północnym, zachodnim (55,6%) oraz wschodnim (41,7%).

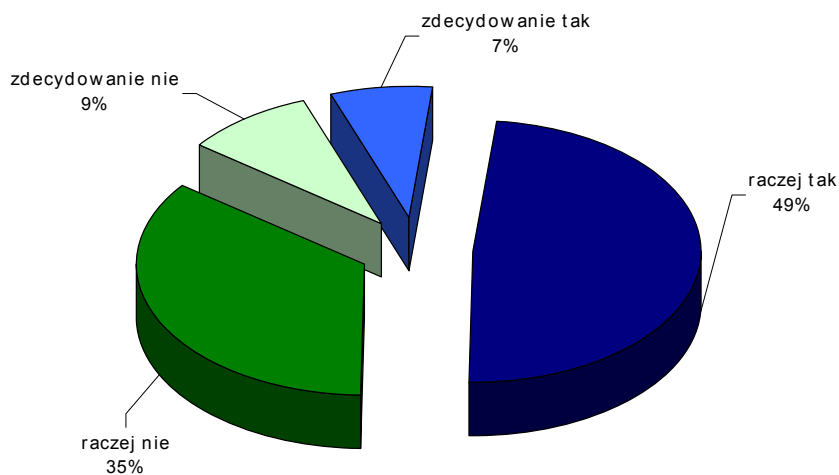
Kolejnym rozwiązaniem, które w dużym stopniu mogłoby przyczynić się do poprawy funkcjonowania spółdzielni socjalnych w Polsce jest stworzenie bazy informacyjnej, która zawierałaby informacje nt. dostępnych środków finansowych, z których mogą korzystać spółdzielnie socjalne. Jako zdecydowanie przydatne oceniło je 95,7% badanych z regionu wschodniego, 88,9% badanych z regionu północnego oraz 84,2% badanych z regionu zachodniego.

Wykres 111 – Ocena uregulowania zasad zatrudnienia w spółdzielni osób niebędących członkami spółdzielni wynikających z dokonanej w 2009 roku nowelizacji ustawy o spółdzielniach społecznych wg regionów^a

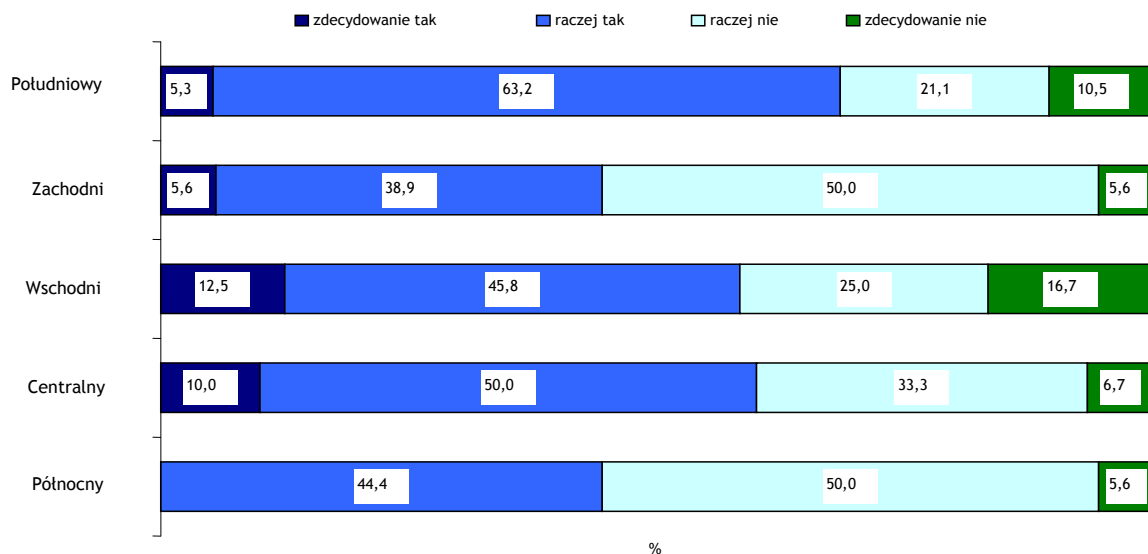

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 112 – Rozkład odpowiedzi na pytanie: czy obecnie obowiązujący system regulacji prawnych sprzyja rozwojowi spółdzielczości społecznej?

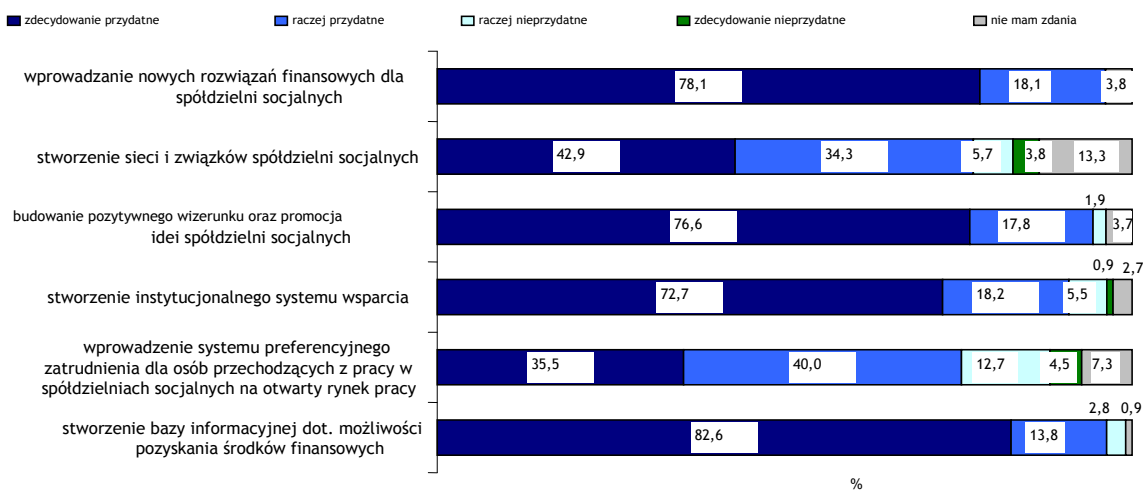

Wykres 113 – Rozkład odpowiedzi na pytanie: czy obecnie obowiązujący system regulacji prawnych sprzyja rozwojowi spółdzielczości społecznej wg regionów^a

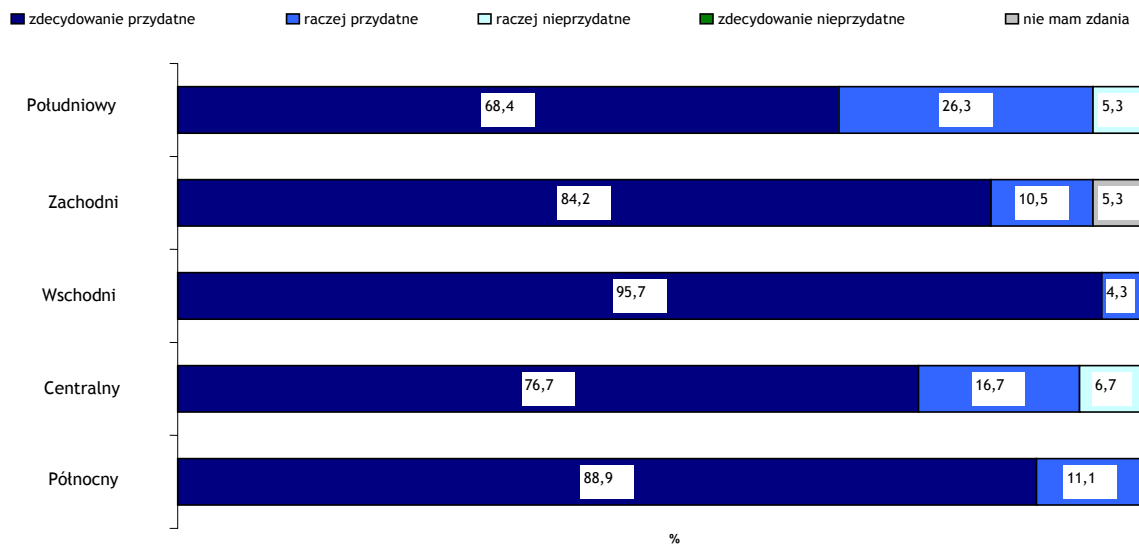

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Wykres 114 – Oceny przydatności działań mających na celu wsparcie spółdzielni społecznych

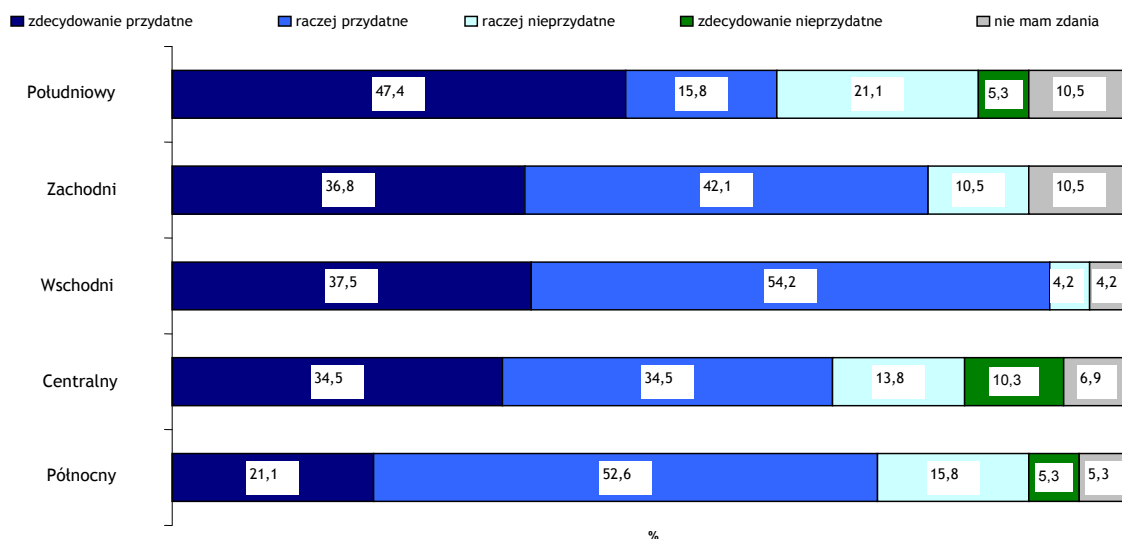
Wykres 115 – Ocena przydatności działania: stworzenie bazy informacyjnej dot. możliwości pozyskania środków finansowych wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Nieco mniejsze poparcie badanych uzyskała propozycja wprowadzenia preferencyjnego zatrudniania osób przechodzących ze spółdzielni socjalnych na otwarty rynek pracy. Jako zdecydowanie lub raczej przydatną oceniło ją 91,7% respondentów z regionu wschodniego, 78,9% respondentów z regionu zachodniego oraz 63,2% respondentów z regionu wschodniego.

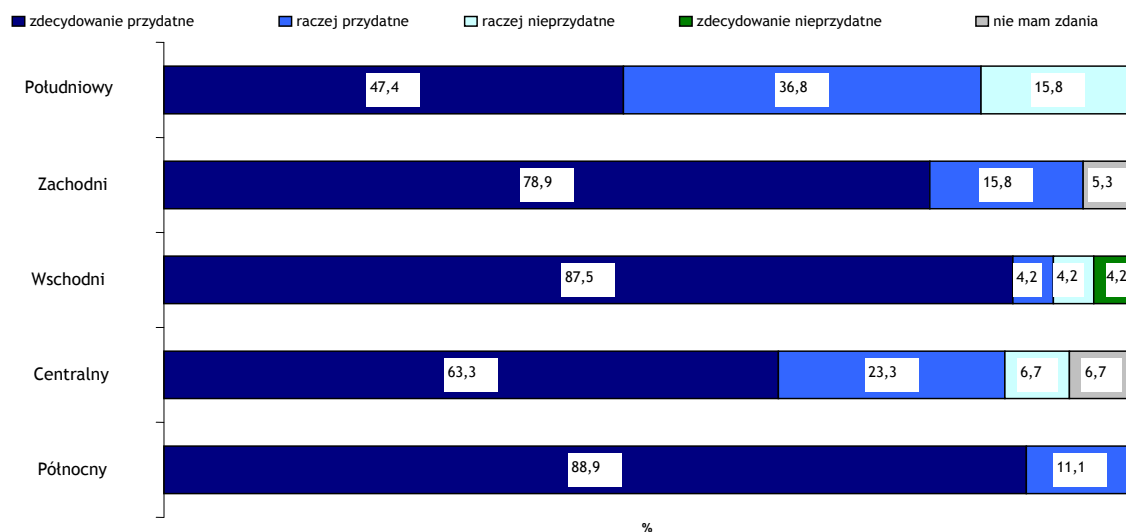
Wykres 116 – Ocena przydatności działania: wprowadzenie systemu preferencyjnego zatrudnienia dla osób przechodzących z pracy w spółdzielniach socjalnych na otwarty rynek pracy wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Ważnym instrumentem, który mógłby pozytywnie wpłynąć na kondycję spółdzielni socjalnych w opinii badanych byłoby stworzenie kompleksowego, instytucjonalnego systemu wsparcia, który uwzględniałby różne formy wsparcia, w tym doradztwo, szkolenia, jak i pomoc finansową i rzeczową. Powyższe rozwiązanie jako przydatne uznało 100% w regionie północnym, 94,7% badanych w regionie zachodnim oraz 91,7% badanych w regionie wschodnim.

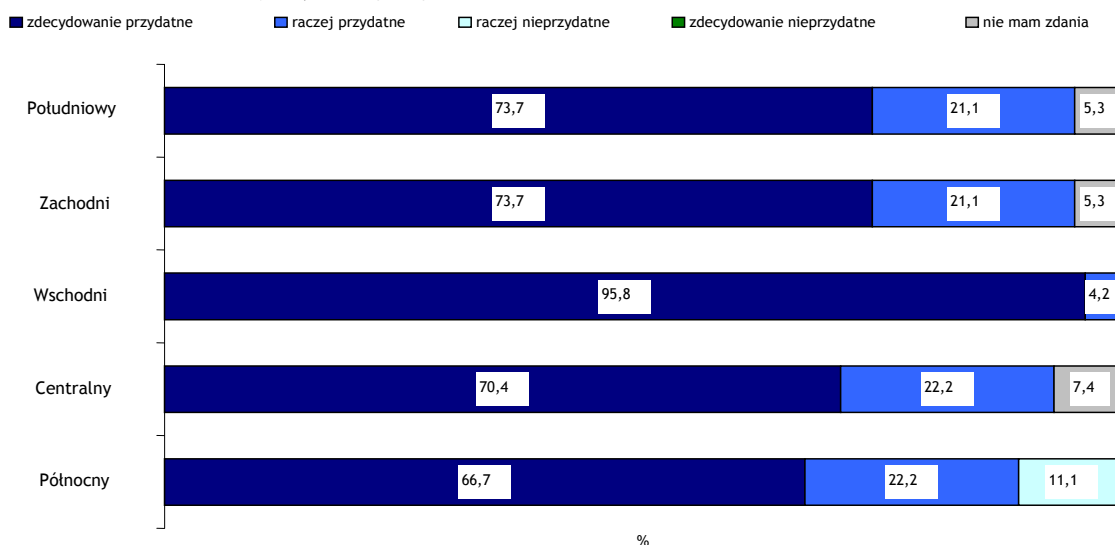
Wykres 117 – Ocena przydatności działania: stworzenie instytucjonalnego systemu wsparcia (doradztwo, szkolenia, pomoc finansowa i rzeczowa) wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Innym działaniem, które zostało poddane ocenie badanych było budowanie pozytywnego wizerunku oraz promocja spółdzielczości społecznej. Podobnie jak wcześniejsze propozycje zostało ono ocenione pozytywnie przez wszystkich respondentów.

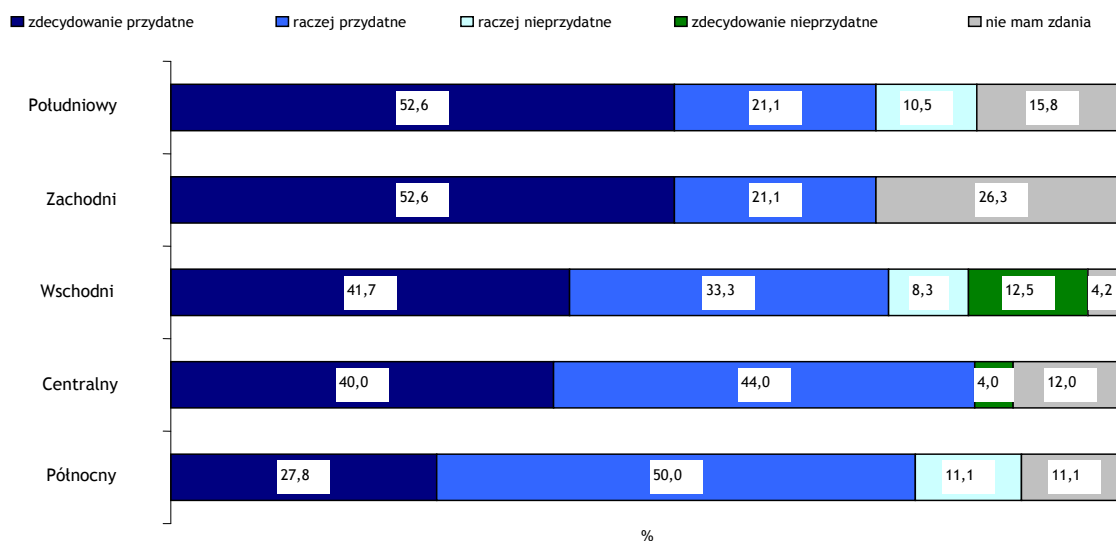
Wykres 118 – Ocena przydatności działania: budowanie pozytywnego wizerunku oraz promocja idei spółdzielni społecznych wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Ocena przydatności działania polegającego na stworzeniu sieci i związków spółdzielni społecznych wykazuje stosunkowo duże zróżnicowanie regionalne. Największy odsetek odpowiedzi wskazujących na zdecydowaną przydatność takiej formy wsparcia odnotowano w regionie zachodnim i południowym (52,6%). W tym miejscu należy zaznaczyć, iż w tych dwóch regionach odnotowano również największy udział spółdzielni, które deklarują członkostwo w Ogólnopolskim Związku Rewizyjnym Spółdzielni Społecznych. Można więc uznać, że dostrzegają one praktyczne korzyści płynące z przynależności do organizacji zrzeszającej spółdzielnie społeczne w Polsce.

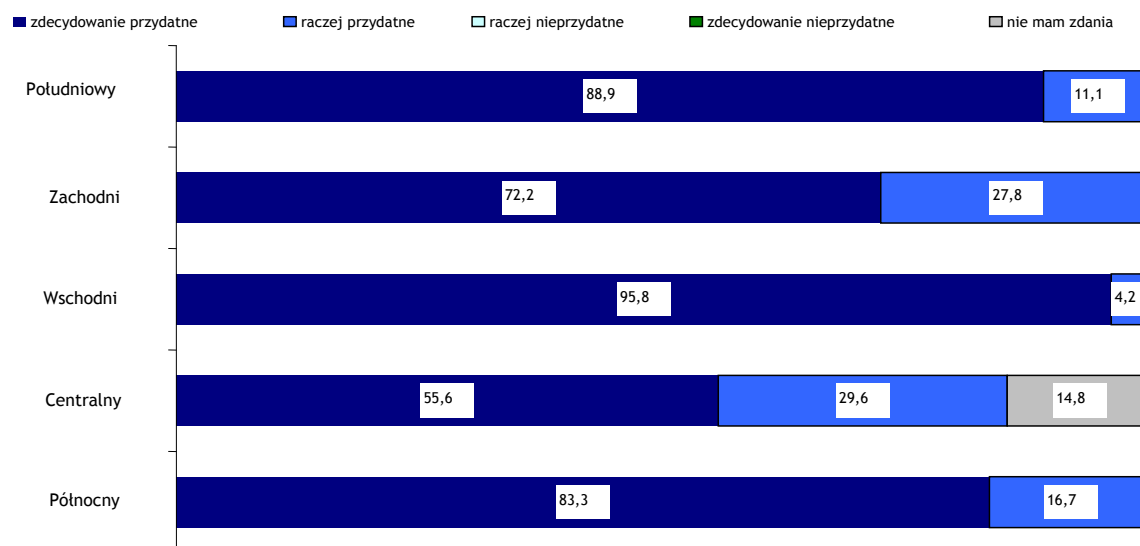
Wykres 119 – Ocena przydatności działania: stworzenie sieci i związków spółdzielni socjalnych wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Kolejnym zagadnieniem, o którego ocenę przydatności poproszono przedstawicieli spółdzielni socjalnych było wprowadzenie nowych rozwiązań finansowych dla spółdzielni socjalnych, w tym np. funduszu pożyczkowego. Podobnie jak w przypadku wcześniejszych propozycji również ta spotkała się z pozytywną oceną respondentów. Jako przydatną oceniła je zdecydowana większość badanych, przy czym w przypadku czterech z pięciu regionów odsetek odpowiedzi twierdzących osiągnął poziom 100% wskazań.

Wykres 120 – Ocena przydatności działania: wprowadzanie nowych rozwiązań finansowych dla spółdzielni socjalnych np. fundusz pożyczkowy wg regionów^a

^a Spółdzielnie przypisano do regionów w oparciu o podział terytorialny odpowiadający obszarom działalności Centrów Ekonomii Społecznej.

Statystyczna Polska Spółdzielnia Socjalna w świetle wyników badania „Monitoring Spółdzielni Socjalnych” – podsumowanie

Średni czas tworzenia spółdzielni socjalnej wynosił około 4 miesięcy, przy czym najkrótszy był on dla regionu wschodniego. W regionie zachodnim i centralnym maksymalny okres wynosił 12 miesięcy, a minimalny 1 miesiąc. Spośród badanych spółdzielni 58% założonych było w okresie do 3 miesięcy, dalsze 30,4% w okresie od 4 do 6 miesięcy (okres liczony do momentu zarejestrowania w KRS od walnego zebrania założycielskiego). Rzeczywiste uruchomienie produkcji następowało nieco później. Dla 37,8% badanych było to w ciągu 3 albo 4–6 miesięcy od zebrania założycielskiego, natomiast dla 18,9% okres do uruchomienia działalności wynosił 6–12 miesięcy, natomiast 5,4% badanych potrzebowało ponad roku na właściwe uruchomienie działalności spółdzielni socjalnej.

Przeciętna liczba członków założycieli badanych spółdzielni socjalnych wynosiła 7,75. W większości regionów kształtowała się ona na poziomie ok. 7.

Główną grupą, spośród której rekrutuje się większość członków założycieli spółdzielni socjalnych, są osoby bezrobotne. W przypadku 83% spółdzielni członkami założycielami były osoby bezrobotne. Uwagę zwraca również stosunkowo wysoki odsetek spółdzielni mających w składzie członków założycieli osoby niepełnosprawne (38,4%). Z drugiej strony należy podkreślić i to, że w składzie podmiotów założycielskich badanych spółdzielni nie było: osób zwalnianych z zakładów karnych, uzależnionych od narkotyków, czy uchodźców oraz kościelnych osób prawnych.

W 2010 r. wśród badanych spółdzielni socjalnych zdecydowanie przeważały spółdzielnie małe, liczące od 5 do 9 członków. 10 i więcej członków miało zaledwie 10% spółdzielni.

Wśród badanych spółdzielni dominującą formą zatrudnienia jest spółdzielcza umowa o pracę (55%), kolejnymi najczęściej wskazywanymi formami zatrudnienia była umowa o dzieło (22%) lub umowa zlecenia (20%).

Ponad 1/3 badanych spółdzielni zatrudniała dodatkowych pracowników nie będących członkami spółdzielni.

Spółdzielnie socjalne zajmują się przede wszystkim świadczeniem usług. W badanej zbiorowości jedynie 14% badanych deklarowało, że w zakresie swojej aktywności mają także działalność produkcyjną. Dominującym obszarem działalności badanych spółdzielni socjalnych były usługi z zakresu dom i ogród (43%). Drugim najczęściej wskazywanym polem działalności gospodarczej badanych podmiotów było budownictwo (33,3%), tj. usługi elektryczne, elektroniczne, hydrauliczne, konserwatorskie, malarskie, remontowe, spawalnicze, stolarskie, ślusarskie oraz kamieniarskie. Trzecim zaś gastronomia (27,9%), w tym usługi cateringowe, organizacja imprez okolicznościowych oraz prowadzenie lokali gastronomicznych.

Głównym odbiorcą produktów i usług powstających w spółdzielniach socjalnych w Polsce w 2010 r. były osoby fizyczne (37%), na kolejnym miejscu lokowały się firmy prywatne (23%) oraz instytucje administracji publicznej (22%). Stosunkowo rzadko odbiorcami produktów/usług spółdzielni były organizacje pozarządowe (12%) oraz inne spółdzielnie socjalne (2%).

Wyraźna większość spółdzielni socjalnych, poza działalnością gospodarczą, prowadzi także działania w sferze społecznej. Można powiedzieć, że w skali kraju dwie na trzy spółdzielnie prowadzą różne działania mające na celu dobro wspólne. Liczba rodzajów działań o charakterze społeczno-kulturalnym prowadzonych w 2011 r. ukształtowała się na przeciętnym poziomie 4,1. Przy czym należy pamiętać, że ta miara została obliczona w stosunku do wszystkich spółdzielni,

a w końcu część z nich nie prowadzi działalności społecznej, co oznacza, że w tych, które są aktywne w przestrzeni społecznej liczba rodzajów działalności o charakterze społeczno-kulturalnym jest jeszcze wyższa. W świetle tych danych należy uznać, że środowisko spółdzielców jest bardzo aktywne w kształtowaniu przestrzeni społecznej.

Aktywność społeczno-kulturalna badanych spółdzielni socjalnych kierowana jest przede wszystkim do wąskiej grupy beneficjentów – członków spółdzielni. Jak pokazują wyniki badania – aż 86% procent wśród spółdzielni prowadzących działalność społeczno-kulturalną czyni to na rzecz swoich członków. Wyraźnie mniejsza frakcja (67,1%) prowadzi takie działania na rzecz szerszych społeczności we współpracy z innymi podmiotami. A jeszcze mniejsza frakcja (58,6%) prowadzi takie działania samodzielnie.

Całkowite przychody badanych podmiotów były bardzo zróżnicowane. Rozpiętość przychodów spółdzielni socjalnych w analizowanym okresie sięgnęła ponad miliona złotych.

Przynajmniej 25% objętych badaniem spółdzielni w 2010 r. nie odnotowało żadnych przychodów. Dodatkowo należy podkreślić, że przynajmniej 50% badanych podmiotów miało przychody całkowite nie wyższe niż 20 161 zł w skali roku, a więc ich miesięczne całkowite przychody nie przekraczały 1700 zł. Przynajmniej ¼ spółdzielni o najlepszych wynikach finansowych odnotowała przychód całkowity za rok 2010 w wysokości blisko 100 tys. zł lub wyższy. Te znaczące zróżnicowanie całkowitych przychodów spółdzielni powoduje, że średni przychód całkowity przypadający na spółdzielnię wyniósł blisko 82 tys. zł.

Głównym źródłem przychodów spółdzielni socjalnych w 2010 r. były **przychody z otwartego rynku** (74%). Blisko 3 złote na 4 złote z wpływów finansowych spółdzielni stanowiły środki pochodzące z działalności gospodarczej.

Przychody spółdzielni socjalnych pochodzące z realizacji zleconych zadań publicznych charakteryzują się dużą koncentracją. Spore środki finansowe na realizację zadań publicznych trafiają jedynie do niewielkiej grupy spółdzielni.

W badaniu wskazywana była spółdzielnia, która wykonała zlecenia publiczne na łączną kwotę 305 000 zł. Średni przychód wynosił z tego tytułu 16 312 zł, region²² wschodni miał ten współczynnik dziewięciokrotnie wyższy niż region północny.

Szczególna intensyfikacja w zakresie wykonywania zadań zleconych przez administrację publiczną odnotowywana jest dla regionu wschodniego i południowego (średni przychód odpowiednio 28 674,58 zł i 26 512,74 zł), natomiast najniższa w regionie północnym.

Dochody z pozostałych źródeł (darowizny, dotacje, sponsoring, etc.) stanowiły 27,7% przychodu spółdzielni socjalnych w regionie centralnym, dla porównania w regionie zachodnim było to 0,6%, a w regionie północnym 1,1%. Co najmniej 3/4 badanych spółdzielni nie osiągnęło przychodu z tego tytułu, natomiast jedna z nich osiągnęła przychód 173 824 zł.

W 2010 roku korzystny wynik finansowy (bilans zerowy lub dodatni) osiągnęło 54,8% (Centrum) i 54,2% (Wschód). W regionie zachodnim 58% spółdzielni miało problemy ze zbilansowaniem swojej działalności.

²² Na potrzeby badania dokonano podziału terytorium kraju na następujące makroregiony: region zachodni (woj. wielkopolskie, lubuskie, dolnośląskie, opolskie); region północny (woj. zachodniopomorskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie); region centralny (woj. kujawsko-pomorskie, łódzkie, mazowieckie); region wschodni (woj. podlaskie, lubelskie, podkarpackie); region południowy (woj. małopolskie, śląskie, świętokrzyskie).

Spółdzielnie, które osiągnęły nadwyżkę przychodu przeznaczały ją głównie na zwiększenie funduszu zasobowego (50%)²³, na społeczną i zawodową reintegrację członków spółdzielni oraz na działalność społeczną i oświatowo-kulturalną (31%)²⁴, na fundusz inwestycyjny (9%) oraz na pozostałe (10%).

Sytuacja finansowa spółdzielni socjalnych wykazuje silne tendencje rozwarstwieniowe, wskazywane m.in. w badaniu *Monitoring spółdzielni socjalnych* dane uśrednione bez wątpliwości nie wskazują na kondycje tego sektora w Polsce.

Pozytywnym symptomem jest możliwość zbilansowania rocznego budżetu spółdzielni w ponad 50% przypadków dla całego kraju, jak również silne zorientowanie prorynkowe działalności spółdzielni, gdyż to otwarty rynek stanowi od 50,3% (Centrum) do 94,6% (Północ) źródło przychodów (średnia 73,6%).

Subiektywna ocena kondycji finansowej spółdzielni jest jednak odmienna od powyższych danych. Bardzo dobrze i dobrze ocenia ją odpowiednio 3% i 12% badanych, natomiast jako złą i bardzo złą odpowiednio 38% i 10%. Wyniki te również są silnie zróżnicowane terytorialne, w regionie zachodnim jako dobrą lub średnią sytuację ocenia 21,1% i 52,6% respondentów, natomiast w regionie centralnym jako złą i bardzo złą odpowiednio 48,4% i 12% i północnym odpowiednio 42,1% i 10,5%.

O pogorszeniu sytuacji finansowej w stosunku do roku poprzedzającego badanie najczęściej wspominały spółdzielnie z regionu centralnego oraz wschodniego, odmiennie zaś z północnego (50% wskazań) oraz południowego (36,4%).

Zaledwie 18% badanych wskazywało na możliwość finansowego uniezależnienia się od finansowej pomocy zewnętrznej. Najlepiej swe szanse oceniały spółdzielnie z regionu centralnego, pomimo iż korzystały sumarycznie bardzo mocno z innych, zewnętrznych źródeł wsparcia.

²³ Zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych powinno to być nie mniej niż 40% nadwyżki.

²⁴ Zgodnie z art. 10 ust. 1 w zw. z art. 2 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, nie mniej niż 40% nadwyżki.

Wnioski

Obszary działalności spółdzielni socjalnych

Wybierając profil działalności gospodarczej spółdzielcy socjalni najczęściej wybierają strategię dostępnych zasobów (wykształcenie/umiejętności członków i posiadane zasoby). Nieco rzadziej wybierają strategię opartą o zapotrzebowanie rynkowe.

Spółdzielnie socjalne w sferze gospodarczej zajmują się przede wszystkim świadczeniem usług.

Działalność badanych spółdzielni socjalnych ma charakter wielobranżowy, a więc świadczą usługi (lub zajmują się produkcją dóbr) w przynajmniej w kilku branżach.

Głównymi odbiorcami produktów i usług powstających w spółdzielniach socjalnych w Polsce w 2010 r. były osoby fizyczne.

Spółdzielcy są podzieleni w kwestii tego, czy społeczny charakter prowadzonej przez nich działalności jest atutem, czy ograniczeniem.

Przeważająca większość spośród objętych badaniem spółdzielni socjalnych zamierza w przyszłości poszerzyć zakres swojej działalności gospodarczej.

Większość spółdzielni zamierzających poszerzyć swoją działalność gospodarczą planuje to zrobić w oparciu o dotychczasowe zasoby i doświadczenia poprzez zdobycie nowych klientów i poszerzenie oferty usług/produktów.

Niespełna połowa badanych spółdzielni socjalnych posiadała opracowaną strategię rozwoju firmy.

Wyniki badania pokazują, że relacje spółdzielni socjalnych z firmami prywatnymi oparte są o rynkowe normy wymiany, bardzo rzadko współpraca ta przybiera ściślejszą współpracę w osiągnięciu celów społecznych i ekonomicznych.

W opinii badanych możliwości spółdzielni socjalnych konkurowania z firmami prywatnymi są oceniane częściej nisko niż wysoko.

Większość spółdzielni socjalnych poza działalnością gospodarczą prowadzi także działania w sferze społecznej.

W świetle wyników badań należy uznać, że środowisko spółdzielców jest bardzo aktywne w kształtowaniu przestrzeni społecznej. Problem w tym, że większość tych działań jest kierowana do wąskiej grupy beneficjentów, którymi w przeważającej większości są tylko i wyłącznie członkowie spółdzielni.

Ponad połowa krajowych spółdzielni socjalnych prowadzi takie działania, które ustawodawca zalicza do sfery pożytku publicznego.

Aktywność spółdzielni socjalnych w sferach pożytku publicznego jest dość wysoka, najczęściej spółdzielcy prowadzą działalność na rzecz integracji i reintegracji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Przeważająca część środowiska spółdzielców socjalnych ocenia wysoko szanse spółdzielni w konkurencji z podmiotami III sektora, dodatkowo drugie tyle badanych oceniła te szanse jako podobne.

Nieco ponad połowa z objętych badaniem spółdzielni socjalnych deklarowała prowadzenie pomiaru efektów swoich działań. Jeśli w spółdzielni jest prowadzona ocena rezultatów działalności, to zwykle jest ona wykonywana własnymi siłami spółdzielców.

W opiniach badanych na temat korzyści jakie płyną z działalności spółdzielni dominował gospodarczy wymiar działalności spółdzielni socjalnej. Na społeczne korzyści badani zwracali uwagę wyraźnie rzadziej.

Poglądy badanych spółdzielców na to, jakie korzyści z pracy w spółdzielni socjalnej odnosi zatrudnieni pracownicy koncentrowały się wokół zdolności i umiejętności związanych ze środowiskiem pracy.

Znaczna część spółdzielni socjalnych prowadzi monitoring dalszych losów swoich byłych członków/pracowników. Wśród sposobów monitorowania tego, jak toczą się dalsze losy ich członków/pracowników dominują nieformalne metody prowadzenia monitoringu.

Sytuacja finansowa spółdzielni socjalnych

Całkowite przychody badanych podmiotów były bardzo zróżnicowane. Rozpiętość przychodów spółdzielni socjalnych w analizowanym okresie sięgnęła ponad miliona złotych.

Przynajmniej 25% objętych badaniem spółdzielni w 2010 r. nie odnotowało żadnych przychodów. Dodatkowo należy podkreślić, że przynajmniej 50% badanych podmiotów miało przychody całkowite nie wyższe niż 20 161 zł w skali roku, a więc ich miesięczne całkowite przychody nie przekraczały 1700 zł. Przynajmniej 1/4 spółdzielni o najlepszych wynikach finansowych odnotowała przychód całkowity za rok 2010 w wysokości blisko 100 tys. zł lub wyższy. Te znaczące zróżnicowanie całkowitych przychodów spółdzielni powoduje, że średni przychód całkowity przypadający na spółdzielnię wyniósł blisko 82 tys. zł.

Głównym źródłem przychodów spółdzielni socjalnych w 2010 r. były przychody z otwartego rynku (74%). Blisko 3 złote na 4 złote z wpływów finansowych spółdzielni stanowiły środki pochodzące z działalności gospodarczej.

Przychody spółdzielni socjalnych pochodzące z realizacji zleconych zadań publicznych charakteryzują się dużą koncentracją. Spore środki finansowe na realizację zadań publicznych trafiają jedynie do niewielkiej grupy spółdzielni.

Ocena regulacji prawnych określających ramy funkcjonowania spółdzielni

Większość badanych pozytywnie ocenia zmiany wdrożone nowelizacją ustawy o spółdzielniach socjalnych z 2009 r.

Ponad połowa badanych (56%) uważa, że obecnie obowiązujący system regulacji prawnych sprzyja rozwojowi spółdzielczości socjalnej w Polsce.

Spośród zmian w ustawie o spółdzielniach socjalnych wprowadzonych w 2009 r. wszystkie oceniane były zdecydowanie korzystnie lub raczej korzystnie, a w szczególności: uregulowanie zasad zatrudniania w spółdzielni osób niebędących członkami spółdzielni (89,4% wskazań), wydłużenie okresu refundowania składek ubezpieczeniowych (91,5%), możliwość stosowania uproszczonej rachunkowości (76,3%), umożliwienie zatrudnienia członków spółdzielni nie tylko na podstawie spółdzielczej umowy o pracę (92,9%) oraz umożliwienie zakładania spółdzielni przez osoby prawne (68,8% – z czego 41,1% raczej korzystne). Nowelizacja z 2009 roku była szczególnie dobrze oceniana w województwach północnych oraz południowych, natomiast w województwach

zachodnich, aż 47,4% respondentów nie miało zdania na ten temat. W pozostałych przypadkach występują pomijalne międzyregionalne różnicowania w odpowiedziach.

Wśród najważniejszych problemów wewnętrznych spółdzielni socjalnych badani najczęściej wskazywali: nierównomierną aktywność członków spółdzielni (30%), brak wiedzy o dostępnych ułatwieniach, z których mogą korzystać spółdzielnie socjalne (19,4%) oraz konflikty wewnętrzne (16,5%).

Do najczęściej wskazywanych zewnętrznych problemów związanych z funkcjonowaniem spółdzielni socjalnych badani zaliczyli: brak zrozumienia i zainteresowania spółdzielczością socjalną wśród przedstawicieli władz samorządowych (ogółem 37,8%), trudności z pozyskaniem zleceń na rynku komercyjnym oraz zadań zleconych przez administrację publiczną (20,5%) oraz problemy z pozyskaniem środków finansowych (15,9%).

Analiza mocnych i słabych stron, szans oraz zagrożeń dla sektora spółdzielczości socjalnej w Polsce

Tablica 14 – Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – Równomierny rozwój spółdzielni w regionach kraju. – Większość pracujących w spółdzielniach osób jest zatrudniona w formie spółdzielczej umowy o pracę. – Wśród zatrudnionych w spółdzielniach znaczący udział stanowią osoby niepełnosprawne. – Stosunkowo częste w zmiany w poziomie zatrudnienia. – Spółdzielnie zwykle prowadzą działalność gospodarczą w kilku branżach, a więc starają się szeroko przystosować do warunków rynkowych. – Umiejętność pozyskania klientów na otwartym rynku. – Spółdzielnie podejmują często działania o charakterze społecznym. – Przeważająca część przychodów tych spółdzielni socjalnych, które odnotowały wpływy finansowe, pochodzi z otwartego rynku. 	<ul style="list-style-type: none"> – Niska elastyczność w procesie dostosowania wolumenu zatrudnienia do oczekiwań rynkowych. – Niedostateczna wiedza o obowiązkach związanych z tworzeniem funduszy spółdzielni. – Niska strukturalizacja procesów organizacyjnych. – Wybór obszarów działalności gospodarczej jest dokonywany przede wszystkim w oparciu o dostępne zasoby. – Niska współpraca w zakresie działalności gospodarczej z innymi spółdzielniami socjalnymi. – Niska kreatywność w zakresie innowacji gospodarczej. – Częsty brak strategii rozwoju przedsiębiorstwa. – Działania spółdzielni o charakterze społecznym są kierowane do wąskich grup – członków spółdzielni. – Stosunkowo rzadko prowadzone działania mające na celu ocenę rezultatów prowadzonych działań. – Znacząca część spółdzielni nie odnotowała w roku obrotowym przychodów. – Przychody spółdzielni z otwartego rynku kształtują się na niskim poziomie. – Dominująca część podmiotów uzyskała negatywny wynik finansowy. – Ograniczone środki do dyspozycji z działalności gospodarczej powodują, że spółdzielnie rzadko przeznaczają je na wydatki związane z rozwojem przedsiębiorstwa. – Nierównomierna aktywność członków w działalności spółdzielni.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – Spółdzielnie w różnych regionach kraju mogą stać się trwałym elementem systemu reintegracji społeczno-zawodowej. – Rozwój spółdzielczości socjalnej stanowi dużą szansę na znalezienie zatrudnienia dla osób niepełnosprawnych. – Niska strukturalizacja organizacyjna daje możliwość elastycznego podejmowania decyzji. – Wykorzystanie dostępnych zasobów i kwalifikacji daje możliwość utworzenia profesjonalnie działających podmiotów. – Wielość obszarów działalności sprzyja pozyskiwaniu różnych nowych kontaktów biznesowych. – Spółdzielnie socjalne w przeważającej mierze planują poszerzenie działalności gospodarczej. – Doświadczenie w prowadzeniu działań o charakterze społeczno-kulturalnym można wykorzystać w szerszym kontekście społeczności lokalnej. – Niskie przychody rokuje na wyższe tempo wzrostu w kolejnych latach (efekt bazy). 	<ul style="list-style-type: none"> – Deregulacje zmieniające formułę zatrudnienia mogą spowodować, że większość spółdzielni przestanie istnieć. – Możliwy negatywny wizerunek przedsiębiorstwa wywołany składem pracowników (pochodzenie z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym). – Trudności w sprostaniu zleceniom rynkowym wynikające z ubytku personelu. – Wykorzystanie dostępnych zasobów i kwalifikacji tworzy ryzyko niedopasowania profili działalności do warunków rynkowych. – Wielość obszarów działalności gospodarczej powoduje problemy organizacyjne, które mogą rzutować na rzetelność prowadzonych działań. – Brak wiary w możliwość równej konkurencji gospodarczej z firmami prywatnymi. – Brak profesjonalnych procedur oceny efektów rezultatów sprzyja działaniom chaotycznym i niewłaściwemu ukierunkowaniu aktywności gospodarczo-społecznej. – Brak przychodów w długich okresach czasu rodzi wyraźne ryzyko upadłości podmiotów. – Nieumiejętność prowadzenie polityki finansowej tworzy realne ryzyko upadłości podmiotów.
Szanse	Zagrożenia
	<ul style="list-style-type: none"> – Niewielka część spółdzielców dostrzega możliwość niezależnego działania bez zewnętrznej pomocy finansowej. – Problemy związane z zaangażowaniem w działalność spółdzielni pojedynczych członków wywołują konflikty i działają dezorganizacyjnie. – Często występujący brak zrozumienia ze strony władz lokalnych.

Spis tablic

Tablica 1 –	Kwota dotacji przyznanych spółdzielniom socjalnym ze środków Funduszu Pracy w latach 2005–2011	10
Tablica 2 –	Liczba udzielonych dotacji i wydatki Funduszu Pracy (w tys. zł) w poszczególnych miesiącach 2010 r.	10
Tablica 3 –	Wydatki z Funduszu Pracy w roku 2010 w ujęciu wojewódzkim	11
Tablica 4 –	Szczegółowo w 2011 r. liczba dotacji i wydatki Funduszu Pracy w poszczególnych województwach i powiatowych urzędach pracy	12
Tablica 5 –	Środki na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej z Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w latach 2010–2011	13
Tablica 6 –	Zadania publiczne zlecane w 2010 roku przez instytucje administracji publicznej spółdzielniom socjalnym na podstawie Udup	15
Tablica 7 –	Zadania publiczne zlecane w 2011 roku przez instytucje administracji publicznej spółdzielniom socjalnym na podstawie Udup	15
Tablica 8 –	Regionalne Fundusze Ekonomii Społecznej	17
Tablica 9 –	Podmioty prowadzące Ośrodki Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej w latach 2007–2009	18
Tablica 10 –	Liczba wniosków o dofinansowanie złożonych przez spółdzielnie socjalne w ramach PO FIO w latach 2009–2011	20
Tablica 11 –	Wykaz podmiotów, które otrzymały dotację w ramach Komponentu Regionalnego PO FIO w 2011 r.	20
Tablica 12 –	Lista projektów zrealizowanych lub realizowanych przez spółdzielnie socjalne w ramach PO KL 2007–2013 (stan na 01.11.2011 r.)	20
Tablica 13 –	Liczba spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości i w populacji oraz zasięg badania	27
Tablica 14 –	Analiza SWOT	96

Spis wykresów

Wykres 1 –	Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2009–2011	8
Wykres 2 –	Przyrost spółdzielni socjalnych w poszczególnych województwach w roku 2010 ..	9
Wykres 3 –	Przyrost spółdzielni socjalnych w poszczególnych województwach w roku 2011	9
Wykres 4 –	Udział spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości wg regionów	28
Wykres 5 –	Udział spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości wg roku założenia	28
Wykres 6 –	Średni czas działalności spółdzielni wg regionów	29
Wykres 7 –	Procent spółdzielni socjalnych należących do Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych wg regionów	29
Wykres 8 –	Struktura spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości wg podmiotu założycielskiego	30
Wykres 9 –	Średnia liczba podmiotów założycielskich wg regionów	30
Wykres 10 –	Procent spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości, które wśród podmiotów założycielskich miały: (...)	31

Wykres 11 –	Udział spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości wg aktualnej liczby członków	31
Wykres 12 –	Średnia liczba członków spółdzielni wg regionów	32
Wykres 13 –	Udział spółdzielni socjalnych w badanej zbiorowości wg zmian w liczbie członków	32
Wykres 14 –	Procent spółdzielni socjalnych, które odnotowały zmiany w liczbie członków wg regionów	33
Wykres 15 –	Liczba członków spółdzielni, którzy uczestniczyli w zajęciach organizowanych przez Centra Integracji Społecznej i Kluby Integracji Społecznej	33
Wykres 16 –	Procent członków spółdzielni, którzy nie uczestniczyli w zajęciach organizowanych przez Centra Integracji Społecznej i Kluby Integracji Społecznej wg regionów	34
Wykres 17 –	Struktura spółdzielni wg stosowanych form zatrudnienia	34
Wykres 18 –	Procent spółdzielni wg stosowanych form zatrudnienia i regionów	35
Wykres 19 –	Procent spółdzielni zatrudniających pracowników z orzeczoną stopniem niepełnosprawności wg regionów	35
Wykres 20 –	Procent spółdzielni zatrudniających pracowników, którzy nie są jej członkami wg regionów	35
Wykres 21 –	Średni liczba pracowników spółdzielni, którzy nie są jej członkami wg regionów ...	36
Wykres 22 –	Zmiany w liczbie pracowników w badanej zbiorowości spółdzielni socjalnych	36
Wykres 23 –	Procent spółdzielni socjalnych, które odnotowały zmiany w liczbie członków wg regionów	37
Wykres 24 –	Procent spółdzielni socjalnych, korzystających z pomocy wolontariuszy wg regionów	37
Wykres 25 –	Średnia liczba wolontariuszy współpracujących ze spółdzielniami wg regionów ...	38
Wykres 26 –	Typowe zadania wolontariuszy współpracujących ze spółdzielniami – rozkład % wskazań	38
Wykres 27 –	Procent spółdzielni socjalnych zawierających z wolontariuszami umowę o świadczeniu usług wolontariackich wg regionów	39
Wykres 28 –	Procent spółdzielni socjalnych mających Radę Nadzorczą wg regionów	39
Wykres 29 –	Procent spółdzielni socjalnych posiadających specjalnie wydzielone fundusze wg regionów	40
Wykres 30 –	Struktura specjalnie wydzielonych funduszy w badanych spółdzielniach socjalnych wg rodzaju i regionów	40
Wykres 31 –	Procent spółdzielni socjalnych, w których przyjęto formalnie dokumenty organizacyjne/poza statutem/wg regionów	41
Wykres 32 –	Struktura rodzajów przyjętych formalnie dokumentów organizacyjnych w badanych spółdzielniach socjalnych wg rodzaju i regionów	41
Wykres 33 –	Uwarunkowania wyboru obszaru działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych – rozkład % wskazań	43
Wykres 34 –	Uwarunkowania wyboru obszaru działalności gospodarczej spółdzielni – najczęstsze wskazania wg regionów	43
Wykres 35 –	Obszary działalności gospodarczej spółdzielni społecznych – rozkład % wskazań	44
Wykres 36 –	Obszary działalności gospodarczej spółdzielni społecznych – najczęstsze wskazania wg regionów	44

Wykres 37 – Średnia liczba branż, w których spółdzielnie socjalne prowadzą działalność gospodarczą wg regionów	45
Wykres 38 – Główni klienci badanej zbiorowości spółdzielni socjalnych	45
Wykres 39 – Główni klienci spółdzielni socjalnych – najwyższy udział w strukturze – wg regionów	46
Wykres 40 – Rozkład odpowiedzi na pytanie w jaki sposób wpływa na pozyskiwanie klientów podkreślanie społecznego charakteru spółdzielni	46
Wykres 41 – Procent spółdzielni uznających, że podkreślanie społecznego charakteru spółdzielni ułatwia pozyskiwanie klientów wg regionów	47
Wykres 42 – Procent spółdzielni planujących rozszerzenie działalności gospodarczej wg regionów	47
Wykres 43 – Planowane sposoby poszerzenia działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych – rozkład wskazań	48
Wykres 44 – Planowane sposoby poszerzenie działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych – najczęstsze wskazania wg regionów	49
Wykres 45 – Procent spółdzielni socjalnych mających opracowaną strategię rozwoju przedsiębiorstwa wg regionów	49
Wykres 46 – Rodzaje współpracy pomiędzy spółdzielniami socjalnymi a firmami prywatnymi – rozkład % wskazań	50
Wykres 47 – Rodzaje współpracy pomiędzy spółdzielniami socjalnymi a firmami prywatnymi – najczęstsze wskazania wg regionów	50
Wykres 48 – Rozkład odpowiedzi na pytanie o ocenę możliwości konkurencyjności spółdzielni socjalnej z firmami na otwartym rynku	51
Wykres 49 – Procent spółdzielni oceniających pozytywnie możliwość konkurencyjności spółdzielni socjalnych z firmami na otwartym rynku wg regionów	51
Wykres 50 – Procent spółdzielni socjalnych prowadzących działalność społeczną lub kulturalno-oświatową wg regionów	52
Wykres 51 – Średnia liczba prowadzonych działań społecznych lub kulturalno-oświatowych przypadająca na spółdzielnię socjalną wg regionów	52
Wykres 52 – Procent spółdzielni socjalnych prowadzących działalność społeczną lub kulturalno-oświatową wg rodzajów	53
Wykres 53 – Procent spółdzielni socjalnych prowadzących działalność społeczną lub kulturalno-oświatową wg rodzajów i regionów	53
Wykres 54 – Procent spółdzielni socjalnych prowadzących działalność w sferach pożytku publicznego wg regionów	54
Wykres 55 – Średnia liczba prowadzonych działań w sferach pożytku publicznego przypadająca na spółdzielnię socjalną wg regionów	54
Wykres 56 – Najczęściej prowadzone rodzaje działalności w sferach pożytku publicznego – procent spółdzielni socjalnych prowadzących tego typu działania	55
Wykres 57 – Najczęściej prowadzone rodzaje działalności w sferach pożytku publicznego wg regionów – procent spółdzielni socjalnych prowadzących tego typu działania	56
Wykres 58 – Rodzaje współpracy pomiędzy spółdzielniami socjalnymi a organizacjami pozarządowymi lub przedsiębiorstwami społecznymi – rozkład % wskazań	56

Wykres 59 –	Rodzaje współpracy pomiędzy spółdzielniami socjalnymi a organizacjami pozarządowymi lub przedsiębiorstwami społecznymi – najczęstsze wskazania wg regionów	57
Wykres 60 –	Rozkład odpowiedzi na pytanie o ocenę możliwości konkurowania spółdzielni socjalnej z podmiotami III sektora	57
Wykres 61 –	Procent spółdzielni oceniających pozytywnie możliwość konkurowania spółdzielni socjalnych z podmiotami III sektora wg regionów	58
Wykres 62 –	Procent spółdzielni socjalnych prowadzących pomiar efektów swoich działań gospodarczych i społecznych wg regionów	58
Wykres 63 –	Stosowane rodzaje pomiarów efektów swoich działań przez spółdzielnie socjalne – rozkład % wskazań	59
Wykres 64 –	Stosowane rodzaje pomiarów efektów swoich działań przez spółdzielnie socjalne – najczęstsze wskazania wg regionów	60
Wykres 65 –	Korzyści płynące z działalności spółdzielni socjalnych	60
Wykres 66 –	Korzyści płynące z działalności spółdzielni socjalnych – dwa pierwsze wskazania w rankingu wg regionów	61
Wykres 67 –	Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w następujących aspektach	61
Wykres 68 –	Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w kształtowaniu umiejętności komunikacji społecznej wg regionów	62
Wykres 69 –	Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w kształtowaniu umiejętności związanych z wykonywaniem zadań wg regionów	62
Wykres 70 –	Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w kształtowaniu zdolności do działania w organizacji wg regionów	63
Wykres 71 –	Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w kształtowaniu innych umiejętności potrzebnych w pracy wg regionów	63
Wykres 72 –	Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w rozumieniu reguł działania przedsiębiorstwa wg regionów	64
Wykres 73 –	Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w zwiększeniu mobilności wg regionów	64
Wykres 74 –	Procent uznających, że praca w spółdzielni zdecydowanie pomaga jej pracownikom w radzeniu sobie z konfliktami z prawem wg regionów	65
Wykres 75 –	Procent spółdzielni socjalnych monitorujących losy swoich byłych członków/pracowników wg regionów	65
Wykres 76 –	Sposoby monitorowania przez spółdzielnie losów swoich byłych członków/pracowników	66
Wykres 77 –	Sposoby monitorowania przez spółdzielnie losów swoich byłych członków/pracowników – najczęstsze wskazania wg regionów	66
Wykres 78 –	Całkowity przychód spółdzielni socjalnych w 2010 r. – parametry przeciętne	67
Wykres 79 –	Średni całkowity przychód spółdzielni socjalnych w 2010 r. wg regionów	68

Wykres 80 –	Struktura całkowitego przychodu badanej zbiorowości spółdzielni socjalnych wg źródeł przychodu	68
Wykres 81 –	Przychód własny z otwartego rynku spółdzielni socjalnych w 2010 r. – parametry przeciętne	69
Wykres 82 –	Średni przychód własny z otwartego rynku spółdzielni socjalnych w 2010 r. wg regionów	69
Wykres 83 –	Średni udział (%) jaki stanowi przychód własny z otwartego rynku spółdzielni socjalnych w przychodach całkowitych w 2010 r. wg regionów	70
Wykres 84 –	Przychód ze zleconych zadań publicznych spółdzielni socjalnych w 2010 r. – parametry przeciętne	70
Wykres 85 –	Średni przychód ze zleconych zadań publicznych spółdzielni socjalnych w 2010 r. wg regionów	71
Wykres 86 –	Średni udział (%) jaki stanowi przychód ze zleconych zadań publicznych spółdzielni socjalnych w przychodach całkowitych w 2010 r. wg regionów	71
Wykres 87 –	Przychód z pozostałych źródeł spółdzielni socjalnych w 2010 r. – parametry przeciętne	72
Wykres 88 –	Średni przychód z pozostałych źródeł spółdzielni socjalnych w 2010 r. wg regionów	72
Wykres 89 –	Średni udział (%) jaki stanowi przychód z pozostałych źródeł spółdzielni socjalnych w przychodach całkowitych w 2010 r. wg regionów	73
Wykres 90 –	Struktura badanej zbiorowości spółdzielni socjalnych wg wyniku finansowego w 2010 r.	73
Wykres 91 –	Struktura badanej zbiorowości spółdzielni socjalnych wg wyniku finansowego w 2010 r. i regionów	74
Wykres 92 –	Przeciętna struktura podziału nadwyżki bilansowej w badanych spółdzielniach socjalnych wg celów jej przeznaczenia	74
Wykres 93–	Przeciętna struktura podziału nadwyżki bilansowej w spółdzielniach socjalnych wg celów i regionów	75
Wykres 94 –	Rozkład ocen dotyczących aktualnej kondycji finansowej spółdzielni	76
Wykres 95 –	Rozkład ocen dotyczących aktualnej kondycji finansowej i regionów	76
Wykres 96 –	Rozkład odpowiedzi na pytanie o to w jaki sposób zmieniła się sytuacja finansowa spółdzielni w 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego	77
Wykres 97 –	Rozkład odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób zmieniła się sytuacja finansowa spółdzielni w 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego wg regionów	77
Wykres 98 –	Rozkład odpowiedzi na pytanie o to w jaki sposób zmieniła się niezależność finansowa spółdzielni w 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego	78
Wykres 99 –	Rozkład odpowiedzi na pytanie o to w jaki sposób zmieniła się niezależność finansowa spółdzielni w 2010 r. w porównaniu do roku poprzedniego wg regionów	78
Wykres 100 –	Rozkład ocen dotyczących szans na wzrost niezależności finansowej spółdzielni ...	78
Wykres 101 –	Rozkład ocen dotyczących szans na wzrost niezależności finansowej spółdzielni wg regionów	79
Wykres 102 –	Rozkład wskazań na najważniejsze wewnętrzne problemy spółdzielni socjalnych	79

Wykres 103 – Najważniejsze wewnętrzne problemy spółdzielni socjalnych – dwa najczęstsze wskazania – wg regionów	80
Wykres 104 – Rozkład wskazań na najważniejsze zewnętrzne problemy spółdzielni socjalnych ...	80
Wykres 105 – Najważniejsze zewnętrzne problemy spółdzielni socjalnych – dwa najczęstsze wskazania – wg regionów	81
Wykres 106 – Oceny regulacji prawnych wprowadzonych przez nowelizację ustawy o spółdzielniach socjalnych	82
Wykres 107 – Ocena umożliwienia zakładania spółdzielni przez osoby prawne wynikającego z dokonanej w 2009 roku nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych wg regionów	82
Wykres 108 – Ocena umożliwienia zatrudnienia członków spółdzielni nie tylko na podstawie spółdzielczej umowy o pracę wynikającego z dokonanej w 2009 roku nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych wg regionów	83
Wykres 109 – Ocena możliwość stosowania uproszczonej rachunkowości wynikającego z dokonanej w 2009 roku nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych wg regionów	84
Wykres 110 – Ocena możliwość wydłużenia okresu refundowania składek ubezpieczeniowych wynikającego z dokonanej w 2009 roku nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych wg regionów	84
Wykres 111 – Ocena uregulowania zasad zatrudnienia w spółdzielni osób nie będących członkami spółdzielni wynikającego z dokonanej w 2009 roku nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych wg regionów	85
Wykres 112 – Rozkład odpowiedzi na pytanie: czy obecnie obowiązujący system regulacji prawnych sprzyja rozwojowi spółdzielczości socjalnej	85
Wykres 113 – Rozkład odpowiedzi na pytanie: czy obecnie obowiązujący system regulacji prawnych sprzyja rozwojowi spółdzielczości socjalnej wg regionów	86
Wykres 114 – Oceny przydatności działań mających na celu wsparcie spółdzielni socjalnych	86
Wykres 115 – Ocena przydatności działania: stworzenie bazy informacyjnej dot. możliwości pozyskania środków finansowych wg regionów	87
Wykres 116 – Ocena przydatności działania: wprowadzenie systemu preferencyjnego zatrudnienia dla osób przechodzących z pracy w spółdzielniach socjalnych na otwarty rynek pracy wg regionów	87
Wykres 117 – Ocena przydatności działania: stworzenie instytucjonalnego systemu wsparcia (doradztwo, szkolenia, pomoc finansowa i rzeczowa) wg regionów	88
Wykres 118 – Ocena przydatności działania: budowanie pozytywnego wizerunku oraz promocja idei spółdzielni socjalnych wg regionów	88
Wykres 119 – Ocena przydatności działania: stworzenie sieci i związków spółdzielni socjalnych wg regionów	89
Wykres 120 – Ocena przydatności działania: wprowadzanie nowych rozwiązań finansowych dla spółdzielni socjalnych np. fundusz pożyczkowy wg regionów	89